

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr.
vidéken fél év 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot
illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.
Hirdetések közöltek soronként 14 új krért.

Megjelenik minden Vasárnap.
Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél
újter 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utczán
12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: A kötállomány sejtjeiről élettani szempontból. Néhai Eckstein Frigyes orvos tudortól. — Tinct. thujae occidentalis függőlyök ellen. Varga Zsigmond orvos tudortól.

Tárca: A gyógyszerek árszabása körül. Müller Bernát gyógyszerésztől. — Lapszemelvény. Bujasenyves fogak és bujasenyves szarulob. — Orvosi jelentés a pesti sz. gyermekkórház 1858. évi működéséről. Dr. Bókai J. főorv. — Vegyesek. — Pályakérdés.

A KÖTÁLLOMÁNY SEJTJEIRŐL ÉLETTANI szempontból.

(Über die Binde-substanzzellen in physiologischer Beziehung.)

Néhai Dr. Eckstein Frigyesztől. *)

A kötállomány elemi részei a sejtek az ide tartozó szövetek minden csoportozatánál nagy összhangzást mutatnak kifejlődésük különböző állapotában, úgy szinte élettani jelentőségükben is; mindazonáltal némi eltérések is jönnek elő, miért röviden egyenként fogjuk azokat taglalni.

A) Szövettanilag.

1) Kötszövet — Binde-gewebe.

A Müller János által „kötszövet“-nek (előbb sejtszövet, Zellgewebe, textus cellularis) nevezett állomány azon szürkés-fehér, lágy, nedves, majdnem tapadós igen nyújtható és érmécses anyag, mely nemcsak az egyes szervek közötti ürt tölti ki, valamint a test külső és belső fölületének védhüvelyeként szolgál, hanem a mely az egyes szerveket létesítő alkatrészeket is egymással egyesíti, a szövelemek közötti hézagokat, melyek a legkülönbözőbb élettani rendeltetésűek lehetnek, mint ragasz (Cement) kitölti, s mintegy ágyául szolgál az edényeknek és pedig nem csak ezek nagyobb ágainak, hanem a legutolsó hajszálnyi elágazásoknak is, melyek a szerveket, a lényeges alak-elemeket — Formelemente — vagy ezek csoportjait körül hálózzák.

Virchow lángeszű természetbuvárnak köszönjük mindenek előtt a kötszövetben előjövő elemek valódi jelentőségének tiszta megfejtését; s ez irat folytán

az ő észleleteit és nézeteit követendjük, csak röviden említvén meg ama jó ideig tartó s épen föl nem frisítő harczot a kötszövetsejtek létezése felől, s hogy a községes kötszövet alap-állományának csikolata (Streifung) származik-e az előképzett rostoktól (praeformirte Fibrillen), vagy pedig csak annak finom redőzetétől?

Virchow bizonyítja be legelső, hogy az érett kötszövetben is magtartó sejttel (kernhaltige Zellen) van dolgunk. Arra tett ugyanis figyelmessé, hogy a kötszövet főzése által minden rostozat, csikolat és szemesézet eltűnik, s egy bennékeben teljesen hasonmü (homogen) állománnyá változtatik, a mely mesterségesen finom rostokká többé nem osztható föl, mely azonban magtartó sejteket és elszigetelt vagy egybenyiló (anastomisirende) sejtnyúlványokat mutat. Ezen sejtek és sejtnyúlványok tehát a főzésnek ellentállanak, míg a köztök találtató redőzött vagy szemesés sejtközi állomány (Intercellularsubstanz) ezen kezeléssel először hasonmü lesz, később egészen feloldódik.

A kötszövetsejtek — kötszövettestecsek (Binde-gewebskörperchen) Virchow szerint — eredetileg az első ébrényi (embryonal) időszakban gömbölyü alakkal birnak (l. Kölliker Handb. d. Gewebe. Leipz. 1855. 55. lap.) melyet a Kölliker-féle nyákszövetben (Schleimgewebe) s a legtöbb porcban meg is tartanak. Ezen ébrényi (embryonal) gömbölyü alakból a kötszövetsejtek orsó- és csillag idomba mennek át, mint ezt legvilágosabban az inaknál, s az emlősök ébrényeinek szálagaiban észlelhetni, melyeknél legelőbb is egészen gömbölyü képletsejtekből (Bildungszellen) állanak, s csak azon időszakban midőn a harántesiku izomrostok (quergestreifte Muskelfasern) képződnek (a második hónapban), orsó idomuak lesznek (l. Kölliker m. h. 77. l.) s mint ugynevezett farkazott kötszövetsejtek tűnnek elő; — mint ezt továbbá Schwann észleletei az edények fejlődése módjáról a csirhólyagban (Keimblase) tanusítják, hol a hajszáledények egyszerű gömbölyü ébrény-sejtekből származnak, melyek csillagszerűen megnőnek s egy-

*) Boldogult ügyfelünk szakadatlan figyelemmel s a legélénkebb részvétellel követvén tudományunk fejlődését, azon fontosságnál fogva mely jelenben a sejteknek élet- és kórtanilag tulajdonítatik, az idevágó buvarlatokat mindkét irányban összeállítani s a magyar orvosi közönséggel közölni akarta; folyton súlyosbító betegsége dacára a jelen első élettani részt el is végzé, de a másikkal kidolgozása közben fájdalom! a halál lepte meg. — Béke a fáradszóról törekvő férfiú hamvaira! Sz.

másközt a szembejövő kiágazások (sejtnyúlványok) által egyesülnek. Fejlett állapotban a kötőszövet sejtjei orsó és csillag idommal bírnak, amazzal hossz-, emezzel haránt-metszeteknél.

A sejthártya (Zellenmembran) (sejtfal) a sejtközi állománnyal oly szorosan függ össze, hogy köztük semmi köz nem látható. Remak szerint (l. Kölliker 36. l.) minden állati sejt, tehát a kötőszövetsejt is két hártával bír.

A kötőszövetsejtek továbbá rendesen magvat (Kern) tartalmaznak. Ez a sejthártyához oly szorosan tapad, hogy csak utóbbi időben ismertetett mint ilyen föl. — A mag haránt átmetszésénél gömbölyűnek, hosszában metszve hosszukás vagy csúcsosnak látszik.

A kötőszövetsejt-nyúlványok (Bindegewebszellenfortsätze) a sejthártya meghosszabulásaiból származnak, s majd finomak, a mikor is közönségesen hosszukásak, majd szélesek, s ekkor rövidebbek, a szomszédsejtekkel sokszerűen összetérnek, egymásba összenyílnak, s így üres csatornákat képeznek, melyek majd egyszerű, egyenközi (parallele) futó vonalokat, vagy tömött csillag csomagokat (kötőszövetsejteket) mutató hálózatot képeznek. Hogy ezen üres csatornaszerű sejtnyúlványok nem arra vannak rendeltetve, miként üresen maradjanak, a legtöbb új szövettanoroktól (Histologen) el van ismerve, miután ezek fölteszik, hogy ezen csatornaszerű sejtnyúlványokban világos színű folyadék tova mozdittatik (l. Virchow in der Verhandl. d. phys-med. Gesell. in Würzb. II. köt. 157. l.) Igy A. Böttcher (l. Virchow's Archiv XIII. köt. 232. l. s a köv.) ezen csövecsek beljében kárminszíni szemcséket észlelt, mely szín általok kármin oldatból szívatott föl; továbbá (m. h. 249. l.) ha a kötőszövetsejtek magvai hájasodásba mennek át, ezen csatornában zsírszemcséket lehet kimutatni.

A sejtközi állomány (Intercellularsubstanz) a kötőszövet alapállománya — a sejthártyához és sejtnyúlványokhoz oly szorosan hozzáfekszik, hogy semmi ürközt (Zwischenraum) sem láthatni közöttük; továbbá egyáltalán finom lemezű rétegzetet mutat, mi által csíkos küllemet nyer (rostos kötőszövet, fibrilláres Bindegewebe), mely nem előképzett rostoktól hanem finom redővonaloktól származik s mint említünk főzés és az ecetsav behatása által egészen eltűnik, míg a kötőszövetsejtek és nyúlványaik ezen hatásnak ellene szegülnek. Az ugynevezett kötőszövetkötegsék (Bindegewebsbündel) tehát nem egyebek, mint a sejtközi állománynak, a sejtek- és sejtnyúlványok által elválasztott csikjai (Streifen) és redői (S. Virchow md. Verh. d. phys. med. Gesell. in W. II. kötet 157. l.) Az ugynevezett hasonnemű (homogen, Reichert-féle) kötőszövetben a sejtközi állomány, mely itt ébrenyi állapotban látszik maradni, finomszemcsés (feinkörnig) kinézéssel bír, s nem mutatja a már szervezett képülethez közeledő rétegzetet. A sejtközi állomány ébrenyi állapotban egyidejűleg a sejtekkel jó létre, miért is fölvehető, hogy nem a sejtekből képződik; de további fölmaradása és táplálata minden esetre, a mint azt látni fogjuk, a kötőszövetsejtek által eszközöltetik.

Jegyzet. A zsir-sejtek Leydig szerint (Lehrbuch der Histol. Frankf. a. M. 30. l.) a zsirtartó kötőszövetsejtekkel szinte azon egy jelentőségűek. Az ugynevezett Henleféle magrostok (Kernfasern) vagy érméczes rostoknál (elastische Fasern) a magzatcsirban (l. Kölliker 68. l.) világosan láthatni az orsó- vagy csillagidomu sejteknek és szemcséknek összetételét.

A kötőszövetsejtek tehát alkotják a kötőszövetet, mely azonban az alkatrészek tulmenyisége (Praevalenz) és elhelyezése által különböző alakot vesz föl. Miután itt a különféle szövetek tökéletes tanát nem szándékunk leírni, azért csak a nevezetesebb pontokat érintendjük meg, melyek a kór- és gyógyszer-tan tekintetében válnak hasznunkra. Mindenek előtt a kötőszövetnél két főcsoportot pillantunk meg és pedig:

a) A laza, alaktalan ürközi (formloses, interstitielles Bindegewebe) kötőszövetet, mely hálószerű, összenyíló, vagy különféleképp összekuszált kötőszövet kötegsékből áll, melyek többé kevésbé dús sejtközi állománnyal vannak ellátva. Külső kinézése szerint, mint kitöltő és egybekötő tömeg szolgál a szervek és ezek egyes részei között. Legelterjedtebben találjuk azt a test különféle üreinek zsigerei között, azután mindenütt az edények és idegek hosszában, valamint az izmok, mirigyek, idegek- és ideg-központok belsejében. Igy Virchow értesít bennünket (l. Arch. II. köt. 138. l.) hogy egy lágy egészben a kötőszövethez tartozó alapanyag az idegközpontok idegelemeit áthatja és összetartja, és hogy a bélés (ependyma) annak csak az elemek fölületén szabadon kiálló részét teszi. Igy az idegsejtek (péld. a három osztatúé (trigeminus) l. Leydig 54. l.) ép úgy mint az idegek is kötőszövet-hüvelyekben kötőszövetsejteket tartalmaznak. Leydig szerint (55. l.) a homogen idegrosthüvelynek nyilvánosan befelé helyezett kötőszövetsejtjei, mihelyt a hüvely egy ducz testecs fölvetelére eléggé kitér, annyira szaporodnak, hogy könnyen lehetne sejthámra (Epithel) gondolni. Igy kiterjednek a kötőszövetsejtek és ezek nyúlványai az izom hüvelyek (Sarkolemm) belső s külső fölületén, hol izommagvak (Muskelkerne) neve alatt ismertetnek, egész az izom összehúzó állományáig. A mirigyek saját hártái (membr. propriae; az angol Histologoknál: *basement membranes*) hasonlóan kötőszövetből állanak, sőt magában a májban is mindenfelé elterjednek, hol a kötőszövet Leydig (335. l.) szerint ama hálóröket képzi, melyekben a májsejtek fekszenek, s a melyen egyedül a véredények finomabb elterjedése történik. Alább látandjuk, hogy a takhártyák belhámsejtjei (Epithelialzellen), melyek élettani jelentőségükben a mirigysejtekhez közel állanak, hasonlóan nyúlványok által egyesülnek a kötőszövetsejtekkel. — Az élet- és kórtanra nézve továbbá azért oly nagy jelentőségű ezen laza kötőszövet, mivel csak ebben jönnek elő hajszálnyi véredények, és a nyirkedények csak innét származtatják kezdeteiket.

A legfinomabb vérvezető hajszáledények egy egyedüli hasonnemű, sarkolemmához hasonló hártából állnak. Az erősebb hajszáledényeknél ezen

hártyában többé kevésbé rendes ürközőkben hosszas kötszövetsejtek (az úgy nevezett sejtmagvak) vannak elszórva; a legfinomabb hajszáledényeknél a kötszövetsejtek egyedül ezeknek egyszerű hártyájuk bel oldalán helyezvük el. Gyakran e hártya a körülfekvő kötszövettel annyira összeolvad, hogy a hajszáledények, csak mint élesen határozódó ürjáratok veszik ki magokat a kötszövetben. Ezen vérvezető hajszáledények egyesülésök által hajszáledényi hálókat képeznek, melyek az elválasztó és felszívó szervekben, különösen a tüdőben, a májban és veseiben, általában azon szervekben, melyek erős anyagcserében állanak, a tömörség- és szám által tűnnek ki, oly körülmények melyek a tápfolyadék átmenetét szaporítják és könnyítik.

Ezen vérvezető hajszáledények minő módon függnek össze és közlekednek a kötszövetsejtekkel és különösen ezek nyúlványaival, azon üres nyúlványokkal, melyek mint látandjuk, épen arra vannak rendeltetve, hogy a tápfolyadékot a véredvet (plasma) fölvegyék s savós edényekként (vasa serosa) ezt tova szállítsák, az eddig még épen nincs egészen tisztába hozva. Kölliker szerint (585. l.) a szaruhártya szélén lévő hajszáledények véghurkokat (Endschlingen) képeznek, melyekből Kölliker még finom és legfinomabb szálat látott befelé vonulni, melyek hálószerűen függnek egymással össze, s egyesülési helyeiken többnyire kissé tágultabbak voltak, melyeket ő savós edényeknek nevez. Virchow észleleteivel egyezőleg a szaruhártya térimbeles (paranchymatös) lobjánál nekem igen valószínűnek látszik, hogy ezen szálat csupán kötszövetsejt-nyúlványok, melyek a táp-folyadékot egész a szaruhártya közepéig vezetik, valamint azon tágultabb helyek, a szálat egyesülési pontjain, ecetsavvali kezelés után kötszövetsejteknek bizonyultak be. Ha a kötszövetsejt-nyúlványainak ezen származási módja, a szaruhártya vérvezető hajszáledényeiből a további szoros észleletek után is valósulna, úgy ezt más hajszáledényeknél is a legnagyobb valószínűséggel föl lehetne tenni, mi által az eddig érvényes vélemény, hogy a tápfolyadék a hajszáledények likacsain (porus) szabadon ömlik ki a kötszövetbe hasonlólag mintegy szivacsba, elvesztené érvényét, és a tápfolyadék szabályos keringésének eszméje a kötszövetsejtek s ezek nyúlványai által nyerne természetesb alapot.

De a nyirk edények kezdetei is csak ezen szövetbe jönnek elő. Leydig szerint (403. l.) más nyirk-edénykezdet nem is létezik, mint ugyan az a kötszövetsejtből eredő. Az általa mellékelte schema a nyirk-edények kezdetei fölől azonban kevésbé tanulságos annál, melyet Kölliker (586. l.) a békányok lárvái (Batrachierlarven) farkaiban kimutata, hol a nyirk-edények kezdeteit világosan a kötszövetsejtekből és ezek nyúlványaiból származni látjuk, a nyirkhajszáledények üre (Lumen) épen ez által lesz erősebbé, hogy több kötszövetsejt-nyúlvány nyílik bele.

b) A szilárd, alakult kötszövet (festes, geformtes), határozott alakba összekötött elemekkel. Ide tartoznak az inak, szálak, rostos és savós hártyák, az irha (corium), a takhártyák, az úgy nevezett érhártyák, (tunicae vasculosae — pia mater, cho-

roidea, iris) a visszerek, nyirkedények, üterek hártyái és a szív belhártyája. A szilárd kötszövet különbözik sejtnyúlványai összefonásának alakja által, a hozzá vegyült úgy nevezett magrost (Kernfaser) száma, s a bennerésztvevő laza sejtszövet mennyisége által. Sajátságos továbbá ezen szilárd kötszövetből képződött hártyákon, hogy külső vagy szabad fölületükön ezek hámmal vannak ellátva. A külbőr hámsejtjének legalsóbb rétege például az irha azon legkülsőbb hasonnemű határrétegre talál, mely némely szerzők szerint „basement membrane“ neve alatt ismeretes. A nyák- és savós hártyák, az edények belső hártyája, úgy az üregekbe vonuló része a központi (central) idegrendszernek hasonlóan belhámmal vannak fölruházva.

2) Porcyszövet (Knorpelgewebe).

A porcsejtek többnyire gömbölyű, vagy hosszas gömbölyded, sokkal ritkábban órsóidomúak. — Ezek sejthártyája elején gyöngéd, azonban későbbben egy második réteggel vétetik körül, mely porcztasaknak (Knorpelkapsel) neveztetik, a mely folytatórtó kiválasztás által a sejtből képeztetik, a miért is megkeményedett sejtközi állománynak tekintendő. A sejtközi állomány különféle porcoknál különböző mennyiségben van jelen, és vagy hasonnemű, vagy finom szemcséjű, vagy rostos. Igen gyakran található mint Kölliker (61. l.) mondja, a porcsejteknél rendes állapotban sejt szaporodás, mely folyamat az által jó létre, hogy a sejt a porcztasakban megoszlik; az ilyen fiók sejtek (Tochterzellen) körül új porcztasak képződik, míg az anyatest tasakja lassan a sejtközi állománnyal egybeolvad. Ezen folyamat, valamint a legtöbbször gömbölyű alakja a sejteknek arra mutatnak, hogy a porcyszövet a fölnöttekben is a fejlődés ébrényi állapotában marad.

3) Csontsejtszövet (Knochenzellengewebe).

A csontsejtek (csonttestecsek, csont-ürök) csillag vagy elágazó idommal bírnak. A fogakban ezek mint hosszú elágazó csatornácskák veszik ki magokat. Ezen csontsejtek és nyúlványaik világos színű tápfolyadékot vezetnek; magok a sejtek sejtszemcsét tartalmaznak. A mészók által telített enyvadó alap — sejtközi állomány — hasonnemű, rostos, vagy lemezes lehet, s a csatornaszerűen egymással összekötött sejtnyúlványok által áthatoltatik, melyek úgy mint magok a sejtek átlátszó folyadékot vezetnek (l. Förster 135. l.); a hajszáledények hasonlóan a csont alapanyagán keresztül futnak csatorna alakjában, melyeket teljesen kitöltik, s a melyekbe a sejtnyúlványok csatornácskái nyílnak.

A csont képződése a porc átalakulása által történik úgy szinte a közönséges kötszövet elváltozása által. A porc átalakulásánál a gömbölyű sugártalan porcsejtek az átmeszesedés közben sugárszerűen futnak ki, s szétágazó csontsejteké lesznek. A mész-elemek lerakódása a porcztasak belfölületén történik és pedig körkörös irányban (l. Budge spec. Physiol. d. Mensch Weimar 1857. 198. l.) belülről kifelé, mia-

latt hasonlóan szűk csatornák képződnek, melyekbe a más csontsejtekkel összenyíló csontsejt-nyúlványok nyulnak be.

(Folyt. köv.)

TINCTURA THUJAE OCCIDENTALIS KONOK fügőlyök ellen.

Varga Zsigmond, orvos-sebész tudor és szülész orvostól Pesten.

1857-dik év nov. hava utolsó napjaiban egy fiatal hivataltalnok jött hozzám A—n, ki fertőző közöserülés után V—ról, hol július havában mint diszlovag működött, takárral jött haza.

Állítólag soha se volt bujakóros baja, ez új szerzemény is dacára annak, hogy mintegy tizenkét mérföldet csaknem folytonosan lovagolt, minden nagyobb baj nélkül fejtett ki, sőt a nagyon gyér kifolyás, néhány napi alkalmazása után a copaiva balzsam s cubeba pornak elmúlt. Ebbeli öröme azonban kevés ideig tarthatott, mert ötöd napra a kifolyás elmúlt után az egész makkot viszketegség fogá elő, a mely egy átlátzó viz tiszta folyadék használata után megszűnt ugyan: de helyt adott egy más gonoszabb vendég a néhány nap múlva mutatkozott fügőlyöknek. A bujakóros bajok e nemét még csak névleg se ismerő, csak akkor lett új bajára figyelmesebb, midőn az eddig tú gömbnyi, csak itt-ott látható fölemelkedések egyre sürűbben kezdtek ki búvni, s napról napra növekedve, az előbbi gyógykezelés alatt kimaradt vizketegség újra beálltával, vékony zöldes sárga bűzös izzadmányt elválasztani. Ujra gyógybáns alá adá tehát magát s orvosától — mint állítá — a Dzondi-féle módszeren vitetett keresztül, e mellett helyileg egy vereses-barna vizet kapott mosószerül. Daczára azonban ezen kétszeres szerelésnek fügőlyei napról napra nőttek és terjedtek, a nagyobbak ollóval levágatván, vérző helyök úgy szinte az apróbbak is légsavas ezüstéleggel érintettek: de minden eredmény nélkül, mert egy levágott helyébe — mint a mesei sárkányfő — őt hat új nőtt.

November 27-kén midőn baja már négy hónapos vala, jött hozzám a beteg azon kérdéssel: lehető e ezen bajától hat hét alatt menekednie? — mert ez idő eltöltével arájával egybe kell kelnie. A tett vizsga után eddigi tapasztalataim nyomán igennel válaszolva, kezelésem alá adta magát. A tárgy mit szemlém kapott következő:

A fitymai takhártya felső középrésze egy, a makk-koszoru alatti rész köröskörül három, egymásba csaknem átmenő, két és fél vonalnyi széles, sürűn egymás mellé simult apró, hegyes fügőly telepekkel vala beültetve. Egyes nagyobb csipesszel is fölemelhető mutatá csak a hegyes nemet, a többi oly apró volt, hogy fölületes vizsga könnyen lapos fügőlynek nézhetendé. Az elválasztatni szokott ronda, bűzös, zöldes-sárga izzadmány gyéren, fájdalom csak a merevedésnél; viszketegség itt alig volt jelen. A végbélnyíláson, a külhámnak takhártyábai átmenetén két, kisebb mogyoró nagyságu, aranyeres gümőt álzó bőven levező széles fügőly; itt nagy foku viszketegség, huzamosb járásnál s kemény ürülésnél pedig fájdalom volt jelen. A végbélbe vitt kutató ujj, a takhártya redőzetet simának találá. Csontfájdalomról, szaggyatásokról, az egyén nem panaszkodott, s a leggondosabb vizsga által se lehetett torok vagy orrfekélyt, vagy a következményi bujakór valamely jelét észrevenni. Az egyén 25 éves, erős, izmos, szőke finom fehér bőru volt.

Mindamélt, hogy a Dzondi gyógmód szerint egyénünk a vett 240 lapdacsos, tizenkét szemer highalvagot — corrosivum — emészte föl: nyálfolvas nála nem állott be, szája bűztelen, inye erős maradt. Ily állapot mellett, s a baj konoksága miatt indokolva láttam továbbra is ama szer adagolását annyival is inkább, mert Dzondi adagját Kluge kicsinynek találá a buja koresvegy megsemmisítésére. Folytatám tehát következő vény szerint:

Rp. Muriat. hydrarg. corros. grana duo Pulveris et Extracti Acori aa. qu. s. f. p. Nro 64.

Ezen lapdacsokból beteg az első napon hatot, minden harmadik napon kettővel emelkedve huszig, s ismét le tizenhatig, összesen 274 szemet vett be: mi a fűntebbi vény szerint nyolcz és fél szemernek felel meg: összesen tehát husz és fél szemer highalvagot vett be.

Ezen belső szerelés mellett, a fölemelhető nagyobb kinővéseket Cooper féle ollóval lemetszván, vérző helyüket, valamint a telepeket is, légsavas ezüstéleggel érintém. Az egész eredmény, mit ez eljárásommal elérhettem, az eves izzadmány s viszketegség megszűnése, de nem a fügőlyök javulása volt.

A bekövetkezendő nyálfolvas tünetei a huszadik napon szagosodó száj és lazuló foghussal mutatkozván, a higany adagolását félre kelle tennem; de meg azért is, mert aráját gyakran látogató beteg szólíta föl arra, tartván, hogy annak gyanúja vagy ellenszenve fölébred: inkább erélyesebb, bármi fájdalmas helyi kezelésre ajánlván magát, csak hogy valahára konok bajától — mely már kétszer kényszeríté az egybekelési határnapot elhalasztani — szabaduljon.

Magam is azon vélekedésben lévén, hogy a buja koresvegy már megsemmisített, következő helyi bánásmódhoz fogtam: edző haméleg — kali causticum — darabbal étettem mind a két helyeni fügőly csomagot, a nyálkássá vált, feketés-barna új képleteket ollóval eltávolítám, miután kevésbé vérző, de itt-ott szabadszemmel is kivethető, szemcsés fölület maradt fenn. Ezt tovább edzenem azonban a haméleg korlátlan szétfolvasától félve, de meg a nagy fájdalom miatt is nem lehetett, a szemcsés fölület miatt azonban gyógyulást nem remélve, a nagyobb fájdalom eltüntével a Plenck féle oldatot vettem elő.

E kegyetlen bánásmód csak a végbéli fügőlyöknél vezetett ohajtott sikerhez, melyeknek edzett helye a hatodik napon barna piszkos foltot hagyván hátra begyógyult. A fitymán és monykoszoron levők újra elő bújtak, miért következő szer alkalmaztatott reájok.

Rp. Collodii drachm. unam.

Mur. hydrarg. corros. gran. decem. M. D.

Az új képletek föllágyultak s duzzadtak, de fölszívódások nem történt, és néhányszori érintés után ily kiterjedt fölületen oly nagy fájdalom állott be, hogy a beteg kérelmét miszerint e szerelést hagyjam el, teljesítnem kellett.

Ekkor Sigmund tanár által ajánlt következő szert vettem elő:

Rp. Pulv. frond Sabinae subtil drachm. unam. Aluminis usti Sulphat ferri aa. dr. semis M. exactissime.

Elkülönítettén tépéssel az éprések, a száraz telepek meg nedvesítették, hogy annál nagyobb mennyiséget vegyenek magokra a fűntebbi porból, a behintett rész fölé szinte tépés rakott, hogy a fitymai nagyrészt ép takhártya megóvassék: miután az a makkra ráhuzatott.

De még e bánásmóddal se juthattam az annyira ohajtott sikerhez, mert a mellett hogy e szer négyszeri ismétlés alatt igen nagy fájdalmat okozott, minthogy az ép képleteket a kórosoktól tükéletesen elkülönítenem nem lehetett, amazok is megtámadtatván a szétfoljó szer által, makkgyuladás — balanitis — állott be: mi nyugalom mellett öt napi lobellenes kezelés s jeges borogatásoknak engedett.

Ez idő alatt napról napra közeledett a kitűzött határnap — miről hasztalan kívántam lebeszélni, élénk színekkel festvén e lépésének, baja ragályossága miatti veszélyes következményeit, ő fogadta, hogy Vesta szűzként fogja magát viselni s egybekelésök megtörtént.

Néhány napra ez esemény után a beteg újra meglátogatott, s minthogy a gyors gyógyulást már most nem tartá oly lényegesnek, megkísértém a thuja használatát; oly szerét melynek gyógyerejében semmi bizalmam se volt; de tapasztalatom se, sikere vagy sikertelenségéről, miről pedig a sok ajánlott kinőző gyógyeljárás mellett, nagyon ohajtottam volna meggyőződni. Naponkint háromszor e szer festvényébe mártott tépés csomagot rakattam tehát az új képletekre, mi kis foku, alig néhány perczig tartó csipős fájdalmat okozott csak.

Már a harmadik napon vettem észre valami kis javulást, a fügölyök napról napra fonnyadtak, terimbelök összehúzódott s tizenöt napos használat után — noha ez idő utolsó felében a beteg szép neje bájainak nem tudott ellenállni — felszívódás utján, minden pörk, vagy hegjegyképzés nélkül elmultak.

Ez esetről következő kérdések merülhetnek föl:

1) Helyi volt-e a fügöly vagy következményi?

Én az utóbbit hittem és hiszem, különben honnan vették volna magokat oly gyér takár elválasztás mellett a végbéli fügölyök; ha csakugyan takár volt az előzményes baj s nem hugycsői fekély, vagy lehelyeződés nélküli szennyezés — infectio sine localisatione — honnan a konokság?

2) Következményi volt-e még a thuja alkalmazásakor is? (!?)

3) Ha az volt: van-e a thujának buja koresvegy ellenes hatása? vagy talán:

4) Szükséges volt az előkészítő beszerelés, a thujával elért sikerhez?

5) A bőr vagy takhártya más kóralakjainál p. o. a gümös és pikkelyes kútegeknél, úgy mint az oleum cadinumot — az oleum thujae-t pöfetegeknél, vagy a köthártya bujálkodásainál különösen szemtakár — ophthalmoblennorrhoea — után, a tinctura thujae-t nem lehetne-e sikerrel alkalmazni?

Végül kérem nagyon tisztelt ügytársaimat, hogy szint-
egy e, mint az ajánlott kóralakoknál kísérleteket tenni, s e
szer érdemére vonatkozó tapasztalataikat — akár üdvösek akár
célztalanok voltak azok — közzé tenni sziveskedjenek.

T Á R C Z A.

A gyógyszeres árszabása körül.

Müller Bernát gyógyszerésztől Pesten.

I.

Az anyagi világ mindig munkás rugója a pénz, mely annak legnagyobb részét éppen csak zajgó eleminek fölületén tartja fenn, és míg egy másik igen csekély részt uralmának fénykörébe emel fel, addig egy harmadik és tetemesebb rész napvilágának fényéhez sem juthat el. Látjuk a szatócsot úgy, mint a világkereskedés nagymesterét, — a tekintélytelen kézművest, mint a parancs osztásban terjedt körrel bíró gyártulajdonost, — és a szerény magányzót úgy, mint a hatalmas pénztőzsért egyenlő gonddal számítgatni önfenntartásuk és üzérkedésük eszközeit; mi természetesebb tehát, mint hogy a gyógyszerész, ki csekély forgalmi összegeinél a krajczár törtjeivel bajlódik, csak így jutandó a forint törtjéhez, szinte szorgosan megfontolja nyereségeit és veszteségét, előnyeit és hátrányait, s a gyógyszeres árszabását életkérdései közé számítja.

Ez okból tehát a jelen sorokat a gyógyszerárszabály vizsgálásának kívánjuk szentelni, és annak sok oldalú viszonyai-
ba bocsátkozni.

Megértük azt, hogy 4 évi rövid időköz alatt 2 árszabályhoz jutottunk, az 1855-dik évre kiadott első megtartotta ugyan az előbbi rendszert, alakjában azonban nem különben a bevezetési rendszabályok szószövegét, mű nevezetét, a súlymennyiségek számítását, szövegi berendezést, a gyógyszerész munkálatait és végül a kémszerek és állatgyógyszerek hozzáadott árszabását illetőleg új volt. A folyó évben kiadott árszabály ellenben különböztetésül az előbbtől csak annyiban veendő újnak, a mennyiben a bevezetés néhány kifejezésének kivételével s 53. cikk árának leszállításán és 15 cikk árának emelésén kívül semmi más egyébből nem áll, mint a pengő pénzlábnak új osztrák értékre történt korszerű átszámításából. Ha elmondjuk azt, hogy ezen árszabálynak első kiadása csupán magának az „Oester. Zeitschrift für Pharmacie“ folyóiratnak 29. számában, a mostani árszabály pedig martius óta már 3 számában minden irányban, legkülönbözőbb nézetek kívánatok és ajánlatok szerint ismertették, világosítaték: egy úttal okát adtuk annak is, hogy mi miért nem ezen különben is sok oldalról ismert és panasztól körülményt karoljuk fel. Sőt inkább a gyógyszeres árszabásával általánosan akarunk foglalkozni, névszerint annak keletkezését, különböző életfokozatait, viszonyait, célját, és mind azt, mit tőle követelni lehetett, s végre eredményeit vizsgálni, hogy aztán láthassuk mindezeknek minő árszabály rendszer volna képes megfelelni.

Kartársaim közül sokaknak nem volt talán módjuk s alkalmuk az árszabály-rendszer szervezetébe közelebbről behatolni; fél század árszabályait, azoknak irodalmát, indokait és

vezéreszméit, nem különben a mindenkor idő-viszonyokat összehasonlítani nem kis fáradságba kerül; ezen vizsgálat eredménye azonban annál érdekesebb, annál fontosabb a gyógyszerész gyakorlati életére nézve, a ki csupán csak ez által szerzhet tudomást magának arról, hogy a gyógyszeres árszabásának egy oldalról mit kelljen eredményeznie, más oldalról mit nem lehet attól követelni; s a ki csak így minden elfogultságtól s minden elővéleménytől mentten nyer biztos alapot tiszta nézettel önálló ítéletet hozhatni, hogy valjon egy kérdéses árszabályszerűség a céljának megfelel-e vagy nem és miért?

Nincs szándokomban szabályszerű értekezésre terjeszkedni ki, annál kevésbbé akarok határozott árszabályi tervet adni; e szerint szigorú számításokat vagy táblázatokat érintetlenül hagyva, az árszabály viszonyainak terjedelmes megvitatására szorítkozom, megmaradok a gyakorlati szemlélés, a mindennapi események álláspontján, elkerülök minden elméletet és kényálitmánytstényekhez ragaszkodom.

Mielőtt azonban a gyógyszerésznek e fontos életképét szemügyre vennők, szükséges azoknak a „gyógyszertárak“ szigorú fogalmi meghatározását homlokukra írunk, hogy tekintetünk ezen szemlélés folyamában helyes megértés és viszonyítás végett mindig ismét arra essék vissza.

A gyógyszertárak: a közjóra felállított, az államtól engedélyezett, egyesek költségén és rovására fennálló egészségügyi intézetek.

II.

Amint az addig egy kézben egyesített betegek gyógyítása és gyógyszerek készítése mindkét tudomány és művészet előhaladása következtében a száraz empiria küszöbét átlépte, és az emberi test szervezete egy oldalról úgy a gyógyszerek sokszöru összetételei más oldalról több időt és költséget követeltek, a gyógyszerész mesteriség önálló kifejlődése által elkülönöztették az orvostól.

Idő folytán a gyógyszerészet ezen éles elkülönzése azon szükségre vezette az államot, hogy saját szabályok által a gyógyszer készítés ügyében törvényes örökösét és kezességet vállaljon és rendezzen, mi által aztán csak sokkal később állott be a nyilános gyógyszertárak felállításának szüksége; az ily törvényes szabályok gyűjteménye Pharmacopoea, Dispensatorium, Antidotarium-nak nevezeték.

Az első arab gyógyszerkönyvet Sabor Ebn Sáhel dschondisaburi tanító írta a 9-dik században, egy másikat Hassan Habetollah Ebn Talmit bagdádi udvari orvos írt a 12-dik században, e kettő alapján készíté a 13-dik században a hires salernói iskola az első európai antidotariumot, melyet a szellem-
dus II-dik Fridrik császár törvényesített; a gyógyszerészet fogalmát ezen nagylelkű uralkodó, ki e téren első törvényho-

zó, már egészen helyesen fogta fel, sokkal helyesebben mint sokan a későbbi időkben, a mennyiben ő 1232-ben a nápolyi iskola számára hozott orvosi rendőrségében a gyógyszerészeknek tanulmányokat, vizsgálatot és felesküvést ír elő, azt is beiktatván ellenben, hogy gyógyszerérték csak néhány városban álljanak, s ezeket csak magukat jól bíró emberek kezeljék, kiknek ő az oly költséges fentartásért különös szabadalmakat adott, s egyszersmind azt is meghatározta, hogy minő hasznát szabad huzniok a gyógyszerek eladásából, nevezetesen; minden olyan egyszerű és többszerű állománynál, melyek évente megújíthatatnak, minden két lattól 3 Tarenos, minden más olyan gyógyszerektől pedig melyekből több mint egy éven át mindig készletnek kell tartatni, két lattól 6 Tarenos vétessék haszon gyanánt az az 10 és 20 száztól; — ezek a gyógyszerészeti árszabály első alapvonalai; szélesebb alapú árszabály gyanánt a florenczi találjuk 1498-dik évről.

Németországban az első árszabályokat következő városokban találjuk: Kölnben 1493-ban, Augsburgban 1512-ben, Lindában 1538-ban, Frankfurtban 1582-ben és Ulmban 1687-ben. Bécs az első gyógyszerészeti árszabályt „Taxcurant“ néven 1405-dik évben adta ki, 1433-dik évi febr. 16-kán és 1457-dik évi majus 12-kén — utóbbi időben a gyógyszerek megdrágulása tekintetéből — a kar dékánja és 4 városi tanácsos által újra átvizsgáltatott.

Ausztriában különösen az árszabályielyen csiráival az 1554. és 1602. évi gyógyszerértéki rendeletekben találkozunk; ezen 3. Ferdinánd császár alatt 1644. évben maj. 18. korszerűleg átalakított szabályokban már az mondatik hogy: „a z á r s z a b á l y t á t h á g n i n e m s z a b a d s a z á r a v é n y r e m i n d i g r á i r a s s é k.“ I. Lipót császár előidének ezen rendeleteit megerősíté és bizonyos alakban ki is szélesíté, különösen az 1667-dik évi sept. 10-kén és 1689-dik évi junius 21-kén kelt árszabások által. Régebbi gyógyszerészeti árszabályok Csehek számára 1699-dik évi maj. 22-kén, és 1708-dik évi sept. 6-kán adtak ki.

Mint az összes orvosi ügy és különösen az egészségügyi rendőrség, úgy a gyógyszerészet is különös gondban részesült és a legszebb újjá alakításnak örvendett M. Teresia és II. József dicsőségteljes uralkodása alatt; névszerint addig az árszabály és kiszolgáltatás módja egymástól függetlenek voltak, ez vagy amaz megjelent a másikkal tekintet nélkül; de azon időtől a gyógyszerészeti árszabály következetesen mindig a gyógyszerkönyv rendszere alapján szerkesztetett, és ez által nyeré tulajdonképi belbecsét.

A Magyarországon közzé tett árszabályok sorozata csak a k. helytartó tanács felállítása után kezdődik. —

1742-dik évi jun. 23-kán a posonyi várostanács bizaték meg azzal, hogy „a városi főorvos által egy gyógyszerek felőli árszabályt terjesztessen elő.“ Ez okból a nevezett város főorvosa

Dr. Torkos Justus János 1745-ben a királyi helytartó tanács különös parancsára, tekintettel a bécsi gyógyszerkönyvre latin, magyar, német és szláv nyelven szerkesztette és saját költségén kinyomatta az árszabályt, miután azt a királyi egészségügyi bizottmány átnézte, a királyi helytartó tanács újra megvizsgálta, helybehagyta és általában behozta.

Minden ezután megjelent árszabályok állam költségen adtak ki.

Taxordnung stb. az új bécsi 1729-dik évi gyógyszerkönyv után cs. k. legfelsőbb parancsra kiadott s kihirdettetett 1765-ben, ivrét.

Több magyar horvát és erdélyországi orvosok kérésére a bécsi gyógyszerkönyv, aztán a *Taxa medicamentorum in Pharmacopoea Austriaco-provinciali contentorum* 1776-ban hozatott be, melyben különféle nyers gyógyszerek ára tetemesen fel-emelkedvén, a gyógyszerész által készített szerek ára is fel-emelteték. Az osztrák örökös tartományokba 1799-ik évi május 1-jén, Magyarországra 1800-dik évi januar 28-kán hozatott be.

A háborus évek változó viszonyai s azoknak a világkereskedésre befolyása a következő 2 évtizedben szokatlanul sok változást okoztak a gyógyszerek árszabásában, ekkor adat-tak ki:

Taxa medicamentorum emendata pro Regno Hungariae et adnexis provinciis edita 17. juli. 1804.

Taxa medicamentorum emendata pro Regno Hungariae adnexis provinciis edita 3. nov. 1807.

Taxa medicamentorum in Pharmacopoea pro Regno Hungariae et adnexis partibus emendata contentorum pro anno 1808.

Taxa medicamentorum pro Austria elaborata pro Regno hoc adaptata 31 juli 1810.

Nova taxa medicamentorum pro anno currenti elaborata etc. 28 maj. 1811.

Taxa medicamentorum in Pharmacopoea austriaco-provinciali contentorum 1 oct. 1812.

Taxa medicamentorum in Provinciis Austriaco-Germanicis praevigens observanda 1815.

Taxa medicamentorum in Pharmacopoea Austriaca contentorum Budae 1816. 4-to.

Bécsi érték szerinti számítással ez az utolsó.

Taxa medicamentorum in Pharmacopoeae Austriacae editione tertia contentorum Budae. 23 juli 1822. Első pengő pénzláb szerinti árszabály. A későbbi árszabályokban befoglaltató azon pontot „hogy a kereszttel jelölt gyógyszereknek csak ismerős és szabadalmazott orvos rendeletére szabad kiadatniok“ ezen árszabály hozza legelőször.

1827/28. évben Pesten az orvosi kar igazgatójának elnöklete alatt, 8 orvoskari tanárból, 2 pesti és 2 budai gyógyszerészből álló bizottmány az utolsó osztrák gyógyszerkönyv alapján latin, magyar és német szöveggel különösen Magyarhon számára új árszabályt készített, és magyar, német mutató táblával

Taxa medicamentorum pro Regno Hungariae et partibus eidem adnexis Budae. czimvel 4 rétből ki is adta. A nadályok ekkor jelentek meg először az orvosi szerek sorában.

1831-dik évi 1-ső novemberben ezt

Elenchus Pharmacorum praecio auctorum, et diminutorum etc. és

1838-dik évi nov. 13-kán

Supplementum Taxae medicamentorum pro Regno Hungariae et partibus eidem adnexis anno 1829 editae. követték. —

1843-dik évi majus 30-kán adatott ki a második magyar az előbbi nyomán Pesten az orvosi kar igazgatójának elnöklete alatt 3 orvoskari tanárból és a budapesti gyógyszerész egylet seniorából álló bizottmány által készített gyógyszereket illető árszabály. Itt a gyógyszerészek a 7-dik §-ban már köteleztetnek nadályokat az év mindenszakában készent tartani“ melyek ára semmi levonás alá nem esik, függetlenül hozzá 18, az 1836-ki osztrák gyógyszerkönyvben nem foglaltató gyógyszerkészítési mód-, vény- csatoltatik.

Ezen árszabályhoz 1850-dik évi dec. 4-kén egy 1850-dik évi januar 1-jeig visszaható pótlék — supplementum — jelent meg.

Az 1855. és 1859-dik évben az összes császári államok számára kiadott 2 utolsó árszabály eléggé ismeretes.

(Folyt. következik.)

LAPSZEMELVÉNYEK.

Bujasenyves szarulob (keratitis) és bujasenyves fogak.

Mr. Hutchinson a *Transactions of the pathological Society* utolsó kötetében a felső maradó metszfogak (incisores) bizonyos alakját írja le, mely sajátságos volna az örökölt

bujasenyvben szenvedőknél. A tan új s azért csak óvatossággal fogadható el, míg alaposabb és számos észleletek nyomán valóban bizonyul be, de figyelemre méltó már azért is, mert oly életkorban tüntetné már fel a bajt, midőn más körjelek még egészen hiányzanak. — Jelenben a *St. Thomas Hospital*-ban egy ide vágó érdekes eset gyógyítás alatt van, egy 12 éves leányka és anyja. A leány szaruhártya közi u. n. görvélyes lobb (keratitis interstitialis seu strumosa) vétetett föl. E lobból H. szinte azt állítja, hogy örökölt bujasenyvi eredetű s nem görvélyes, és rendszeren a bujasenyvi kihornyolt fogakkal jön elő, miről a szemézi kóródakon néhány héti észlelés folytán meggyőződhetni. Az említett leánynál a szaruhártya lob jellegzően ki van fejlődve s néhány foga valóban sajátságos módon kihornyolva. A kórismét a baj eredetére nézve előbb tették mint sem az anyja is fölvetették.

A különben jól kifejlett de halvány leánynál egyéb semmi baj nem észlelhető, csak néhány heg az arcz bőrén és az orrhid — orrtő — szélessége. (Ezt valamint a recze (retina) vér-edényeinek sajátságos lefolyását Dr. Bader a moorfieldsi Ophthalmical Hospital *house-surgeon*-je hasonlóan az örökölt bujasenyvnek tulajdonítja.) — A jobb oldali felső középső metszfog élének közepén látható egy sajátságos csorba s a fog jóval keskenyebb különösen éle felé mint lennie kellene. A jobb felső szélső metszfog hasonlóan ki van csorbulva, a szomszéd szemfog középpontján egy keskeny kinövés látható, mely ha idővel letörik, azt hasonló gömbölyded módon fogja kicsorbitani. A bal oldali fogak rendszeren vannak alkotva; nem bírnak ugyan egyforma nagysággal de ninesenek kihornyolva. Ez oldalon még a téjszemfog ki nem hullt. — Mindkét szem körül belül két hét óta gyuladt. A szaruhártyák szövetükbe lerakodott nyirkkel be vannak szűrődve s felszínükön a tágult hajszáledények által kivörösödve. Nagy fényiszony, könnyhul-latás, a leányka tetteleg nem láthat.

Az anyja, ki a szomszéd ágyat foglalja el, sovány, betve-gyes 29 éves nő, feje rakva van régi kifekélyesedett gumók hegeivel. Ezek ellen 9 év előtt szereltetett szinte a *St. Thomas hospital*-ban, s a mult nyáron ismét egy alkarfekély ellen. Jelenben egy, a jobb vállon fészkelő, rágó fekély miatt véte-tett föl a kórházba, melynek természete felül semmi kétség nem lehet. Négy gyermeke volt, 3 meghalt; állítólag semmi gyanus bajban nem szenvedtek, melyet enmagára nézve is ha-tározottan tagad. A gyermek óvatosan higanyos szerekekkel ösz-szeköttetésben zsongítókkal gyógyittatik, az anyja iblany és higanynyal.

A Hutchinson által leirt bujasenyvi fogaknál egyébiránt ily arányzat- (Symmetrie) hiány ritka. Szerinte a bujasenyves szülőkötől származott gyermekek felső metszfogai a leg-több esetben arányzatosan — mindkét oldalt — növésekben hátramaradtak (dwarfed), közepett csorbások és keskenyek különösen élők felé. A széles, többé kevésbé gömbölyded csorba gyakran fölfelé terjed s egy függőleges, az egész korona hosszában látható ba-rázdában végződik. (Med. Times jun. 13. 1859.)

Orvosi évi jelentés

a pesti szegény gyermekkorház 1858-ik évi működéséről.

Dr. Bókai János gyermekkorházi igazgató főorvostól.

1858-dik évi jan. 1-től dec. 31-kéig a pesti szegény-gyermekkorházban összesen 4077 beteg gyermek orvosoltatott; ezek közt 3756 járóorvoslatilag gyógyítottatott és az 1857-ről 1858-ra megmaradt 28 beteggel összesen 349 gyermek 13 daj-kával az intézet ágyaiban ápolatott, még pedig 292 az ingye-nes és 37 a fizetési osztályban. Ezen, az intézetben ápol-t 349 beteg gyermekre 9546 ápolási nap esik, és pedig 7513 az ingyenesekre, és 2033 a fizetésekre, mely utóbbi számból ismét 1709 nap az első osztályban orvosolt 42 betegre esik, 324 nap pedig a második osztálybeli 15 gyermekre. Ápolási díj fejében 819 p. forint és 44 kr. fizettetett az intézet pénz-

tárába, a behajtandó hátralék tett 47 frt 32 kr p. p.; e sze-rint a fizetési osztály ez évbéli összes jövedelme tesz 867 frt. 16 krt pp.

A 3756 járóorvoslati beteg gyermek közt volt nemre néz-ve: 1904 fiú, 1852 leány; korra nézve: 1389 1 éven alúl, 1164 1-től 3-ig, 759 3-tól 7-ig és 444 7-től 14-ik évig; szü-letési helyre nézve: 3101 pesti, 181 budai és 471 az ország különféle részeiből.

A 3756 betegből az egyes hónapokra következő felvételi számok esnek:

Jan.	Febr.	Mart.	Apr.	Máj.	Jun.
233	216	363	416	513	474
Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
376	309	270	239	149	198

A kóródailag orvosolt gyermekek 9546 ápolási napjai következőkép oszlanak el az egyes hónapokra:

Jan.	Febr.	Mart.	Apr.	Máj.	Jun.
793	699	862	782	640	698
Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
902	874	816	841	755	884

A járóorvoslatilag és kóródailag orvosolt gyermekek ba-jait illetőleg, következők fordultak elő:

Kórnevek	járorvoslati	kóródai
Agy- és gerinczvelő bántalom	48	10
Ideg-	87	19
Fül-	49	—
Szem-	250	50
Orr-	22	—
Légzési és vérkeringési szervekbeni bántalom	905	56
Száj- és garatür-	224	12
Gyomor-, bélhuzam- s egyéb emésztési szer-vekbni bántalom	757	30
Húgy, ivar-szervekbeni bántalom	85	19
Bőr-bántalom {		
heveny ragályos kütég	85	8
nem ragályos kütég	249	30
bőrsérülések, fekélyek	107	12
Sejtszövet-, mirigy-, izom- bántalom	183	13
Izületi-	75	10
Csont-	70	19
Táp- és vér- senyvek	560	33
Összes szám	3756	321

Külbajokban szenvedő gyermekeken számos kisebb és 30 nagyobb sebési műtét vitetett véghez az intézetben, ezek közt 5 húgyhólyagmetszés kőbajoknál és 1 kőmorzsolás.

Az intézetben ápol-t 349 beteg gyermek közül (ide értve a mult évről megmaradt 28 beteget is) gyógyultan és javultan elbocsáttatott 288, meghalt a haldoklóan behozottakat is ide számítva 33 és ápolásban maradt 1859-re 28 beteg.

A 33 halott közül meghalt: hajszáledényi agyvéröm-lyenben 1, gümös agykérlobban és agyvízkórban 4, agylá-gyulásban 1, dermében 1, vizrákban 2, hártás gégelobban 1, tüdőmellhártyalobban 1, tüdőlobban 2, tüdővízenyőben 1, tü-dőfenében 1, szívburoklobban 1, vízkórban Brightléle vesebaj-jal 2, aszkórban 1, hagymázban 1, gennyvérben (kanyaró és hólyagmetszés után) 1, átalános gümőkórban 8 és csontü-szökben 3.

V e g y e s e k.

Pest, július 1-én 1859. A budapesti orvosegy-let június hó 25. r. gyűlésében Hirschler tr. egy recze (retina) leválásban szenvedő gyermeket mutatott be s a tanul-ságos esetről észlelhető tüneteményeket szabatosan fejtegeté.

Közlöni fogjuk. — Azonkívül az elnök előlegesen jelenté mi-ként bol. Eckstein Frigyes tr. 12 darab aranyat hagyott volna végrendeletileg a gyógyszerek hatása körül teendő kísérletek és értekezések díjazására.

A pesti szegény-gyermekórházi egyesület jun. 30-án tartá évi közgyűlését báró Prónay Albert elnöklete alatt. Az igazgató választmány jelentéséből értesültünk, hogy az intézet a múlt évben ismét két ágy alapítványával az az: 2100 frttal o. é. gyarapodott és pedig gróf Karácsonyi Guidoféle alapítványok tőkéiből Ő cs. kir. Fensége a kormányszó Albrecht főherczeg magas rendelete folytán, és m. báró Prónay Albert kegyes adománya által. A legközelebbi évre ismét két alapítvány jelentetett be. Az alapító tagok sorába léptek 105 o. é. frttal — a budai takarékpénztár, Dr. Kovács E. m. Kubinyi Ág. és Vezzerle J. urak. — A kisebb adakozások is tanúsíták a közönség részvétét ezen jótékony intézetünk iránt, mely tudományos szelleme s orvosainak ugy szakképessége mint fáradhatlan tevékenysége és humanitása által egyiránt kitűnik s a külföld legjelesb ilyenmü kórodáival bátran vetekedhetik.

Dr. Maizner János a pesti egy. szül. tanszék v. segéde szülészeti tanárnak neveztetett ki a kolozsvári sebész tanintézetnél.

— A montebelloi csata alkalmával szerzett érdemek elismerésül a tábori orvos Milikovsky F. arany érdemkeresztet földiszittetett, a tábori törzsorvos Weimar Ferencz pedig legmag. dicsérő elismerésben részesült.

— Az eddig francia fogságba esett orvosok közt van — mint állítják — 1 törzsorvos, 4 ezred-, 3 fő- és 25 orvos, kik az ellenséges hadnál orvosi szolgálatra felhasználtatnak. — Déli-Amerikában az orvosi hivatás, ugy látszik, e tisztán emberi állásra még nem emelkedett, mert a mexikói birodalomban most dühöngő polgári háboruban Tacubaya város bevétele Miramon hadserege által 28 sebész, ki önkénytelen a sebesültek ápolására vállalkozott, számos más fogolylyal elvitetett és megöletett. Köztük Mr. Dunglas egy jeles angol sebész is volt (The Lancet.)

Az alsó-ausztriai helytartóság 1859. jun. 10-ről kelt fel-szólítása folytán külföldi német orvos tudorok és sebészek is léphetnek be a cs. k. hadsereg szolgálatába a háboru tartamára. A belépti föltételek a belföldi orvosokra nézve felállítottakkal megegyeznek.

— A württembergi és badeni hadsereg számára is keres-tetnek orvosok igen kedvező föltételek alatt, t. i. 800 frt. évi díjjal s a szabályszerinti fölkészülési illetékekkel st. Ezenki-vül az orvosok Badenban a háboru végeztével még 400 frt-nyi várakozási díjt is kapnak két évig ha állodalmi szolgálatba nem alkalmaztatnak, Württembergben pedig 3 évig az egész fizetést huzzák s azután 400 frt. nyugdíjban részesülnek ad-dig mig az állam róluk más állomással nem gondoskodik. — (Oest. Zeits. f. pr. Heilk.)

* Szombathely (Stein-am anger) városában, Vas megyében a sz. Lélekhez címzett gyökerezett jogu gyó-gyszertár — mint értesültünk — lakházzal együtt jutányos föltételek mellett szabad kéz alatt eladó. M. A. czim alatt Szombathelyre küldendő levelekre bővebb tudósítás nyújtatik.

— A kolozsvári sebész intézet élet- és gyógyszer-tani mutatóványaira 1859. évre 80 frt. o. é. utalványozva lön.

— A prágai élettani intézet számára az eddig használt ház kibérlése további 3 esztendőre 1200 frton o. é. jóvá hagyatott s ugyanily intézet számára a krakói egyetemnél évenként 400 frt. o. é. engedélyeztetett.

— A sebészet tanára Kairóban s jelenben az egyiptomi alkirály testorvosa Dr. Reyer Sándor bey-nek, Dr. La ut-ner bey pedig a hadsereg vezér törzs-orvosának neveztetett.

— A Konstantinápolyban két évi működés után meghalt belgyógyászati tanár Dr. Vallon utódjául Dr. Pissling ajánlatott az e végett a török kormány által megkeresett bé-

csi orvostanári kar. Dr. Vallon özvegyének 6000 frt. nyugdíj van a magas porta által utalványozva.

— A párisi orvosi kar a physiologia megürült tanszékére első helyen Longet, második helyen Béc-lard tudort je-lölte ki; a hasonlóan üresedésbe jött gyógyszerészeti tan-székre pedig első helyen Regnault, második helyen Le-conte és Orfila Lajos urakat. (Gaz. hebd.)

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki jun. 23—29-ig ápolott betegekről.

	Felvéte.			Elboes.			Meghalt			Visszamaradt				
	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.
	férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők			
Junius 23-kán.	3	5	8	5	—	5	2	2	4	176	192	1	1	15
" 24-kén.	5	5	10	2	5	7	2	1	3	177	191	1	1	15
" 25-kén.	6	8	14	6	4	10	2	1	3	175	193	2	1	15
" 26-kán.	8	1	9	5	1	6	1	2	3	177	191	2	1	15
" 27-kén.	8	8	16	12	10	22	4	1	5	169	188	2	1	15
" 28-kán.	11	7	18	5	4	9	2	—	2	178	191	2	1	15
" 29-kén.	4	8	12	3	2	5	2	1	3	171	195	3	2	15

A napi létszám állandó kicsinyisége mellett a halálozási ese-tek csaknem kizárólagosan idült bajoknál nevezetesen gümőkór-nál és általános vízkór-nál fordultak elő.

Pályakérdés,

különösen a bel- és külföldi fürdő-orvos urak számára.

A bécsi cs. k. orvosegyetel fürdőtani bizottmánya megújítja ta-val hirdetett pályakérdését:

Saját észlelések nyomán kimutatandó men-nyire segítik az égvényes és kéntartalmu hév források (Thermæ) a bujasenyves kóralakok ismé-jét és gyógyászatát.

Egy általán elfogadott nézet szerint a kéntartalmu és égvényes hév-vizek jó szolgálatot tesznek a lappangó bujakór fölismérésére valamint annak megkülönböztetésére más kóralakoktól; egy más ke-vésbbé általános nézet szerint pedig némely bujakór alakok gyógyi-tását is eszközlik. A pályázat célja ennél fogva: Ilyetén fürdők-nél foglalkozó orvosok saját észleletei által kifürkészni, valjon kétséges, továbbá orvoslás alatt látszólag elenyészett bujakóralakoknál valóban kórismeik eszköznek bizonyulnak e be ezen vizek, s a betegség mely alakainál és milyen körülmények közt történik ez? — Ha bujakóros esetek ezen fürdők általi gyógyulása tapasztaltatnék, azoknak alak-jai szabatosan volnának meghatározandók, s különösen a korábbi gyógyszerelés, a gyógyulást tanúsító jelek és annak tartama kieme-lendő; a hév-vizekkel gyógybárást természetesen hasonló szabatos-sággal kellene előadni. — A bizottmány csak oly orvosok önálló munkáinak tulajdonit értéket, kik saját tapasztalatra, s a mennyire lehet szabatos természet — vegy- és élettani alapokra fektetett r ö-vid és velős kórrajzokat hozhatnak fel nézeteik bizonyításául.

A díj a bizottmány nagy arany érméjében s a munka kinyoma-tása után a bizottmány évkönyveiben, annak ívszerinti díjazásában áll. A beérkezendő munkák szerint a bizottmány ezüst érmeje is a c-cessit-képen oda ítélthetik. — A pályázók munkáikat „An den Secretär des balneologischen Comité Herrn Dr. Flechner in der k. k. Gesellschaft der Aerzte in Wien“ 1860. év decemb. hó 31-ig a szokott módon küldjék be. A beküldött munkák a legközelebbi 3 hónap alatt fognak megbiráltatni s az eredmény azonnal közlé-teteni.

Az összes orvosi lapok e pályázat-hirdetés fölvételére illen-dően megkéretnek.

A balneologikus bizottmány elnöksége:

Prof. Dr. Oppolzer.

Prof. Dr. Sigmund.

Dr. Flechner titoknak.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr.
vidéken felév 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot
illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.
Hirdetések közöltetnek soronként 14 új kr.

Megjelenik minden Vasárnap.
Nemrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél utér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utczán 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: A kötőállomány sejteiről élettani szempontból. (Folyt.) Néhai Eckstein Frigyes orvos tudortól. — Alajkrák és új ajkképzés. Csurgay tudortól. — Könyvismertetés. A vízgyógyász. Siklósy Károly orv. tudortól. — Lapszemelvények.
Tárcza: A gyógyszerek árszabása körül. (Folyt.) Müller Bernát gyógyszerésztől. — Térdali ütérdaig gyógyítása a térd meghajtása által. — Vegyesek. — Pályázatok. — Szerkesztői levelezés.

A KÖTŐÁLLOMÁNY SEJTJEIRŐL ÉLETTANI szempontból.

(Über die Binde-substanzzellen in physiologischer Beziehung.)

Néhai Dr. Eckstein Frigyesztől.

(Folytatás.)

B) Vegytanilag.

A tökéletesen kifejtett s többé nem ébrény állapotú kötőszövet vízben főzése közönséges enyvot ad. Lehmann (l. Handb. d. physiol. Chemie. Leipzig 1854. 82. l.) a kötőszövet ezen enyvadó (glutinegebende) állományát az proteintestek közel származékaihoz számolja. Lehmann szerint (l. 245. l.) a szövet előbb mindig vagy porczany (chondrin) vagy nyákadó (az ébrény (foetus) kötőszöve) állomány, mielőtt enyvadóvá válnék. Ezen enyvadó állományból képződnek leginkább a kötőszövet sejthártyái és a sejtközi állomány. A kötőszövet sejtmagvai Kölliker szerint (l. 33. l.) hasonlóan légenytartalmu (stickstoffhaltig), azonban amaz anyagtól különböző anyagból állanak.

A porczany főzés által minden állandó porczból képezhető, de a rostos izületközi vagy megcsontosodott porczokból nem.

A csontszövet sejtközi állományában vilsavas mész (phosphors. Kalk.) s kisebb mennyiségben szén-savas mész, vilsavas keseréleggel (Talkerde, Magnesia) és mészfolag (Fluorcalcium) van lerakodva, s mindig enyvadó anyag is van benne.

Egyáltalán nincs is oly állati szövet, mely több kevesebb vilsavas meszet nem tartalmazna, s azon nézet mellett több tény szól (l. Lehmann 87. l.), hogy a vilsavas mész a sejtek képzéséhez elmaradhatlanul szükséges.

C) Működésileg.

Virchow már 1851-ben említi (l. Verh. d. phys. med. Ges. in W. II. kötet 159. l.), hogy az üres sejtek és sejtnyúlványok, melyek a legkülönbéleke nyilnak össze, a kötőszövetállományban a legnagyobb cső és ür

rendszert képezik, mely valószínűen táplálkozásra szolgál. Minden további észleletek és tapasztalatok igazolják ezen mondatot, sőt még czáfolthatlan tényeket nyújtanak rendelkezésünk alá, melyekből jogosan szabad következtetni, hogy azon elemek a kötőszövetállomány táplálkozásán kívül — tehát saját táplálkozásán — a test valamennyi szövetének anyag cseréje létesítésében is részt vesznek. Azért a kötőszövetsejt és nyúlványainak kétféle működését kell tekintetbe vennünk: 1) az öntáplálkozást és 2) az anyagcsere közvetítést az emberi test valamennyi szöveiben.

a) A kötőállomány öntáplálkozása.

A fölfegyverzett szem előtt is elrejtett anyagcsere folyamatának közelebbbróli ismerete a test különböző sejteiben, eddig és talán mindenkorra az emberi értelem ájtatos kívánságai közé tartozik. Ezen mezőn csak a kívánalmakig jutánk, melyeknek egyes tények szolgáltatnak valószínű érvénnyel bíró alapot. A közösen elfogadott nézet oda megy ki, hogy ezen folyamatok különösen természet-vegytani mozzanatokon nyugszanak.

Mielőtt a kötőszövet táplálási folyamatára részletesen átmennénk, előbb a táplálkozási folyamat általános alapvonalait fogjuk röviden érinteni.

Az anyagcsere természet-vegytani folyamata (vagy teleologikus néven „táplálás“) közönségesen anyag fölvétel, anyag átalakítás és anyag kiürítés által nyilvánul.

A mi 1) az anyagfölvételt (Stoffaufnahme) illeti, ez Kölliker szerint (l. 30. l.) legjobban azon sejtekben mutatkozik, melyek elvonva a magtól, semmi egyéb bennéket nem képesek előmutatni, vagy is a kötőállomány sejteiben. Azon tulnyomó befolyásnál fogva, melyet a sejtmag a sejt föntartására gyakorol, a sejtmagnak az anyagfölvétel folyamatánál a legnagyobb befolyást kell tulajdonítanunk; mert a tápfolyadék különféle alkatrészei fölvételét a sejtekben, sem szétömlés (Diffusion), sem a beszívargás (Endosmose) törvényei szerint nem lehet teljesen megmagya-

rázni. A sejtek ugyanis nem minden hozzájuk férő tápfolyadékú állományt vesznek át, sőt inkább a sejtek bizonyos viszonyt mutatnak a tápanyag egyes részei iránt, hogy míg ennek egy alkatrészét elutasítják, a másikat fölveszik. Ezt könnyen tapasztalhatni az ébrénynél, hol a tökéletesen egyenlő képző anyag daczára a sejtek egyike emezt, mások más anyagokat vesznek föl.

A sejtmag fontosságát az anyagcserét illetőleg John Goodsir szorosabban kémlelte. Hol a sejtek viselkedésüknek és lassu enyészetükhöz közelednek, ott előbb is a mag tűnik el; hol pedig a sejtek életerejüket megtartják, ott a mag megmarad; és oly képletekben, melyek kiválóan táplálási életüneményt mutatnak, mint a kötszövet, a sejtmag a tulajdonképi sejtest fölött annyira tulnyomó, miként tudvalevően igen soká élt a hit, hogy csak a mag marad vissza. Virchow szerint (Archiv f. path. anat. IX. köt. 46. l.) a sejtmag azon képlet, mely mint benső vonzközép a főnálló tevékenység tulajdonképi középpontjául szolgál, miért is mint Virchow állítja, a magvat azon tulajdonság illeti, hogy a sejt anyagcseréjét szabályozza.

2) A sejtmagnak az anyag átalakítására (Stoffumwandlung) gyakorolni szokott behatása Kölliker szerint (l. 33. l.) az erjedésnél úgy nevezett érintkezési hatáshoz (Contactwirkung) hasonlít, 1-ör — mivel a sejtmag az anyag átalakulásánál a sejten kívül belül majd mit sem változik, és 2-szor mivel légeny (azot) tartalmu állományból áll, mely mint a pepsin, más állományt vegyileg igen könnyen megváltoztat. — Minthogy mi a molecularis erőket és az általuk előhozott természet-vegytani változásokat a tömeg parányrészeiben még kevéssé ismerjük, s talán nem is fogjuk egy könnyen tudhatni; az anyag átváltozás belső folyamata felől csak véltétet állíthatunk föl, miért is csak egyes földerítő tényeket hozandunk föl a kötállomány anyag átalakításánál.

3) Az anyagkiürítés (Stoffabgabe). A táplálkozási folyamat nem áll egyedül az anyag fölvetelésben és anyagképzésben, hanem ép oly szükségképen anyagbomlással összekapcsolt anyagkiürítésben. A használhatlan anyagoknak folyókká kell lenniök, hogy így a sejtrészekből eltávolíttathassanak, mely utóbbi a vérbe fölvetel által a hajszáledények segítségével, úgy szinte a nyirk edények által eszközöltetik. Ezen természet-vegytani folyamatok létrejövete azon nyomás által istápoltatik, mely egy részt a vérnyomása — más részt a sejtek által az anyag fölvetelésnél gyakorlott vonzerő — továbbá a sejthártya érmécszes erejére (Donders szerint) vezethető vissza.

Miő módon létesül ezen folyamat a kötállomány sejteiben? Mielőtt ezen kérdés még eléggé tökéletlen megfejtését adnók, előbb a kötszövetsejtek némely érzékileg észlelt folyamatait kell szemügyre vennünk.

Már a szövettani részben felhoztuk, hogy a kötszövet sejtbennéke folyó (hig), továbbá, hogy a sejtüreivel közlekedő sejtnyúlványok ürrel bírók és valószínűen csak halál után mint az üterek üreseinek ta-

láltnak; hogy azonban élő állatoknál ezen sejtekben és nyúlványaikban nem csak folyadék, hanem ezen folyadék keringése is kell hogy elismertessék, az ide mellékelt néhány tényből megítélhető. Már föntebb említettük Böttcher észleletét (Virchow Archiv XIII. köt. 232. l.), hogy ha a béka ikerizom ina ketté met-szetvén karmin oldatba tétetik, fölszívódott karmin szemcséket fogunk láthatni ezen izom kötszövetsejteiben és nyúlványaiban; ezen karmin szemcséket a sejtekben elterjedve találták, hol a sejtmag és sejthártya között voltak lerakodva s honnan utjokat a kötszövetsejt csövecsek további irányában folytaták. Már pedig biztossággal fölvehető, hogy ezen karminszemcsék a nélkül, hogy valami folyadékba fölvetettek volna, ezen tova szállításra képtelenek leendettek. Ha hozzá számítjuk még, hogy a nyirkedények, melyek elvitázhatlanul folyadékot vezetnek, csak a kötszövetsejtek — és ezek nyúlványaiból származnak, s folyadékukat onnét nyerik, — a legnagyobb valószínűséggel fölvehetjük, hogy a kötszövetsejtekben és nyúlványaikban is rendes állapotban tápfolyadék és fölszívódott nyirk keringés van jelen. Virchow is (l. Virchows Spec. Path. I. kötet 277. l. és Wiener Med. Wochs. 1858. 14. sz.) fölveszi lehetőségét ezen sejtekbeni nedvözönlésnek a sziv működésétől függetlenül, és pedig még azon részeken is, péld. a szaruhártyában, hol a táplálkozás folyamata a véredényektől aránylag nagy távolságban történik. A szaruhártya szélén levő vérhajszáledények falaiból származó kötszövetsejtnyúlványok (l. Kölliker 585. l.) Virchow szerint, a sejtmagvak (Zellenkerne) sajátlagos vonzképességénél fogva magokba veszik föl a tápnedvet; az oda vonzott anyagok a szomszéd kötszövetelemek által szívatnak föl, hogy azokat ismét a közellevőknek engedjék által, mi ekképen tovább aránylag nagy távolságra is eszközöltetik. — Böttcher (l. 249. l.) észlelte továbbá, hogy ha a kötszövetsejtmagvak hájasodásba mennek át, a kötszövetsejtnyúlványokban zsirszemcséket vehetni észre. — Végre a csontokban a csontsejtek és ezek nyúlványai szemlátomást viszik véghez a tápnedv szállítását.

S így a kötszövetsejtek és nyúlványaik a tulajdonképi savós edények — vasa serosa — melyek a tápnedvet a vérhajszáledényekből magokba veszik föl. Hogy a sejtmag a tápnedv vonzására és így az anyag fölvetelésére tetemes befolyással bír, az előbb előadott tények folytán igen valószínű.

Az öntáplálás leglényegesebb része minden bizonynyal a tápnedv anyag átalakításában áll a kötszövet alkatrészeire. Itt nagy valószínűséggel a sejtek hártája és ezek nyúlványai, valamint a sejtközi állomány maga is az, melyben ezen anyag átváltozás történik. Miután a kötszövetsejtek magvában, a folytonosan történő táplálási folyamat alatt, rendes állapotban semmi változás sem észlelhető, hig sejtartalom pedig magokban a sejtekben alig észrevehető mennyiségben van jelen, nagy valószínűséggel fölvehetni, hogy a tulajdonképi anyagátváltozás a sejthártyában és a kötszövet sejtközi állományában történik. Másként van a dolog a szerves tartalmu sejtek-

kel, azon működő (functionell) sejtekkel, melynek péld. az idegsejtek, melyek semmi sejtközi állományt sem mutathatnak föl. Ezen sejteknél az anyag átalakítás mint ezt illető helyen bebizonyítandjuk, főleg a sejt tartalmában megy végbe.

Már főlebb említettük, hogy a sejtközi állomány a kifejlett kötőszövetben többé kevésbé szervezett állapotban van. Ezen szervezett sejtközi állománynak belőlről kifelé történő anyagátváltozása mellett szól a csontállomány képződése, miután a mészcsók azonnal a csontosodás kezdetében a porcztasak belső fölületére rakódnak le, mely első körkörös réteg a később reá következő lerakódások által kifelé tolatik, mi által azon mésztartó központos rétegek támadnak, melyek a csontnövést jellegzik. (l. Budge 197. l.) Ezen saját-szerű szerkezet, és a mészcsók határozott mennyiségbeni lerakódása a csont sejtszövetközi állomány saját-ságos szerkezetére mutatnak, és pedig annál inkább, minthogy a mészcsók szerfölött nagy fölvétele vagy kiküszöböltetése a csont rendes alkatát zavarja és ez által betegségekre szolgáltat okot.

A kötőszövetben is találunk a csontsejtekhez és ezek nyúlványaihoz hasonló kötőszövetsejteket nyúl-ványaikkal, melyekben a tápnedv kering és mely épen ezen kötőszövetsejtekben és a redőszerűen szervezett sejtközi állományban enyvadó anyaggá változik. — Kérdés: vajon a sejt mely részeiben készül ezen enyv-
adó állomány? vajon nincs e már a sejt higtartal-mában mint ilyen jelen, vagy, hogy a sejttartalom csak a sejthártyáni áthatolása után a sejtközi szövetbe változik át enyvadó anyaggá? A szervi vegytan tö-kéletlensége és azon nehézség mellett, melylyel a gór-csói részek vegyi vizsgálata jár, kielégítő válasz nem könnyen várható. Kölliker (l. 78. l.) igen valószí-nűnek tartja, hogy annál fogva, a mi a porcz csonto-sodásánál megy végbe, már magok a sejthártyák enyv-
adó állománynya változnak, míg a proteintartó sejt-mag, érintési behatása mellett, összetételében válto-zatlanul megmarad; a kötőszövet sejtközi állománya minden esetre az enyvadó állomány legnagyobb részét tartalmazza.

Azon kérdésre minő vegyi változásokat szenved a tápnedv a kötőszövetsejtekben, míg enyvadó anyaggá képlődik, Lehmann szavaival (l. 244. l.) akarunk felel-ni: „Nem lehet kétség a fölött, hogy a sajtany- és fe-hérnyéből (Casein und Albumin) származik minden szilárd szövet-állomány — és több mint valószínű, hogy a tüdő által a vérhez vezetett éleny (Oxygen) idézi elő a proteinnek mindenféle szöveti állomány-nyá való átváltozását. A szövetképzés folyamatát, en-nek egyes szakait és átmeneti fokozatait még nagyon is kevésbé ismerjük, sem hogy ezen folyamatokat ha-tározott vegyi egyenletekben szemléltethetvé tenni merhetnénk. Ha voltak is okok, arra nézve, hogy a fehérnyének előbb is rostanyá kell változni, mielőtt enyvadó anyagok képezhetésére alkalmas volna, és hogy egy szövetelőbb mindig porczany vagy nyákadó (az ébrény kötőszöve) volt, mielőtt enyvadóvá lön: ezzel még koránt sincs megoldva a kérdéses folyamat tényálladéka.“ — Ezen sorokból minden esetre azt

vesszük ki, hogy a tápnedv fehérnyéje előbb rostany-nyá változik, mielőtt enyvadó anyaggá változnék. G. Zimmermann szerint pedig (l. Über den Faserstoff unt. v. Moleschott 1 köt. 2 cs. 180 l.) a rostany mint elhasznált kiürítendő (excrementitielles) anyag tekin-tendő; mind élettani mind kórtani képlődése Z. sze-rint a szervezet oly folyamata, mely által ez azon protein anyagoktól szabadul meg, melyeket többé nem használhat. — Ezen tétel valódi értékével a kór-tani részben a kötősejt működésénél fogunk közelebb-ről megismerkedni.

A kötőszövetsejt a n y a g k i ü r i t é s e (Stoff-abgabe) felől csak néhány tényt mutathatunk föl, melyek ezen működés körül némi világot derítenek. Hogy a használhatlan anyagok a sejtközi állományban ismét folyókká lesznek, miként újonnan vétethessenek föl a keringésbe, nagyon valószínű; mert különben péld. a csont sejtközi állományában szerfölött sok mészrészecskék gyülnének meg. Itt mindenesetre a köt-szövetsejtekből eredő nyirkedények nagy szerepet ját-szanak. Ha zsinórmértékül ezen folyamatnál a tápnya edényeket (vasa chyliifera) vesszük, akkor itt is fő-leg a protein részek vétetnek föl a nyirkedények által a keringésbe, míg a higabb részek, a sós és főssteny anyagokkal, de szinte, habár csekélyebb mennyiségű proteinnel összekötve, mint ott, a hajszáledények által a visszerekbe jutnak (l. Donders Phys. d. M. 332. l.)

(Vége köv.)

ALSÓ AJKRÁK KIIRTÁS ÉS UJ ALSÓ AJK képzés.

Dr. Csurgay gy. orvos Aradon.

Engedje meg a tiszt. szerkesztőség, hogy e hazánkban kórodai és magán gyakorlati tapasztalatnál fogva gyakori baj egy esetét bemutathassam. Az eset nem ritka, mert alajkrá-kos betegünk fájdalom! elég van, de a szerencsésen — mert állandóan — sikerült gyógyulás annál örvendeztetőbb, miután e bajnál az ismétlődések oly gyakoriak, hogy az orvos csak nagy nehezen szánja el magát az élősdi kiirtására, midőn attól kell tartania, hogy nem sokára vagy a régi helyen vagy a test más részén annál bujábban fogja felütni fejét.

A baj kóroktana mai nap is oly bizonytalan mint valaha, mert a paprikás ételek, a dohányzás stb. mit felhozni szoktak — legfeljebb is alkalmi oknak tekinthetők az ajkráknál — s min-den tüzetes bizonyíték nélkül; — de a bántalmat közvetlenül előidéző ok megalapítására vagy annak mikénti fejlődésére ez állitmányok semmi fényt nem derítenek.

Hogy a rák a tengélet bensőbb folyamata valamely — helybeli vagy általános? — zavarából támad és nem lob által, arról mindnyájan megvagyunk győződve; de a kórbuvarlat s az álképletek tüzetesb körisménél fogva az is kitűnt, hogy a rák — rendszerint legalább — nem más jó indulatu álképle-tek elkorcsosodásából származik, mint ezt péld. szemölcsök-nél s a méh torlódásos dagainál hitték, hanem egyaránt ép és kóros szövetekben jön elő.

A baj gyógykezelését illetőleg nagy nyereménynek tar-tom azon fölfedezést, hogy a rákos elfajulások nem mind egy-aránt rossz indulatúak, hogy köztök sok lassu lefolyással bír, s olyanok is vannak, melyeknél a helybeli baj eltávolítása után ismétlődéstől nem egy könnyen tarthatni.

A kóros képlet eltávolítása, legyen az késsel vagy vala-

mely edző szerrel, a szerint a mint a baj a szövetek mélyébe hat vagy széltőkben terjed el, ez egyedüli eddig célhoz vezető szer — fájdalom! népünk által rendszeren csak akkor vétetik igénybe, midőn a nagyszerű pusztítások és a bűzös evesedés a betegnek és környezetének tűrhetlenné tették a bajt.

Igy volt ez az 1856. évi sept. hó 1-jén hozzám vidékről jött öreggel is, ki 6 évig tartó bajának orvoslására szólított fel, s kinek kórrajzát röviden közölni óhajtottam.

Az öreg oláh 76 éves, magas, sovány, barna, rossz kinézésű; de erős csontos alkatu. — Alsó ajka felső lapja feléve, piszkos, bűzös-evet bőven választ el, — megvastagodott, egyenetlen. — Mellső lapján a bőr ép, de egyenetlen, dombos, — tapintásra kemény; — az állgödörben egész dió nagyságú keménység. Hátsó lapján a takhártya komorpiros, egyenetlen, dombos. — A beteg előadása szerint: baja lassan kezdődött minden ok nélkül, eleinte fel se vette, mostanában a keménység sebesen nő, az evesedés nagyobb helyre terjed, a bűz mindig kellemetlenebb. Volt kuruzslóknál, orvosnál, kórházban; de baján nem segítettek. Egybehasonlítva a küljeleket az elbeszéléssel, engem azon kórismére vezetett, hogy rák k a l (mely nemével? Sz.) van dolgom; — a beteg életmódja természetesen olyan volt, mint népünknel szokott lenni, s ő mint jó gazda és biró, talán valamivel több pálinkával s nagyon zsíros, paprikás eledellel élt; lakása a Maros parton Banát szomszédjában volt. — Ezen kórisme után mondtam a betegnek hogy baján csak műtéttel lehet segíteni; de ő orvosságot kért. Vigasz nélkül el nem boceáthattam; adtam calendulával készített kenőcsöt és egy mosó szert. — Egy hét múlva kimentem; az alatt többen is ajánlották neki a műtétet; de ő nem engedett, mondván: „hiszen még a maradékára is gyalázatot hozna, hogy ha az ő szájából kívánnának.“ Sept. 6-ka után nem láttam utolsó novemberig, mely idő alatt ismét mindennemű kuruzslókat próbált s előjött következő állapottal.

Az alsó ajk felső széle — egy pár vonalnyt kivéven, kivesedett; egyéb fent leirt kórjelek mind megnagyobbodva; — nyakmirigyek nincsenek beszűrődve. — Ismét műtétet emlitettem, azon hozzáadással: hogy már nagyon késett. — Az öreg reá állott. Másnap 3 segéddel kimenővén a műtétet következőkép hajtottam végre. — Az előkészületek megtétevé, az egyén ülő helyzetben, igen nagy bajjal és sokára hangyhalvaggal elkábítottatott. Ekkor az előre elgondolt terv szerint, egy segéd pöfeteg fogóval az alsó ajkat, s annak kosorus üterét beszorítván, először felfejtettem az alsó állról, állgümöről a takhártyát, s most éles szikével a vágást a száj bal szegletétől kezdve lehozta az állsúcsig, majd a jobb oldali száj-szöglettől, hol egy pár vonalnyi ép rész maradt, szinte addig; s most a két ferdén levezetett metszést egy körvágással egyesítettem. — A csekély vérzés hideg vízbe mártott s kicsavart szivacsok alkalmazására hamar megszűnővén, miután a seb-szélek egyesítéséről szó sem lehetett, mert a száj kicsiny kerek halszáj lett volna, a bal száj szöglettől kifelé az arcban egy hüvelyk hosszú, elébb egyenes, majd kissé ferdén lefele menő behasítást tettem, s a nyert lebenyt áttévén az állra, könnyen egyesíthettem a sebszéleket ezüst és karlsbadi tőkkal, s a körkötést megtettem. — Következett a szájszélek takhártyávali beszegése a felső ajkon, — a szájszöglet körül és az alsó ajkon gombos varratokkal. Felül a kötés ragtapasz csikokkal megerősítve, a felébredt beteg ágyba tétetett.

1-ső nap, semmi fájdalom, bár az öreg sokat beszélt.

2-dik nap, láz, az edény rendszer általános visszahatásától. — Rendeltem emulsiót nitrummal s minthogy kiürítései nem voltak himbój olajat.

3-dik nap, láz. — A betegnek orvosságot nem adtak be. A kötés felbontását 4-dik napra határoztam.

4-dik nap. Egyetlen, már gazda fija, nem jött értem, gondolván, hogy az öreg majd bele hal. — Orvosságot se adott.

5dik nap. Az öreg maga kergette fiját értem. Ekkor a tőket eltávolítottam. — Az összeforrásban, mely per primam intentionem megtörtént, nem volt hiba; — hanem a vastag tők körében és a gombos varratoknál geny képződött, mint-hogy a kibontásnak egy 24 órával elébb kellett volna megtör-

ténni. — Most az alsó ajk és állra ragtapaszcsikokat raktam, melyek alatt — ismételtetvén 5 napig, a tőhelyek begyógyultak. — A takhártya pokolkővel érintették s a külbőrhűz nőtt. A beteg gyógyulása tökéletesen sikerült. Alsó ajka eléggé mozgékony és bő volt. Szája valamivel kisebb s csinosabb lett, mint az előtt. Forradás hely azonban nem volt észrevehető.

Két évig a 78 éves öreget örömmel észlelém, azóta egyszer tüdőgyuladásból gyógyítottam ki, s daczára annak, hogy pálinkát jó szerrel iszik, a rák visszaképződésének semmi nyoma nem látszik, és ha mutatná magát, a tudomány érdekében örömet megírom.

KÖNYVISMERTETÉS.

A vízgyógyomód. Utasítás a leggyakrabban előforduló betegségeknek gyógyítására. A szenvedők használatára írta Dr. Siklósy Károly a budai vízgyógyintézet tulajdonosa, — Pesten, 1859. 8. r. 390 l.

A hideg vízgyógyomód — Hydrotherapia, Psychrolusia — oly kiterjedésnek és tökélynek örvend napjainkban, mint sohasem ez előtt. A régi kor klasszikus népeinél ugyan szint-oly divatban volt a hideg vízbeni fürdés, mint a kelet népeinél a meleg fürdők, s a görög ifjak és leányok s a római consularisok fürödtek nemcsak élvezet és életrendi tekintetből hanem felgyógyulás végett is orvosok rendeletére. Hippocrates és Asclepiades (60 K. e.) ajánlák a hideg víz használatát, s Augustus és Severus imperatorok annak köszönék fölépülésüket. De a 6-dik évszázadtól a 18-kig a hideg víz életrendi és gyógyhasználatára egészen elhanyagoltatott, daczára annak, hogy Galenus, a hosszú sötét korszak rendithetetlen tekintélye, azt saját tapasztalatai nyomán javasolta. Az emberi ész elvesztette volt mintegy fogékonyságát a természet egyszerű, rendszeren ismétlődő mindennapi tünetei és hatásai iránt, s babonás hittal csak a ritkát, a rendkívülit keresvén, csodáktól várta üdvét és kárhozatát. A 18-dik században is csak egyesek, orvosok (Boyer, Boerhave, Hofmann, van Swieten stb. a sebszethen Theden és Schmucker) és nem orvosok (Bernardo szerzetes, medico dell' acqua fresca néven ismeretes) alkalmazták a hideg vizet különféle módon leginkább heveny bajoknál, miglen századunkban Priesznitznek a természet tanítványának és követőinek sikerült azt a mai érvényre emelni s különösen az idült kórok gyógyítására a legszebb eredménnyel kiterjeszteni. Priesznitz, az elfogulatlanul észlelő férfiú saját magán a hideg víz jótékony hatását két sebzésnél tapasztalván, Graefenberget a betegek Mekkájává változtatá. Nem sokára számos hasonló intézetek, különösen Németországban keletkeztek és soknemű tudakos elfoglaltság s az Academie de medicine még 1840-ben hozott kedvezőtlen véleménye daczára a tiszta hideg víz gyógyhasználatára mindinkább terjedett és tudományos férfiak mint Wertheim, Munde, Boyer, Legrand, Scoutetten, később Weisskopf, Petri, Fleury stb. észleletei és kísérletei által az empiria köréből kiemeltetvén szabatos tudományi alapra fektetve, gyógytárunk jelentéyyes alkatrészévé vált. *)

Siklósy ur könyvében a nagy közönség előtt akarja megismertetni a vízgyógyászat alapelveit, s bár nem gondolnók, hogy ezek oly „teljes ismeretlenek“ honunkban mint ő hiszi, — őszintén s minden tartózkodás nélkül köszönetet szavaznánk neki azért, hogy „a közönség ismereteit szaporítani s fogalmait a táplálkozás — életrend — egészség és betegségről tisztítani“ iparkodik — a mint ezt munkája több fejezetében va-

*) A bécsi sebszói kórodán már I. Napoleon alatti háboruk alkalmával, tehát jóval Priesznitz föllépte előtt, a sebek egyszerűen hideg vízzel borogatásokkal kezeltettek, mi a sebesült francia katonáknak annyira feltűnt, hogy csaknem föllázadtak attól tartván, hogy elhanyagoltatnak, míg nem bajtársaik által, kik már ez úton felgyógyultak volt, az ellenkezőről meggyőztettek.

lóban teszi is, — csak ne találkoznánk ismét oly felfogással, magyarázatok- és kifejezésekkel melyek véleményünk szerint az előítélet nélküli méltánylást csak zavarhatják.

Azok szerint ítélve miket a szerző ur különösen az előszóban és bevezetésben s a víz és gyógyszerrel való orvoslás élet-tani alapja taglalgatásánál felhozni jónak vélt, azt lehetne következtetni, miként ő maga sincs tisztában a tudomány állása és feladata iránt s azon viszonyra nézve melyben a vízgyógyászat a tudománvhoz áll.

Nem tettük volna fel tudományos szakemberről, hogy a vízzeli gyógybanást a gyógyászat többi segédeszközeivel és szereivel, s ez által enmagát is a többi orvosokkal ellentétbe helyezze. A tudomány mai állásánál a szerek sem minősége sem mennyisége nem alkot többé külön iskolát; a víz pedig csak gyógyszer, úgy mint a levegő, az étel, a vegyi és fizikai mindennemű hatányok, ha őket gyógycéléokra felhasználjuk, s ép oly könnyen válhatnak kórokokká ha velük visszaosan élünk. Vagy azt akarja-e hogy minden betegséget vízzel gyógyítsunk? — ez ellen maga is tiltakozik; vagy, hogy mindnyájan vízgyógyászokká váljunk, — de ezt már megköszönne!

Nem egyezhetünk meg a szerző ural midőn azt állítja, hogy az olvasó „megismerkedvén könyvében a vízgyógymód alapjával önmaga ítéltet e gyögyömód értéke felett” s „hogy önmagát orvosolhatja.” — Ha az önálló ítélet oly könnyen volna megszerezhető, s mind azon testi működések s a természet mindennemű hatányainak befolyása oly könnyen megfejtendő, szerzőnek nem volna oka az orvosi tudomány 2000 évi csekély előremeneteléről panaszkodni, mely épen azért maradt el, hogy az avatlanok és avatottak az ítéletet könnyűnek vélték, s hittek — vakon hittek, midőn kutatniok, tanulniok kellett volna, hogy csak valami keveset is tudhassanak. — Hogy az emberek önmagokat orvosolhatják, az igaz, mert minden nap történik, hanem ítélni a szerző maga oly gyógytudomány biztosságáról melyet egy napi olvasmány által ellehet sajátítani.

Siklós ur a vízgyógymódot par excellence természetesen gyógymódnak nevezi „melyben az orvos szerényen bevallja, hogy ő és gyógyszere nem gyógyítanak, csak az életerőt serkentik, ébresztik és gyakorolják.” — Ily keletes, határozatlan értelmű és ha kizárólag csak egy gyógymódra alkalmaztatnak, hamis phrasisok — nem tisztíthatják a közönség fogalmait. Avagy talán a többi szerek természet kívüliek, felettiek vagy elleniek, s a test szervezete és annak működései hozzájárulása nélkül gyakorolják hatásukat; vagy görebben készült homunculusoknak tartják az orvosok betegeiket, kiknek tagjait és zsigereit kényők kedvők szerint szét-szedhetik és összerakhatják ?!

A szerző ur könyve 78. l. azt mondja: „nem a különböző rendszerek, nem a tudományosan osztályozott gyógyszerek, nem a vénasszonyok, vagy a hit végső vigasza gyógyítanak *) hanem a gyógyerő a természetben rejlik, a minden testben lévő erő, a természet gyógyereje szüli e csudákat,“ hegeszti a sebeket, megnyitja a tályogokat s felüdíti a lelket az aranyér megindításával — de el is üszkösíti a részeket, fúr sipolyos járatokat, betömi gümövel a tüdőt s kőbányává alakítja a hólyagot! Vagy ez más erő volna, mint melyet ő gyógygyerőnek nevez s a pathologikus folyamatok számára más természet léteznék mint mely az élettani működéseket kormányozza! — Ezen elavult teleologikus fogalmak ily módonban felhasználva a közönség értelmét nem emelhetik. A gyógy- és életerő csak a feltámasztott archaeus, szó, mely annak, ki pusztá szóval beéri, mindent, de annak ki a dolgot valóban ismerni akarja, semmit meg nem fejt. Ha a szerző ur a gyógyszereli gyógyítás és a vízgyógy mód élettani alapját más szellemben fogja fel, nem lett volna szüksége, hogy záradékul, ki akarván mintegy engesztelni a gyógyászat többi neveit a vízgyógyászattal, mely kiengesztelésre azok éppen nem

* Nem állhatna-e meg voltaképen megfordítva is ez állitmány — hogy igen is gyógyítanak?

szorultak — magával ellenmondásba jöjjön, vagy a váltóláz okozta lép és máj daganatokat, melyeket már a nép sem tulajdonít a chininnek, ezen szer hatásából származtatása.

A könyv 4 részre oszlik : az 1-sőben a táplálkozás, tápszerek és az életrend a tudomány alapján népszerűen és józanul tárgyaltnak ; a 2-dikban a víz alkalmazásának különféle módjai és a vizgyógyi műtételek szakavatottan vannak előadva ; a 3-dik részben a betegségek elsorozvák melyek ellen a vizgyógymódot haszonnal alkalmazhatni ; végre a 4-dik a gyógytestgyakorlatról szól ; — kóresetek gyógyulásait bizonyító levelek s a szerző budai vizgyógyintézetének programja fejezik be a munkát.

A följebb említett nézetek kivételével, melyeket orvosi hivatás és tudomány érdekében felhozni kötelességünknek tartottunk, Siklósy tr. munkájáról csak elismeréssel szólhatunk s ezt ámbár csak a közönség számára van írva, ügyfeleinknek is mint tanulságos olvasmányt ajánlhatjuk. A szerző sajátjává tette a vizügygyászatot s úgy szól a dologhoz mint kinek már bő tapasztalata is volt.

Hogy S. ur intézetében a vízgyógyászatot a svéd gymnastikával egyesíté, az nézetünk szerint a legcélszerűbb fogás és rendezés mit tehetett, miután a két gyógy mód egymást kölcsönösen segíti és kiegészíti. Tudtunkkal ő volt az első, ki a svéd gyógytestgyakorlatot honunkba átülteté s talán mostanlag is ő az egyetlen orvos ki vele gyakorlatilag foglalkozik. Nagy városok közelében, hol a szervezet működésének összehangzata egyoldalú foglalkozások és visszás életmód következtében oly annyira zavartatik, a kinesoterápia csak jó eredményeket szülhet, a betegségeknek elejét veheti s az egészség helyreállítására szolgálhat.

—k—

LAPSZEMELVÉNYEK.

Fehérfolyás és húgycsőtakár gyógykezelése nőknél.

Dr. Gruby Párisban az egyszerű hurutos s nem általános bajból, visszahajlás (Reflex) útján, támadt fehérfolyásnál (catarrhal. Leucor) a hüvely kitömését (Tamponade) gyapottal tíz év óta használja oly jó sikerrel, hogy az étetést a legtöbb esetben nélkülözhetette. A nők e kitömést magok is tehetik. — Hasonló tömeszt (Tampon) ajánl Gr. a méhizsarnál (prolapsus) s czélszerűbbnek hiszi a közösleges méhkoszorúknál, minthogy nem okoz fájdalmas felhorzsolásokat. (W. Allg. Ztg. 1859. 10. sz.)

Thiiry Brüsselben azt tapasztalta, hogy nőknél a húgy-csőlob — húgycsőtakár — sokkal gyakoribb mint az ivarszer-
vek takhártyájának gyuladása, de különösen azon nőknél, kik
nemi kihágásokat tettek. Ezen makacs húgycsőtakárok gyó-
gyítására pedig a húgycsőnek hosszabani összenyomását ajánlja
tépet vagy gypatból készült tömészszel, mely kellő nagy-
ságban a hüvelybe vitetik úgy, hogy az a hátsó eresztékre
(commis. posterior) támaszkodjék s a húgycsövet a fantsont-
hoz szorítsa. (Presse Belge. M. Times 1859. maj. 21.)

Vizsérv gyökeres gyógyítása töszurással.

M. Michel strassburgi tanár legközelebb tartott értekezésében a villam alkalmazásáról a sebészetben s különösen a vízsérvnel, kimutatja miként az már régente gyakoroltatott, de nézete szerint legtöbb esetben akkor sikerült a vízsérvet — hydrokele — általa gyökeresen meggyógyítani, midőn a tők egészen a hüvelyhártya üregébe hatottak. A folyadék ezeken át lassan a borék sejtszövetébe kiszivároghatott s némely eseteknél, többé meg nem gyült. Maissonneuve hasonló eredményt tapasztalt egy vékony szűrősap alkalmazásánál: a folyadék nem ürtelt ki, de a borék megdagadt — bár nem vízenyősen, s a beteg gyökeresen felgyógyult. — Ez eljárás ott lehetne megkísérteni, hol befőcskendést — valamely oknál fogva — tenni nem akarunk. (Gaz. hebd. jul. 1. 1859.)

T Á R C Z A.

A gyógyszeres árszabása körül.

Müller Bernát gyógyszerésztől Pesten.

(Folytatás.)

III.

Hogy az árszabás ügy fentebbi történeti áttekintését annak valóban fontos irodalmát tovább folytassuk, azt lapunk korlátolt köre nem engedi meg, még kevésbé taglalhatjuk ezen munkák egyes részeit azoknak különböző nézeteivel s indokaival. Legyen elég annyit megjegyeznünk, hogy az önálló munkákat, épen úgy mint a töredékes dolgozatokat a folyóiratokban, általán elismert tehetségű tiszteletre igen méltó szakférfiak lankadatlan szorgalmának és igazságos buzgóságának köszönjük. A mult század végén találkoztunk Krügelstein, Westrumb, Jugler neveivel; az újabb időből sok mások közül csak Hänle, Geiger, Razen, Blei, Buchner, Probst Martius, Wittstein és Abl neveit említjük. Az idő viszonyai és kereskedelmi befolyások hívták életre és többé kevésbé vezették is mindezen munkákat, úgy hogy azok különböző körülmények szerint 4 egymástól elég világosan megkülönböztethető csoportra oszlanak. Nevezetesen

1) A mult század utolsó évtizedében a mint a gyógyszerészet százados nimbusza épen elhalványult és Galenus atya tisztes ószerű elmélete a tapasztalás láthatáráról lehanyatlott, melyen aztán ellenben a világosságot árasztó természettudományok mindent átható világa emelkedék fel, midőn tehát magának a gyógyszerészetnek állása is még ingadozó volt, az árszabás reformok csak azon dolgoztak, hogy elhagyják a kétség és önkény mezejét, s hogy számaikat némileg igazolják: rendszeres tervű kidolgozásokig azonban még nem emelkedtek.

2) A gyógyszerészet csodálatosan és előnyösen utat tört magának és a tudás új földjében tartósan meggyökerezett, hanem Európában egyszersmind a háboru mindenféle hátrányai is előtörttek. Megzavart közlekedési eszközök, part és szárazföldi zárlatok, hatalom és törvény változások és a háboru más súlyos kísérői századunk első 15 évében a szárazföldi és tengeri kereskedést alapjából kiforgatták, egészbe és részintesen véve annyira megváltoztatták, hogy tartós számítást tenni lehetetlen volt. Az ezen időre eső árszabály tervezetek már helyes dologértőségről tanuskodnak, de egyébként csak korszerűbb segélyről, lehető elővigyázatról és a kivételes helyzet helyes palástoló szereiről gondoskodnak.

3) A rá következő 15 év alatt a béke, jog és rend palástja alatt az összes tapasztalat és óvatosság mezején egy egészen új ha almas vetése fejlődött ki a kereskedésnek és iparnak. A mi árszabály készítőink ezen legújabb bizonytalan eseményeket tartották szem előtt, és sok gonddal fáradságos számításokkal dolgoztak eszméket, terveket és javaslatokat egy általános, lehetőleg állandó gyógyszerárszabályhoz, melyet az által reményltek elérhetni ha az árúkat és száztölíkat bizonyos fokozatokban és osztályokban egymással váltakozási viszonyba hozták. Ők azonban csak a gyógyszerárak magas procentuációjában keresték a lehető és hatályos segédet, a gyógyszerész munkák mellékes dolgok maradtak, a laboratoriumi munkákra keveset figyeltek.

4) Az erre következő 25 év alatt végre a dolgok állása tetemesen megváltozott. Mindenütt a gőz sokoldalu hatalmas befolyása; kereskedés, ipar elsajátíták a hatalmasan virágzó természettudományok minden előnyeit; kereskedelmi és üzleti szellem jutott mindenütt érvényre; a béke daczára változó kereskedési összeköttetések és változó árú árak; az állam és közönség részéről fokozott követelések a gyógyszerésztől; gyógyszertárak jelentékeny szaporodása; mindig növekvő re-

gie költség; sokkal kevesebb számu és tetemesen egyszerűbb orvosi rendeletek stb. az idetartozó tanácsló és bíráló iratok az árszabály ügy felett ezen választó viszonyokat igen helyesen és teljesen felfogták s lehetőleg foglalkoztak annak kiderítésével: hogy a kereskedelmi árak árának legmagasabb bár, de egyoldalu felcsigázása többé meg nem felel a célnak, és hogy a gyógyszerésznek nem csupán az árúira kell róvni a terhet, hanem az ő tudományának, idejének és fáradságának is meg kell fizettetniök.

IV.

Ezeket előrebocsátva most tárgyunk felé sietünk és megkezdjük a fentebb leírt gyógyszer-tárak fogalmának taglalását.

a) Egyedül az, a ki azt akarná állítani, hogy különösen mindazon üzletek és intézkedések melyek kizárólag az ember egészségének fentartására és helyreállítására állanak fenn nem egészségügyi intézetek: csak az kétkedhetnék a felett és tagadhatná meg, hogy a gyógyszertárak is csak ugyan egészségügyi intézetek. A szárazföld legtöbb államában azok olyanokul tekintetnek.

b) Az államtól engedélyezett egészségügyi intézetek a gyógyszertárak lehetnek vagy az állam költségén fenállók, azaz az állam költségén sokoldalu ellenőrzés mellett saját, közvetlenül díjazott, határozatlan számu államszolgák által kezelt gyógyszertárak; vagy pedig az államkormány törvényesen képesített férfiaknak engedélyt ad saját felelőségükre, minden törvényes szabályok szigorú tiszteletben tartása mellett és a helybeli hatóság folytonos felügyelete alatt gyógyszertárakat állítani, és ezek számát az illető népeség számához mérve bizonyos arány szerint korlátozza. Minden polgárosult államkormány követi ezen magára nézve egészen egyszerű, kényelmes és olcsó, a közönségre nézve hasonlóan biztos utat.

c) Az általános jóllét fentartására szolgáló egészségügyi intézetek. Az emberi társaságnak egy része sem oly sajnálatra méltó mint a beteg! Ő sajnálatra méltó azon általános okból, hogy szenved, s különösen azért is mert családi, házi, kereseti és pénzügyi viszonyaiban — önkénytelenül zavarva, akadályozva sőt fenyegetve is van.

Az állam kötelessége egészségügyi rendőri szabályok által gondoskodni: 1) mindent eltávoztatni melyek az állampolgárok megbetegedését előidézhethetnek, és 2) mindent elkövetni a mi azok gyógyulására szükséges; és pedig épen úgy természetesen indokból úgy tekintve az egyént mint a nagy államcsalád tagját, mint nem kevésbé az állam és népgazdászati tekintet közös indokából.

Ezen atyai gondoskodás egy részét az államkormány a gyógyszertárak felállításával betölti s az általános jóllétet még inkább biztosítja: 1) A gyógyszerek számának, fajának, minőségének, és készítmódjának meghatározása által (dispensatorium). 2) Azon megparancsolt kötelezése által, hogy ezek minden időben készen tartassanak és lelkiismeretesen szolgáltatassanak ki. (eskü). 3) A gyógyszerek árának megszabása által (árszabály) és 4) Végül az állandó felügyelést illető általános rendszabályokkal (Apotheker Ordnung).

d) Magánosok költségén fenálló egészségügyi intézetek, azaz oly férfiak kiknek a államkormány engedélyt ad, több évi szorgalom és tapasztalás után, az egyetemi tudományok több évi tanulmányozásából nyert tudományok alapján, tetemes menyiségű kész tőkéből, az állam követeléseinek és szabályainak megfelelőleg, saját költségükön gyógyszertárat állítani, a nélkül hogy előre biztosítottának, hogy a jövedelem meg fog-e felelni a kiadott öszszegnek, vagy

hogy az maga annak idejében ki fog-e kerülni belőle; mind a mellett is ezek átvesznek minden korlátoztságot, felelőséget, minden esetlegességet, terhet és veszteséget, tehát mindazon veszélyeket melyek a gyógyszerházak vezetését és saját létüket kísérik. — Mig ellenben az állam nekik bizonyos az árszabály rendszertől függő polgári nyeresémet enged, mely az árszabályban a számokkal fejeztetik ki, melyet minden egyes beteg viselni tartozik, mely nyeresémény e szerint részben azoknak számától is függ.

V.

A most mondottak mérlegelése a gyógyszerház alap vázlatát, annak államhoz, közönséghez és tulajdonosához viszonyát, nem különben ezen három tényezőnek egymáshoz viszonyát eléggé áttekinthetővé teszi; továbbá a következőknek könnyebb megértéséhez és a mi több, helyes, előítélet nélküli megítéléséhez vezet, mi által sok a gyógyszerház pompásnak hitt állása feletti vélemény bámulatosan alább száll és a gyógyszerész fényes helyzete felőli csodás fogalom egészen kellő, természetes kerékvágásába tér vissza.

A gyógyszerek árszabályának célja a fentebb mondottakból egy tekintetre is kitünend, rendeltetése ugyanis: hogy a közönséget az önkény, túlfizettetés ellen óvja, és a gyógyszerésznek bizonyos, saját befektetett vagyonának megfelelő nyereséget biztosítson.

Mielőtt még egy lépéssel tovább mennénk, meg kell említnünk egy közönséges folyamatban levő, azonban igen helytelen hiedelmet. A mint előttünk tudva van, a gyógyszerek árszabályától igen gyakran azt várják: hogy az az existenciát gyűjtő nevezete alatt, az üzlet mellett, a gyógyszerész magán, házi és családi szükségéi fedezésének is eleget tegyen. Elkedvetlenítőleg és felette szomorúan hatnak kartársaink részvétet érdemlő helyzetének számos példái; ennek okai mélyebben fekszenek, melyekről más alkalommal kell beszélnünk; a panasza e téren az árszabályt terheli, mely föltéve ha egyébként céljának megfelel, egészen ártatlan; a mennyiben az árszabálynak feladata csupán csak a gyógyszerházat a gyógyszerész személyével együtt, — mint ki annak kiegészítő része — jutalmazni és biztosítani. Ezen követelés korlátozott és szorosan meghatározható, ezt joggal követelhetni és jog szerint csorbítatlan meg kell engedni; de ezen vonalon túl a gyógyszerész csupán magán ember, az árszabálytal többé semmi viszonyban nem áll, hanem csupán a saját kezelésére bízott és beruházott vagyonának megfelelő hányadot veszi be a gyógyszerházból; ha most ez a további magány, házi és családi szükségleteknek akár általánosan, akár viszonyosan megfelelni csekély, annak oka vagy a csekély alapon, vagy a vékony forgalmi tökében fekszik, az árszabálynak azonban ahhoz semmi része, de igenis ahhoz, hogy egyebekben feladatának teljesen megfeleljen.

Visszatérvén az árszabály felhozott céljára, mélyebben be kell bocsátkoznunk annak lényegébe, hogy később annak létéről és kellékéről józan okadatolt ítéletet hozzassunk.

Törvényesen meghatározott számla által, miszerint az élet minden szükségletei lehető legolcsóbban állíttassanak ki, a közönség minden túlfizettetés ellen biztosított és egyszerűsmind a szenvedő, lehető igénye felől az árszabályban teljesen meg van nyugtatva.

Ezen az árszabály által első helyen minden esetre megelőzött megdrágulásnak azonban távolabbi okbeli értelme is van. Az árszabályoknak t. i. két irányban kell működniük, hogy a közönségnek ép úgy mint az orvosnak az egész gyógyszerkesz rendelkezésére álljon, azaz, hogy minden még a magát kevésbé jól bíró beteg is minden gyógyszerhez hozzá juthasson, nehogy a magokban véve már drága szerek, önkénytelen még drágábbakká tétethessenek s végre maguk által tiltott árukká váljanak; hogy az orvosnak ne legyen oka a gyógyszerek ára felett aggódni, s ne legyen kénytelen olcsóbb de kevésbé javalt és kevésbé biztos szerhez fordulni, s azt a drágább de biztos specifikum helyett rendelni. Ezzel semmi-

kép sem akarjuk azt mondani, hogy az árszabálynak a közönség vagy viszonyaira tekintettel kell lenni s a gazdagok és kevésbé vagyonosak közt különbséget tenni. Az árszabálynak csak az a feladata, hogy az elvileg minden gyógyszerre eső terhet lehető legegyszerűbben ossza fel. Ép oly kevésbé lehet azt állítani, hogy az orvosi rendeletek a gyógyszerek árától és számától tétessenek függők; az orvos saját belső komoly meggyőződését minden olcsó vagy drágárai tekintet nélkül követi; de ezen eljárásnál épen szükséges, hogy gyámolittassék s külső okok által kerülő utakra és palástoló gyógykezeléshez ne kényszeríttessék.

(Folyt. következik.)

A térdali ütérdag — aneurysma art. popliteae — gyógyítása a térd meghajtása által.

A londoni k. orvos-sebész társulat 1859. ápril 26. gyűlésében két ilyen ütérdagról volt szó, mely a térd hajtása által eszközölt nyomás következtében szerencsésen meggyógyult.

Az első eset M. Hart gyakorlatában fordult elő egy 51 éves férfunál, kinél a gömbölyded, kis alma nagyságú ütérdag a jobb alvégtag térdalatti tájának alsó és külső részén fekszik. A löktetés erős volt és nem felületes. Ha térdét meghajtotta a löktetés erejében engedett; tökéletes hajtásnál végkép megszűnt. Ezen észleletből kiindulva H. azt reménylő, hogy ha a hajtást hosszabb ideig fentartatja, a vér lassabb folyamánál fogva tevéőleges (activ) vérárványok képződhetnek az ütérdagban, azt kitömhetik s a beteg felgyógyulhat. S így is lett. Az alvégtag alulról fölfelé az ütérdagig bepólyázott (az ütérdag szabadon hagyatván), s a tökéletesen meghajtott alszár ez állásban pólya által szilárdított. A sovánny egyén csak a térdkalács táján némi fájdalomról panaszkodott, mely ölmövízzel borogatásra engedett. 40 óra múlva már tetemes megkeményedést lehet észrevenni; 5-öd napra semmi zöreje nem hallatszott; 7. nap a beteg fölkel, az alszár fel van kötve; 10. nap a láb kiegyenesítették s a beteg jár, csak némi merevségről panaszkodik. Hat hét múlva a dag kemény és sokkal kisebb; három hónappal később alig észrevehető s az ütér rendes helyén lüktet.

A második eset Mr. Shaw észleletének köszönhető. Ez 30 éves férfi volt, a citrom nagyságú ütérdag a térdali árok közepén ült. A beteg hasonlóképen csak eleinte panaszkodott fájdalomról s alszára is vizenyősen megdagadt, később könnyen túrt a hajtást; a tag nyújtása valamivel nehezebben ment. A gyógybáns 50 napig tartott.

A jó eredmény itt kétségkívül az ütér szegletes meghajtása s a dagnak nyomása által a szomszéd részek által eszközöltetik. E nyomás a régebben gyakorolt közvetlen nyomásra emlékeztet, de annak hiányai nélkül van, melyek a bőr elhárítását az érnymasz alatt, a dag elpattanását s más kellemetlen következményeket okoztak, — s a visszeres vér is szabadon keringhet. (Gaz. hebdom 1859. 1. jul.)

V e g y e s e k .

Pest, július 8-kán 1859. Az egészségi állapot városunkban a tikkasztó 36° R. emelkedett, jelenben kissé enyhült forróság dacára is jó maradt, csak heveny lefolyású és könnyű hányászekelések, csorvás állapotok és vértorlódásokban nyilvánult az időjárás befolyása. — Egyetemünkön az ez iskolai évben tanulmányaikat végző orvos növendékeknek a m. ministerium által megengedtetik, hogy még ez idén tehessék le szigorlataikat, ha szorgalmasok voltak s a tábori szolgálatba lépni akarnak. — Az ő cs. k. Felsége által május 29-ről kelt legfelsőbb jóváhagyás következtében minden birodalmi tanintézetre nézve érvényes új gyógyszerész tanrend szerint a pesti egyetemnél is ezután mesterek és tudorok fog-

nak képezettni a gyógyszerészetből — Magistri et Doctores Pharmaciae. A mesterek tanfolyama két évig tart, a tudoroké 3 évig. Szigorlat — rigorosum — lesz 3; egyik az első év végével; másik a 2-dik év vége felé, a harmadik a tanfolyam bevégezte után. Tudornak nem csak minden gymnasialis és bölcsészeti tanokból praeclarummal kell birnia, de minden gyógyszerészi szigorlatnál is csupa praeclarumot nyernie. — A budai cs. k. helytartósági osztály tekintetbe véve a pénzügy kedvezőtlen állását a területén lévő gyógyszerészeknek 20 száztól pótlékot engedélyezett oly rendelvevényeknél, melyeknek ára 10 krajczárt meghalad. — A pesti községi tanács az önkényesekhez tábori orvosi szolgálatra vállalkozó orvosok fölszerelésére 1500 frt. o. é. utalványozott. — A városunkba felgyógyulás végett netalán szállítandó, s már is szállított sebesültek elhelyezéséről a városi hatóság egyelőre gondoskodik.

— Dr. Folwarczny a bécsi kórvegytani tanszék segéde, hallomás szerint, a pesti egyetemnél mint a kórvegytan — Chemia pathologica — magán tanára szándékozik megtelepedni.

— Magyarország orvosi kara és gyógyintézetei. A mostani Magyarország 8968 községéből áll 6729-ben nem részesül a lakosság orvosi segélyben és így 3,325,885 egyén van orvosi segély nélkül. Van Magyarországon 946 orvos, 1077 seborvos, 1708 bába, 142 állatorvos, 456 gyógyszerész s ez mindössze 4329-et tesz ki. És így egy orvos minden 8,573, egy sebész minden 7,530, egy bába minden 4,748 lakosra, egy állatorvos minden 57,216 baromra és egy gyógyszerész minden 17,796 lakosra esik. Budapesten találhatik 218 orvos, 107 sebész, 267 bába, 15 állatorvos és 23 gyógyszerész. A gyógyszerárak közül 445 polgári, 11 pedig az irgalmas szerzeté. A 406 beteg ápolóintézet között 343-nak alapvagyona összesen 3,840,133 frt. 35 kr. pp.-re megy, többi 63 még eddig nem mutatott ki alapot. Az országban 135 ásványvíz fürdő és 595 gyógyforrás van — és így egy igen nagy része a gyógyvizeknek használatlanul áll.

Bécs. A Colloredo herezegné által Veronában tervezett kórház tisztok számára Botzen városában Tyrolban fog felállíttatni. — Schwarzenberg herezegné Dornbachban, Bécs mellett, hasonlóan 12 tiszt orvosi ápolásáról gondoskodik. — A „Patriotische Hilfsverein“ 10,000 frt. o. é. szánt a tábori működés által szolgálatképtelenné vált orvosok számára. —

— Dr. Viszanik bécsi közk. főorvos két könnyen sebesült vagy üdülő tiszt díjmentes szállásoni ápolására vállalkozott; hasonlóan Dr. Schoder Vichofeni birtokán 10 tiszt számára lakást és orvosi ápolást ajánlott fel.

Bécsben már három osztály a II. sz. katonai kórházban polgári orvosoknak adatott át, ugymint Edler, Mühlböck és Preys uraknak.

Prága. A bujasenyves és bőrbajok kór és gyógytanának rendk. tanára Dr. Waller Prágában, ugyan ott az általános kór és gyógytan valamint a gyógyszerészet és rendelvevényezés rendes tanárává neveztetett ki; Dr. Löschner pedig a gyermekgyógyászat, fürdőtan és orvosi történelem rendk. tanára, szakbeli érdemei elismerésül cs. tanácsos címmel ruháztatott fel.

Berlin. A Central Zeitung következő, nálunk is korszerű munka megjelenését hirdeti: „Grundsätze und Regeln für die Behandlung der Schusswunden im Kriege.“ Ein Beitrag zur Kriegsbereitschaft von Dr. Löffler, Oberstabs- und Regimentsarzt etc. Erste Abtheilung: Auf dem Schlachtfelde. Berlin 1859. (n. 8. r. 100 l.) — A mindenünnen tornyosuló háború fergeteg, a már is soha nem tapasztalt dühvel és tökélylyel pusztító hadjárat közepette, az orvos valóban tétlen néző nem maradhat, de hivatásánál fogva kötelezve van mind azon tudományt és ügyességet sajátjává tenni, melylyel a harcban sebzettek szenvedéseit enyhítnie s egészségét visszaállíttania lehet. De nem csak tisztán emberi hivatása, hanem a ha-

zafiuság is követeli ezt tőle. A tábori sebészet az utolsó hadjáratok, különösen a krími háború alatt szép előmenetelt tett, s a többi orvosi és természettanok tapasztalatait is magáévá tette. — Löffler munkája, mint olvassuk, a tudomány színvonalán áll, s fölösleges elméleti értelmezéseket kerülve kiválóan a gyakorlati részeket tárgyalja, — nagy gondnal és részletesen irván le mind azon eljárásokat és fogásokat, melyek sebesültek körül előjöhetnek, s melyeknek nem ismerése gyakran zavarba hozza a fiatal orvost, midőn önállóan működnie és saját kézzel hozzá fognia kell.

—+—+—

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki jun. 30—jul. 6-ig ápolt betegekről.

	Felvéte.			Elboos.			Meghalt.			Visszamaradt				
	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.
	férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők			
Junius 30 kán.	11	10	21	7	5	12	—	2	2	175	198	3	2	15
Julius 1-jén.	7	8	15	1	3	4	3	3	6	177	200	3	2	16
" 2-kán.	8	5	13	7	10	17	1	1	2	176	193	4	3	16
" 3-kán.	3	8	11	6	—	6	4	—	4	169	200	4	3	17
" 4-kén.	10	8	18	9	12	21	2	—	2	168	196	4	3	17
" 5-kén.	7	9	16	4	3	7	2	—	2	169	201	4	3	18
" 6-kán.	6	7	13	6	6	12	2	1	3	167	201	4	3	18

Heti észlelésünk nyomán — a beteg forgalom, halálozás és közegészségi állapotot illetőleg, a mult számban adott tudósítás e hétre is alkalmazható. (Kevés beteg s halálozások csak idült bajoknál Sz.)

—+—+—

Pályázatok.

A pesti cs. k. országos törvényszéknél a törvényszéki orvosi állomás 525 frt. o. é. évi díjjal megürülven, az ezen állomást elnyerni óhajtok kellően felszerelt folyamodványokat, és pedig ha állam vagy községi szolgálatban állanak illető hatóságuk útján a cs. k. pesti országos törvényszék elnökségénél négy hét alatt nyújtsák be. Pest, jun. 27. 1859.

A cs. k. szolgabírói hivatalnál Butyinban, Arad megyében, a nagyváradi igazgatási területen, Magyarországon ideig. járás-orvosi állomás 300 frt. o. é. évi díjjal betöltendő.

A folyamodók bélyegzett saját kezűen német nyelven írt kérvényeiket, ha már szolgálatban vannak előjárásuk, különben pedig politikai hatóságuk útján 4 hét alatt e hirdetmény 3-szori megjelenése után a hivatalos lapokban a cs. k. aradi megyei hatóságelnökségéhez beküldeni el ne mulasszák, annál inkább miután később beérkezendő folyamodványok többé tekintetbe nem vétethetnének.

A melléklendő okmányoknak a következő pontokat ki kell mutatniok:

- 1) A folyamodó nevét, vallását, születése helyét és évét, tartozkodási helyét, jelen és volt szolgálatát és szolgálati éveit.
- 2) Állapotát (valjon nőtelen, házasságban vagy özvegy-e) s illetőleg gyermekei számát.
- 3) Orvosi diplomáit s egyéb képességét, különösen a nyelv ismeretét a már feljebb említett a járásban uralkodó német, oláh és magyar honi nyelvekre nézve.
- 4) Valjon a folyamodó ezen igazgatási terület politikai és igazságügyi hivatalnokaival rokonságban van-e és mely fokban, vagy sógorságban.
- 5) Ha a folyamodó még tetteles államszolgálatban nincs politikai magaviseletét 1848 és 1849. évben, s végre
- 6) Azon folyamodók, ki tetteles államszolgálatban nem állnak s a 40-dik élet évét meghaladták, a korengedély elnyerése végett szükséges okmányokat, t. i. keresztelő levelet s kerületi vagy megyei orvos által kiállított egészségi bizonyítványt mellékelni tartoznak. Arad, jun. 28. 1859. (P. O. Z. jul. 5.) (2)

Szerkesztői levelezés.

Dr. M. S. úr számára a lapot megrendeltük.
Dr. B. M. urnak a valószínűen eltévedt számok meg fognak küldetni.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr.
 Idéken felől 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot
 illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.
Hirdetések közöltek soronként 14 új krért.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesz-
 tőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca
 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: A kötállomány sejtjeiről élettani szempontból. (Vége.) Néhai Eckstein Frigyes orvos tudortól. — Heveny agy-
 vértorlat. Szóhner tudortól. — Lapszemelvények.
Tárca: A gyógyszerek árszabása körül. (Folyt.) Müller Bernát gyógyszerésztől. — A harezttérről. — A k. angol hajóhad orvosi
 karának »Magna Charta«-ja. — Miskolci levél. — Szerkesztői levelezés.

A KÖTÁLLOMÁNY SEJTJEIRŐL ÉLETTANI szempontból.

(Über die Binde-substanzzellen in physiologischer Beziehung.)

Néhai Dr. **Eckstein Frigyes**től.

(Vége.)

b) A táplálkozás közvetítése az emberi
 test minden szöveteiben.

A számtalan vérvezető hajszáledény, mely a táp-
 nedvet az izom- ideg és mirigy sejtekbe vezeti egye-
 dül a sejtközi állományban fekszik. Ezen hajszáledé-
 nyek sehol sem vésnek ama sejtekben észre; mi-
 ért táplálkozásuk csak a kötszövetsejtek- és ezek
 nyúlványaiban keringő tápnedv által történhetik; oly
 tétel ez, melynek lehetősége és valószínűségeért nagy
 nyomatóku tények kezkeskednek.

Már főlebb a szövettani részben fölhoztunk né-
 melyeket. Ismeretes, hogy a kötszövetsejtek (az ugy-
 nevezett izommagvak — Muskelkerne) az izomhü-
 velyben futnak le, továbbá, hogy az összehúzó-
 (contractil) állományban is tartalmazzanak kötszö-
 vetsejtek nyúlványaikkal. Ennek folytán Böttcher
 (l. 249. l.) kiemeli, miként azon állítvány épen nem
 alaptalan, hogy a kimutatott kötállományi csatorna-
 rendszer azon utat képezi, melyen az anyagsere az
 izmokban végre hajtatik.

Miután ilyen kötszövetsejtek az idegeket és ideg-
 sejteket körül folyó hüvelyekben is vannak jelen,
 valószínű, hogy az anyagsere az idegsejtekben és
 nyúlványaikkal (az idegekben) szinte ez úton eszkö-
 zöltetik.

Gerlach tanár (Mikroskop. Studien Erlangen
 1858. 36. l.) úgy van meggyőződve és rajza is (Fig.
 6.) nyilván azt mutatja, hogy a Silvius zsilib csil-
 hámsejtjei (die Epithelialzellen der Sylv. Wasserlei-
 tung) függelékek által a kötszövet sejtekkel össze-
 függnek, melyek mint kötszövetnyúlványok fogandók
 föl. Heidenhain szerint (Allg. Med. Centralz.
 1858. febr. 17.) a bélhuzam henger hámsejtjei hason-

lóan finom üres függelékekkel bírnak, melyek a bél-
 huzam bolyhainak kötszövetsejtjeivel összefüggnek, s
 ezeknek segélyével zsir vagy föstény parányok kell,
 hogy a sejtekből a bolyh állományába jussanak. *) Ha
 a kötszövetsejtek a belhámsejtekkel ezen egyesülése,
 mely utóbbiak Kölliker szerint (l. 44. l.) elválasztási
 tevékenységeket tekintve a mirigysejtekkel roko-
 nok, be van bizonyítva, hasonló összefüggés bebizo-
 nyítását lehetne idővel remélni a többi mirigy sejtekre
 nézve is a kötszövetsejtekkel.

Az izom-, ideg- és mirigy sejtek ennél fogva a
 nekik szükségelt tápnedvet nem közvetlenül a vér-
 hajszáledényeiből veszik, hanem a közvetítő kötszö-
 vetsejt - csatornarendszer segélyével. Így Virchow
 mondja (Handb. d. Spec. Path. 67. l.): „az edény nél-
 küli szövet is bir valahol edénytartó táplálási alappal,
 a honnét táplálási anyagát kölcsönzi, — csak hogy
 erre nézve kiterjedt szállítási üzlet (Transito-Ge-
 schäft) szükséges.“ A kötszövetsejtek és ezek nyúl-
 ványai eszközlik ezen szállítási üzletet.

De ha ezen működő sejtek táplálási anyagukat a
 kötszövet sejtjei által nyerik, akkor szükséglet (Postu-
 lat) az, hogy a működő sejtek elhasznált s átadott
 anyagai épen ezen csatornák által ismét a vérkerin-
 gésbe vissza is kerüljenek. A tápnedv ezen keringése
 a táplálási folyamat módja által a működő sejtekben
 könnyítettik. Mint ezt lejjebb tárgyalni fogjuk, az
 anyag fölvetel és átadás folyamata ezen működő sej-
 tekben kevésbbé egyarányos módon történik mint a
 kötszövetsejtekben. Az izom- és idegsejtek működése
 alatt tudniillik tulnyomó az átadás, a nyugalom alatt
 pedig a fölvetel. Ez némi világot szolgáltat nekünk
 ezen a működő sejteknek szánt tápnedv keringéséről
 a közbeli kötszövetben. Miután ezen kötszövet sej-

*) A nyákos és savós bélkiürítések kórtana tekintetéből ez igen
 tanulságos. Tudjuk (l. Donders Phys. d. Mens. Leip. 1856. 306.
 l.) hogy a hámsejt nagy magvai a belekben a sejtek megre-
 pedése által (Dehiscenz) szabad felületére olykor nagyobb men-
 nyiségben lépnek ki (mint nyáktestecsek Schleimkörperchen), a
 nélkül, hogy a sejt maga kiküszöböltetné. Ama roppant savós
 kiürítéseket, a hámsejt leválasztásával, csak a sejt nyúlványok
 által történő tápnedvkiürítésből lehet megfejtetni.

tek a tápnedv átvitelét és az átadott anyagok visszavezetését vezérlik, igen valószínű, hogy a működés alatt a visszavezetés, ezen sejtek nyugalma alatt pedig a tápnedv odavezetése történik. A mirigysejteknel talán csak a tápnedv odavezetése történhetik a kötszövetsejtek által, miután a sejtműködés alatt, elválasztott anyagok a mirigyek kiürítő vezetékain (ductus excretorii) távolíttatnak el.

Hogy valjon a tápnedv ezen kötszövet sejtek által eszközölt keringése közben ezen sejtek által vegyileg is megváltoztatik-e, mely elváltozás a működő sejtek táplálását is elősegitené, — az a tudomány jelen állásánál nehezen fejthető ki. Ha a tápnedv átmeneténél a közvetítő kötszövetsejteken annak némely részei a sejtek öntáplálására fordíttatnának, akkor nem lehetlen, hogy a működési sejtekhez vezetett tápnedv azon alkatrészekről megszabaduljon, melyek ezen működő sejtek táplálására nem használhatók föl. — A kötszövetsejt mind két ebbeli működését ezek kórainál még közelebbről fogjuk taglalni. A kötszövetsejt mindennemű kórainál tudniillik egy a rendes állapotban jelen nem lévő szaporodási tevékenysége (Prolificationsthatigkeit) lép föl a sejteknek, mely által, mint látandjuk a rendes táplálkozási tevékenység megzavaratik, mely zavar azonnal földerítő oldalsugárt vet azok éptani működésére.

Bár a kötállomány önálló tevékenysége aránylag tökéletes, mind a mellett némileg még is a tápnedvtől, a hajszáledények alakjától, és a vér rendes minőségétől függ. Ezen függés rendes állapotban alig észlelhető; sokkal erősebben lép fel ezen viszony a vér és az edények rendellenes alkatánál, mely utólag majd a kórtani részben közelebbről fog tárgyalatni.

F ü g g e l é k.

Az úgynevezett táp-ideg működéséről (trophische Nervenfunction).

Minő befolyással vannak a kötszövetsejtek táplálási tevékenységére az idegek? A kötszövet önálló sejti tevékenysége sok élettanortól az idegrendszer tápműködése fölállítása által kétségbe vonatik. De miután legújabb időben ezen táp-ideg működés igen kétesnek tekintetik, azon alapokokat, melyek ellene harcznak, akarom itt — legnagyobb részt Virchow után — röviden összeállítani.

A tápideg-működés fölállítását a kötszövetsejt tevékenységénél már az által lehetne megczáfolni, hogy a táplálási tevékenység a növényekben is jelen van, hol idegeket eddig fölfedezni nem lehetett. Az állatok ébrényi (embryonal) állapotában hasonlóan igen sok sejt tápláltatik, melynek eddigelé semmi ideg nem tulajdonítható. De fölnőtt állatoknál is az ideg nélküli vagy a legnagyobb fokban idegszegény szövetek egész sorozatát ismerjük, mint pl. a porcok, az üvegtest, a szaruhártya. Ezen szövetek némelyikében az igaz hogy lehet idegeket találni, de Virchow szerint (Archiv f. path. An. XX. kötet 39. l.) legtávolabbról sem vagyunk képesek minden sejtnak saját idegágását kimutatni. Virchow kifejezésével élve: „a szövet részek nagy kerületeire, a táplálási egységeknek nagy össze-

geire, a sejtekre tudniillik, egyetlenegy idegszálcaska esik. Mint gondolható tehát, hogy ezen szálcaska egyedül egy sejtnak legyen rendelve, a melybe még csak nem is lép be, s a többi valamennyi sejt miért maradjon a nélkül; miért birjon, mint Virchow mondja, ezen egy sejt ily előnnyel s a többi ideghiányos sejt, miért legyen mind a mellett ugyan azon működési tökélylyel ellátva, miután minden sejt egyaránt tölti be földadatát, akár ezen idegszálnak közepében van, akár attól távol.“

Minő is lehetne ezen tápideg behatás a sejt táplálására nézve? Eddig csak mozgásra, érzésre és lelki állapotokra alkalmas idegsejteket ismerünk. — Hogy a táplálási és képzési folyamat sokféle különöségét, mely czáfolhatlanul a sejtekben történik, megmagyarázzuk, nemcsak azt kellene bebizonyítani, hogy az idegek ezen legkisebb képletekre elszigetelt befolyással bírnak, hanem hogy ugyanazon ideg minőségileg több oldalú tevékenységet vihet véghez, a mi minden eddigi tapasztalataink ellen szól.

Nem hagyhatom e helyütt említés nélkül Neumann különben jeles munkáját (Ergebnisse und Studien Leipzig 1858. 10. és köv. l.) melyben szerző: „a környi idegvégék a sejtközi folyadékba megolvadásának? (Verflüssigung)“ tulajdonítja táplálkozásnál a legnagyobb befolyást. Nem tekintve a szövettani fölfogás tökéletlenségét kéntelen vagyok még megjegyezni, hogy a szövet „megolvadása“ csak mint a táplálkozásnak azon folyamata lép föl, melyet mi anyagátadásnak nevezünk, és hogy az ez által megolvadt (verflüssigt) anyagok, bár mely szövetből legyenek is azok, már nem maga a szövet, nem az ideg többé, s így nem is bírnak azon működési képességgel, mely a még valóságában létező szövetnek tulajdona.

Ezen tápideg befolyás fölállítására legtöbbet tett azon észlelet, hogy bizonyos idegek hűdése gyakran következményi (consecutiv) táplálási zavarral párosul. Ide tartozik azon észlelet, a midőn az 5-dik ideg átmetése vagy hűdése után a szaruhártya lobos ellágyulása lép föl. Nem tekintve azt, hogy megfoghatlan, mikép okozhat az ideghűdés fölemelt tevékenységi folyamatot, ezen tény Virchow (Arch. f. p. A. VII. köt. 33. l.), az ideg befolyást mellőzve, ekként magyarázta meg. Szerinte ezen tápzavar csak a szaruhártyára vonatkozik, a mi annál inkább szembeütőnek látszik előtte, miután az 5-dik ideg pár nem csupán a szaruhártyát látja el. Tény az, hogy a háromosztatu ideg átmetése után a szem szárazsága és a szemteke kitolatásán kívül, egyszersmind az elválasztott anyagok valamint az idegen testek a szemteke fölületén meggyűlnek, s hogy az állatok a fenálló érzéketlenség miatt ezen anyagokat nem távolítják el. — Ezen részek Virchow szerint mint ingerek hatnak, hasonlóan mint a bolygideg (vagus) átmetése után támadó tüdőbántalomnál a szájfolyadékok, melyek a légutakba lefolyván, izgató mozzanatkint működnek, mint ezt Traube bebizonyítja.

Az idegek mindenesetre gyakorolhatnak némi befolyást a táplálásra, de nem mint táp idegek (trophische) hanem mint edénymozgatók (vasomoto-

risch) mint olyanok, melyek az edények átmérőjében hoznak változást elő, és ez által kisebb nagyobb vérmennyiséget szállítanak az egyes részekhez. De ezen befolyást Virchow szerint (l. spec. Path. 1 köt. 279. és 391. l.) annál kevésbé szabad tulbecsülni, minthogy tapasztalatilag csak a kevesbitett vérszállítás tételez föl egyenesen kevesbitett táplálkozást, de a vérszállítás egyszerű nagyobbodásának (a nélkül, hogy tartós nyomás gyakoroltatnék) épen nem következménye a táplálkozás nagyobbodása. A vér minőleges elváltozása már nagyobb befolyással bir az anyagcsere folyamatára, melyet későbbi fejezetben taglalni megkísértjük. — És így a csekélyebb ellentállási tehetőség, mely hűdötteknél gyakran ugyan, de nem mindig észleltetik, csak a keringési zavarnak rovandó föl, mely épen ily betegeknek az edénymozgató ideg működés megzavarása által a gerinczagy bántalom következtében jö létre, és mely Virchow szerint (l. spec. Path. 1 köt. 274. l.) csak hajlamosságot (Praedisposition) nyújt a további változásokhoz.

Ebből kitünik, hogy a tények előitélet nélküli nyomozása folytán fölvehető, miként a kötszövetsejtekben történő táplálási folyamat egyenes, tényleges emelkedése (Steigerung) az eddigi tapasztalatok szerint sehogy sem vezethető vissza a nagyobbodott beidegzésre (Innervation); hogy továbbá a sejtekben történő táplálkozási folyamat csak annyiban zavartathatik a rendellenes beidegzés által, a mennyiben az edénymozgató idegbehatás folytán kevesebb tápnedv vezetetik hozzájuk, s hogy így a táplálkozás önálló (autonom) tevékenységének kell szükségképen hogy tulajdonittassék.

HEVENY AGY-VÉRTORLAT (Hyperaemia cerebri acuta.)

Közli Dr. Szohner J. gyakorló orvos Baján.

Egy kórnak változatos jelenségekben fölmerülhető alakját mi sem tünteti föl jobban és ábrázolja hívebben a gyakorló orvos előtt, mint egy vagy más ok által előidézett esetnek leírása, mely annak egyuttal történelmét képezvén, nem csak a kóroktanra derít világot, a kórok minősége és hatási terje iránt nyújtván adatot, mi a kórisme könnyebb meghatározására mindig fontos mozzanat: hanem a gyógy-jevalat biztosabb fölállítására is kulcsot nyújt, és áttekintésül szolgál hasonló esetben mind a kórlefolyás, mind annak valószínű reménylhető kimenetére nézve. Ezen meggyőződés által vezéreltetve, nem tartom egészen érdektelennek a következő kór-esetet közlé tenni.

N. N. 63. éves, gyógyszerész, középtermetű, vérdús, epés vérmes mérsékmenyű, 1858-ik évi nov. 14-kén délben még jó izüen ebédelvén, a többi étkek mellett különösen malacsültből bővebben részesülvén, egész esti öt óráig jól érzi magát, ekkor társalgás közben a tárgytól eltérő, s össze nem függő beszédje által, e fölött megijedt nevének nagyobb figyelmét voná magára, ki a még kevéssel az előtt józan s helyes felfogást tanúsított férjének jelenkező félrebeszélésén, s a szavak ferde kiejtésén megütközvén, esti 7 órakor értem küldött, férjét azalatt levetköztetvén s ágyba fektetvén, kit következő állapotban találtam:

Az ágyban hosszan elterülve hát fekvésben, fénylő, s kevéssé belövelt szemei meredten egy pontra szegezvék, gyer-

tya-világ közelítésére a szemhéjak be nem csukulnak, — a láta szűkült. Az arcz vörös duzzadt, kifejezése komoly, mintegy haragosan fölindult, öntudatos eszmélkedésre nem mutat, mely egészen hiányozni látszik. Megszólításra nem felel, s csak ha megrázás által tétetik a kérdés nyomatékossabbá, beszél mintegy fölserkentve elmélyedtségéből egy két értelem nélküli szavat akadozottan s öntudatkívülien, mire az arcz előbbi nyomatásra tér vissza.

Az érítés lázas, 80 teljes, erős, kemény; a halánték visszerei feszülten telvék, a szív lüktetései erősek, hangosak, a légzés nem haladja felül a rendes gyorsaságot. A gyomortáj duzzadt, kevéssé feszült, a has nem puffadt, nyomásra engedékeny, nagyobb bélgyülem jelenlétére nem következtethetni, fájdalmas érzést a beteg nagyobb nyomásra sem nyilvánítt. A végtagok hajlékonyak, melyeket akarát és czél nélkül a beteg néha maga is mozgat a nélkül, hogy arra észrevehető nyugtalanság által késztetnék.

Ezen tárgyilagoss jelenségek után, melyek egyébkint is minden nagyobbszerű agybántalomnál csak az egyedüli irányadó jelenségek, minthogy az alanyaktól a beteg agyműködési képtelensége, vagy mint kis gyermekeknek, a még ki nem fejlett vagy csekély fokú elme tehetőség miatt, többnyire megfosztatunk: a kórisme szigorú meghatározására annál kevésbé lehetett a kór valódi lényege iránt azonnal tisztába jönni egybeazonlítás és kizárás nélkül, minthogy a fenforgó jelenségek mellett különösen a gutaütés első szakának kór-képe tünt elő. Ugyanis is a gutaütésnek előző szaka, míg vér az agyba ki nem ömlött, többnyire szenvedőleges vértorlás által tételzetik föl, mire az egyéni hajlam mellett a vérnek sűrűsége, az az; vérgömbökben aránylagosan bővelkedő vér szolgál leginkább alapul. Azonban a gutaütés ezen előző szakában, a beteg legtöbbször képes levén az alanyi jelenségekről, s az ágyban jelenkező zavarokról, mint: szédelgés-, álmoság-, szemszíkrazás-, émelygésről, stb. a legrészletesebb tudósítást nyújtani, az alanyi kórtünetek nem vesznek el. Lázas állapot azon felül gutaütésnél rendesen csak a már megtörtént vérkiömlés után jön létre, midőn is a majd egyik, majd másik oldali tagoknak, vagy egyes részeknek szélhűdése és a kiömlött vér mennyisége szerint nagyobb vagy kisebb álm elmerültség áll elő.

A kórtünetek ezen egybevetésénél, kizárván a gutaütést jellemző, és itt hiányzó jelenségeket, és tekintetbe vévén az indító okot, mely gyomor terhelésben, s tultáplálásból származó vérzajongásban találtatott fel, s mely ok gyakran kivált első gyermekési korban válik sűrűbben indító mozzanatává a többnyire ránggöresöktől kísért heveny agyvértorlódásnak; a kór állapot a fenforgó esetben a „Heveny agyvértorlódás” lényegét ismertette föl.

A kór-ismének e szerinti megállapítása után, legjavaltabbnak látszott az általános vérvétel, tekintvén a beteg alkotmányát, mi érvágás által a jobb karon 10 obonnyira végre is hajtattott a nélkül, hogy a beteg a műtét által öntudatos érzetre riadt volna föl. A fejre hideg borogatások rendeltettek, bevételeképen az elvonás elvéből senna forrázat kénsavas szikéleggel. Ezeknek elrendezése után a beteg állapota egész éjfél előtti 11 óráig változatlan maradt, ekkor nehéz-kóros rohamtól lepetett meg, mely a jelenlevők előadása szerint oly heves volt, miszerint a betegnek életét remény nélkül elvesztettnek gondolák.

Azonban gyorsan hivatván, mire a beteghez érkeztem, ötöt az ágyból fölkelve, mint egy benső ösztöntől készetve önmozdonyilag tipegve tapogva találtam segítettve állásában, hogy el ne dőljön, magát saját erejéből fentartani nem bírván. Ezen ösztönszerű tetovázását a betegnek azonban csak hamar megfejté a bevett szernek ez alatt bekövetkezett hatása, melynek befolyása által az eddigi érzéketlenség és tompultság oszolni látszott. A beteget ismét ágyba fektetvén, mi csak erőszak által volt eszközölhető, az agyvértorlódás biztosabb elhárítására, valamint az innen eredhető átszivárgás, vagy vérkiömlés megakadályozására, mi a hosszabb ideig tartó csekélyleges vérpangás mellett könnyen megtörténhet, 12 nadály

lön a nyakesigolya tájra alkalmazva, folytatván a jeges vízzel borogatásokat és hashajtó szert.

Az éjente még többször bekövetkezett kiürítések és egy pár órai alvás után, más nap reggel a beteg lázas állapota csökkent, az érítés kisebb, puhább lön, 70 egy perczben, öntudat és érzékenység visszatértek, habár a szavakat még egy kevés akadozottan ejtette is ki, mely hang-lejtési nehézség a következő napra szintén elenyészett; az agy működése még is megközelítvén már az észteni szabályszerűséget, igazolá a kórismet és alkalmazott gyógyeljárást, oly kórállapotnál, melyben ha az okozatnak mellőztével inkább a kórokra fektetjük a gyógyjavallatot, hánytató leendett alkalmazandó, melynek ozélszerűtlensége, sőt káros volta ily körülmények között önként kitünik.

LAPSZEMELVÉNYEK.

Mr. Wood gyökeres sérv műtete.

Mr. Wood f. év június 18. a King's College Hospitalban egy saját modoru műtétet tett a sérv gyökeres orvoslására egy 20 éves fiatal emberen, ki baloldali, közép nagyságu bóréksérben szenvedett.

A műtét következőkép hajtatott végbe:

A szőr leberetválása után a beteg hangyhavaggal elkábittatott. Azután a mütő, keskeny inmetesszel (tenotom), a borék bőrének körülbelül $\frac{1}{2}$ hüvelyknyi hosszban $1\frac{1}{2}$ hüvelyknyire a fancesont tövisen alul az ondó zsinór felett átmetszé. A bőrt az alatta lévő pólyától egy hüvelyknyi kiterjedésben a bemetszés körül elválasztá, — annyira, hogy a pólyát a bőr nélkül könnyen behüvelykezhette (invaginare) — s ekkor azt balkeze mutatató ujjával a lágyék csatornába tolá, hol minden részek tisztán valának érezhetők. Miután a belső haránt izom (m. obl. internus) ív alakú szélét kitapintotta s az ujj hegyét azon túl fölfelé s beirányozta volna, egy erős, görbe, körülbelül 4 hüvelyknyi hosszú, s a markolatba erősen szilárdított tőt vezetett be előfelé néző homorúlattal az ujj tenyér oldala hosszán, hogy azzal az izom (egyesített) inát a belső gyűrű tözsomszédságában átfúrja. Most a bőr vala átszurandó, de hogy a külső szúrponthoz közelebb essék azon helyhez, melyen a fonál második végének keresztül hatolnia kellend, Wood a bőrt előbb fölfelé és be a test közép vonala felé húzá s csak azután szúrta azt át és a kiálló töbe fonalat öltött. Visszahuzatván a töbe a fonál egyik vége a kiszúrás pontján lógva maradt. Most az ujj a gyűrű külső szárát mögé vezettették, s miután az itt érezhető ondó zsinór hátra és lefelé tolatott, az ujj hosszán bevitt tövel a Poupert szálaga szúraték át, és a töhegye a kiszúrás előbbi helyén — a bőr ez iránybani áttolása segélyével — kifelé vezettették; itt most a fonálnak egy hurokja hagyatott s a töbe visszahuzaték. Az ujj most újlag a belső szár mögé vitetett, s azon módon mint előbb, az egyesített in és a háromszegű szálalag $1\frac{1}{2}$ hüvelyknyire a fancesont fölött átszurattott; — a töbe hegye most is a bőr ugyanazon nyílásán hatolt kifelé, melyen az előbbi szurások alkalmával, mire a fonaltól megszabadittatván, eltávolították. Az átszurt részek egymáshoz közelítése s illetőleg összeforradásának eszközése végett, a két fonál vég, mely a gyűrű belső szárán keresztül hatott a külső szár felé tétetett, a hurok ellenben, mely a Poupert-féle szálalagot áthatolá az ellenkező oldalra. A keresztöző fonalak közé a külső gyűrű irányában egy hengerded 3 hüvelyknyi hosszú és $\frac{3}{4}$ hüv. átmérőű puszpáng fadarab alkalmaztaték s a fonalak e fölött összeköttek. Erre tépés, egy merő párna és kalászkötés alkalmaztatván a beteg ágyába vitetett.

A műtét célja, mint látni, a csatornát egész hosszában összehesztetni s ez által a belek előesésének elejét venni. Wood ezt a kötés és nyomás által elérhetni vélte. Nehány nap múlva gyakran visszeres dagok (varicokele) jelennek meg az ondó zsinórban, mi jó jelnek tekintetik s a nyomás hatályát tanúsítja. W. ezen modor szerint 9 esetet mütött s mind a kilenczet sikeresen. — Egy esetről néhány nappal a

mütét után hörglob állott be, s az erős köhögés daczára a bél ki nem tolatott.

Mr. Wood mütési módját Wutzer methodusával összehasonlítja s előnyeit e fölött következőkben találja:

Wutzer módszerénél a bőr s az alatta fekvő szövetek behüvelykeztetnek s tömesz által a csatornában tartatnak s egy töbe vitetik keresztül a sérv tömlőn és köztakarón keresztül. Ez eljárás nem képes kellő kiterjedésű és erejű lobot előidézni, s a tömesz eltávolításával az érmézes bőr tekevényességénél fogva a behüvelyezett rész, nem lévén erősen oda növe, lassanként kihúzatik, mire a belek ismét előesnek. De ha helyben marad is a behüvelyezett rész, miután csak annak felső része nő össze, a tömesz eltávolítása után a tömlő hátsó, gyenge részében új sérvek képződhetnek.

Wood eljárásánál ellenben csak a pólya van behüvelykeztetve s a bőr azt nem vonhatja kifelé, miután töle el van választva. Azután az alsó seb csaknem mindig első hegedés útján forr össze, és így a bőr a pólyát maga is helyben tartja, miután ahhoz lejjebb van odanöve mint az előtt. A gyűrű a helyett, hogy a behüvelyezett bőr és tömesz által széttágittatnék, rendes teriméjére van vissza hozva sőt kisebb is annál, s ekkép a sérv újbóli támadásának gátot vet. Wutzer mütési eljárásánál a műszert két-három hónapig viselni kell; Wood szerint a varrat és a henger 3—4 nap múlva eltávolíthatók; s végre Wood methodusa mindennemű sérvnél, nagynál és kicsinynél, egyenes és harántnál alkalmazható, mit Wutzer szerint tenni nem lehet. (Med. Times 1859. jun. 25.)

A glycerin gyógyhatásához.

Dr. Posnernek alkalma volt a glycerin jótékony hatását a himlőnél tapasztalni. Az első betegek kiknél alkalmazta nagy fokban szenvedtek, s képek, testök számtalan összefolyó himlővel volt megrakva. A glycerin 6 héti alkalmazására, miután a pörkök leváltak, s a rendkívül kicsiny és sekély de erősen barna-sárga hegek, e szint elvesztették, a betegeken alig lehet észre venni, hogy himlőben szenvedtek. A glycerinnek köszönhető: a bőr izgatottságának tetemes lehangolása a kór lefolyása alatt, s a hegek feltűnő kicsiny-sége és sekély-sége a kór után.

Posner egyuttal arra is figyelmeztet, miként szükséges, hogy az orvos a zsírért tisztaságáról mindenkor meggyőződjék, s ne csak azt nézze, valjon egészen víztiszta, szagtalan és kellemes édes ízű-e, hanem azt is vizsgálja meg, valjon nem tartalmaz-e halvag (chlor) vegyületeket. Ezt könnyen megtudhatja, ha a megvizsgálandó glycerinből néhány cseppet legsavas ezüstéleg oldatba (sol. nitr. arg.) tölt, mire a halvagok sajtdad tömegekben lecsapatnak. — A tisztátalan glycerin fájdalmat okoz, izgat és nem enyhít. (Allg. Cent. Ztg. 1859. 3. sz.)

A boróka lomb (frondes sabinae) orrpöfetegek ellen.

Moller tr. következő érdekes esetet hoz fel magán gyakorlatából: Egy asszony septemberben észre veszi, hogy jobb orra mind jobban dugul s a levegőt át nem ereszt; októberben orvosától e baj iránt tanácsot kér, mire az pöfeteget fedez föl s azt annyira mennyire kicsavarja s eltávolítja. De miután a valószínűen már régóta képződött pöfeteg, mely nyomása által az orrt is elgörbitette s vérzésekre adott alkalmat, csak hamar előbbi nagyságát visszanyeré, a műtét nem sokára ismételtetett. De ismétlődött a pöfeteg bujálkodása is, s miután az asszony teherben is volt M. a kicsavarást nem tartotta tanácsosnak. Ekkor egy ügyfelével történetesen tanácskozával ettől azt hallotta, miként egy parasztasszony hasonló esetről, kétszeres sikertelen műtét után, a frond. sab. forrázatával a pöfeteget részint megnevedezé, részint azt fel is szivá, mire az új képlét elenyészett. Moller ugyan e szerrel betegénél hasonló jó sikert aratott, a pöfeteg elsovadt és darabonként ellökett. (A forrázat köv. vény szerint készült: Rp. Frondium sabinae drachm. coque cum Aquae unciis tribus — quatuor per quinque minuta; Cola D. S. 3—4—er

napjában a följebb leirt mód szerint külsőleg alkalmazandó.
— A sabina — úgy mint a thuja — függőlyök, szemölcsök el-

pusztítására és zsongtalan fekélyek szemcsésedése föllesztése
sére használtatik.) — (Zeits. f. Nat. u. Heilk. in Ungarn.)

T Á R C Z A.

A gyógyszeres árszabása körül.

Müller Bernát gyógyszerésztől Pesten.

(Folytatás.)

VI.

Sokkal nagyobb kiterjedésű a gyógyszerész biztosítása; mi természetesen, a mennyiben neki pénzügyi, erkölcsi, szellemi és physisai követeléseik vannak s mindezen alkalmazott közlegekért igen méltányos elismerést érdemel.

1) A gyógyszerész sajátos pénzkérdése háromféle: a) Nagyon könnyen megfogható, hogy a gyógyszerész felállítására és folytonos beruházásra fordított tőkét kamatoztatni kell, és pedig a többieknél magasabb száztóli láb szerint, azon okból, mert nem tekintve az egyszerű és igen virágzó váltó-üzletet, ezen összeg biztosíték mellett kiadva is szép és határozott kamatot hozna, míg a forgalom s ezzel a gyógyszerész jövedelme a fogyasztók számától, az évszaktól, orvosi nézetektől és más egyéb befolyások egész sorozatától függ, ezért tehát mindig nagy kérdőjel alatt áll. b) Az árukereseti folytonos kiadásnak kamatostól az egy évi beszédésért és beszerzésért pótoltatnia kell; holott a nagyobb összegű készpénzbeli vagy 4 havonkénti kiadás a legtöbb és jobb esetben egy év múlva vagy még később, azonban mindig apró töredékekben foly vissza; meg kell itt továbbá említeni a folytonos áru ingadozásokat, a szállítási és Collo költségeket, s végül a hulladékokban veszteségeket és az egy év vagy rövidebb idő alatt használhatlanná vált árukat is kellő tekintetbe kell vennünk. c) Nagy fontosságúak a gyógyszerész költségei, azaz minden nyilvános teherviselések, házibér, tüzelőszerek, világítás, ellátás, ezeken kívül a butorok nem különben a gyógyszerek készítésére és tartására szükséges edények és műszerek elhasználata s az azokból veszteség. Ezek az újabb időben a gyógyszerésznek alapos gyógyítást igénylő sérelmei.

2) A gyógyszerész erkölcsi oldala az ő saját értékének mérfoka és a közönség előtt kezessége. Csak az, a ki oly helyzetben van, hogy tettei felől másoknak határozott irányban számot adhat, csak az lehet képes a gyógyszerész sokkal nehezebb helyzetét megközelítőleg megérteni, ki hivattva van, hogy ne csak saját, hanem segéd személyzetének tetteiről, működéseiről az előjárósági testület, a magas ministerium és maga a közönség előtt, mint azok rendeleteinek akarat nélküli eszköze és sok esetben még is mint saját belátása szerint működő felelni tudjon, kit ezen teher súlya reggel felébreszt és mindenhol és mindenkor a lefekvésig kíséri, s gyakran az éji nyugalmat is megzavarja. Ezen pont valóban minden árhatározatot felülmúl, azonban pénzbeli elismerésre joggal igényt tarthat.

3) A magas államkormány a gyógyszerészeknek pontosan kiszabja az előkészítő, a tanuló, s az arra következő gyakorlati foglalkozási éveket, az egyetemi tanulmányozásokat, a szigorú vizsgákat és minden más tudományos elméleti és gyakorlati követelményeket. Önként érthető, hogy ezen kimerítő tudás nem mellékes dolog, de alap és szükséges kellék a további működésekhez és hogy ennek teljesítése jelentékeny kiadással van összekötve. Nem lehet tehát attól idegenkedni, ha az árszabály a gyógyszerész tudomány körét minden abból származó egyes tárgynál illetékesen számba veszi.

4) Minden egyes államnak népgazdászati tekintetben érdekében fekszik, hogy lakói kezei közül tétlen egy se legyen,

használatlanul egy óra se muljék el; a saját fentartás ösztöne minden egyest kényszerít, hogy szorgalmát, fáradságát időszertint lehetőleg legjobban értékesítse s mindenki törekvése főleg oda mén ki, hogy idejét és fáradságát lehetőleg legmagasabb értékre emelje. Csak a gyógyszerésznek kellene ezen világra szóló alapigazság alól kivételnie és kizáratnia? A gyógyszerésznek, a ki nem csak, hogy nem ura saját idejének és fáradságának, azaz, a ki saját munkáját nem oszthatja be magának tetszés szerint és kényelmesen, vagy magának egy szabad órát se tarthat fel, hanem a kinek a kellő s gyakran igen megszorított időben, ha a szükség úgy kívánja sokszorozott fáradsággal ép úgy az erőt felcsigázó, mint a legapróbb pontos feladatokat jó kedvvel végrehajtani és úgy saját mint hozzátartozóinak dologképességét minden időben minden eshetőségekre akár szükséges, akár nem, készen tartani kötelessége. Ha idejét és fáradságát mindenki megfizettetheti, a gyógyszerész erre annál inkább fel van jogosítva, minthogy az ő hivatása még azt is követeli, hogy minő módon és minő időben, tehát hogy és mikor fáradozzék.

Végül az árszabály céljához a gyógyszerész még egy gyakorlati kívánatot csatol, hogy t. i. az könnyen kezelhető legyen. A taxálást egyelőre sokkal könnyebbnek gondolják, mint a minő az valósággal az idő rövidségét tekintve. Könnyen megfogható, hogy körülbelül 1800 számtételt könyv nélkül sorjában megtanulni nem oly könnyű; a számokrai erős emlékező tehetség és a taxálás és gondolkodás módszerébeni gyakorlat tesz itt egyedül mesterré különösen a törtek számolásánál és összeadásánál. A névszerkezet rövid, jól hangzó, kínálózó legyen, az árszabási berendezés egyszerű, rendszeres, nem szétszóró, a számolandó súly mennyiség a leghasználatosabb. A törtek elhagyása a hol csak lehet már magában véve is, sokkal inkább azonban azok további osztását tekintve lényeges, igen kívánatos könnyítése volna az árszabálynak.

VII.

A fentebbiekből még az is látható: hogy az árszabálynak két irányban van kihatása: az általános jóllét és a gyógyszerész jóllétének biztosítására, és hogy a közönség és gyógyszerész az árszabállyal mint közös támponttal szoros viszonyban állanak.

A mi az elsőt illeti, bárha az illetők kívánatai szétágazók is, mindazáltal nem nehezen találhatni meg azon pontot, melyen mind két rész jog és méltányosság útján megnyugtatható találkoznak.

A közönség olcsóbb gyógyszert! a gyógyszerész magasabb árát kíván!

Oly téves mint általános óhaj! Magas elmélet és elővélemény hangja! Szálljunk le a valóhoz és a napi tapasztaláshoz és halljuk: a közönség egészséges akar lenni, a gyógyszerész azt akarja, hogy napi kenyeret meg legyen. A nép gyakorlati érzéke ismeri az egészség és annak járulékaik becsét s néhány krajczárt nem sajnál; a gyógyszerész nem kevésbé ismeri saját becsét és saját jogát, és örömet megelégszik mérsékelt árszabály számokkal nagyobb közönség és állásának teljes védelme mellett. Az állampolgárok egészségi jólléte és a gyógyszerészek fenállása két, minden tekintetben elválaszthatlan, két önmaga által föltételezett fogalom; az első követeli, hogy a gyógyszerészek állása lehetőleg jélmes és teljesen biztosított legyen, ezt ismét csak a fogyasztók határozott és igen biztos

számánál találhatni; ezen mindkét viszony szabályozója az árszabály, melynek a szerint a mint a közönség száma több, vagy a gyógyszerárak száma kevesebb, vagy megfordítva, emelkednie vagy alább szállnia kell.

Most ebből következőleg két kérdésre kell felelnünk. 1-ször Minő a most uralkodó árszabály rendszer? 2-szor megfelel-e az a fentebb kifejtett célnak?

Száraz földünk csaknem minden államában több mint félszázad óta a magas száztóli rendszer polgárosított és vált valóban nélkülözhetlenné; — Oly rendszer, mely szerint a nyers árú magas száztólival terheltettek a gyógyszerkészítésére vonatkozó munkálatok és a kiszolgáltatásért tett kiadások kis számokkal számoltattak.

Tegyük magunkat azon helyzetbe, hogy az árszabály iránt semmi követelésünk nincs s hogy az minket sehogys érint; — tartsuk meg szemünk előtt egyedül a rendszer tényét, s azt fogjuk találni, hogy az a gyógyszerár törvényes nyereségét csaknem kizárólag az anyagra rója, tegyük más oldalról azt is hozzá, hogy mai nap épen a materiale az mely a minimumra szállott le, és a költségektől tulszárnyaltatott, úgy a fentebbi kérdések másodikára már szinte megfeleltünk miként t. i. „ezen magas száztóli rendszer a gyógyszerész mai viszonyainak épen meg nem felel“ mert az által, hogy a gyógyszerész most körülbelül csak felét forgatja az előbbi anyagösszegnek, elveszti az által természetesen az erre eső száztólit, egyébkénti kiadásai többülvén és nagyobbodván.

Ezen magas száztólis árszabály azon időből származik, midőn a gyógyszerésznek még nagyobb forgalmi összeggel volt dolga, s midőn üzlete a kereskedők és szatócsok beavatkozásai által kisebb térre szorítva s kézeladásban hatóságilag korlátozva nem volt, midőn a gyógyszerárak száma sokkal kevesebb volt és az orvosi rendeletek több egy időbeni vényekből állottak és minden egyes gyógyszer jelentékeny és pótegyedzszerrel kötötték össze. Ma ezzel szoros ellentétben állunk! Húsz és néhány év óta annak igazolásával fáradoznak a gyógyszerészet legelismertebb férfiai: hogy ezen rendszer viszonyai oly rég letűntek, hogy magoktól helytelenekké váltak, s hogy ezzel többé a gyógyszerészen nem segíthetni. — Egyes gyógyszerész munkálatokat újból felvenni, másokat felemelni részletes kísérletek s épen csak kísérletek maradnak mindaddig míg az egész alapon áthatólag segítve nem leend.

A közönségre nézve ezen rendszernek az általános biztosításon kívül semmi különös előnye sincs, sőt inkább a legnagyobb egyenlőtlenség visszasságát zárja magában, a menyiben a magában véve drágább árú önként érthetőleg még sokkal magasabb árú nyernek, ellenben az olcsók dacára a nagy rovásnak mégis csak kis számok mellett maradnak, épen úgy valamely gyógyszer ára a gyógyszerész munkája által tetemesen emelkedik, míg mellette másik felette csekély, és ismét másik minden munka ár nélkül áll.

Az ár ezen egyenlőtlenségének a gyógyszerészekre sincs jótékony hatása. Neki ugyan olcsóbb mint drágább szerekből áll készlete; azonban valamely bizonyos időszakasz, hónap vagy év összes költségének az ezen időben valósággal eladott materiale száztólija által kell fedeztetnie, mi vagy mennyiség vagy árban olcsóbb szerek rendelkezései által el nem érhetetik, mert olyan gyógyszerek, melyek a vételnél csak néhány krajczárba kerülnek, a gyógyszerészt egy krajczár $\frac{8}{10}$ -ed részével vagy lefelé $\frac{1}{4}$ krajczár $\frac{8}{10}$ -ed részével jutalmazták; ennek természetes következtetése aztán az, hogy a gyógyszerésznek csak drága rendeleteket kell óhajtania, hogy egyéb kiadásainak nagy száztóli összegét fedezhesse, mi az ő erkölcsi oldalára nézve nem hasznos és ezt mindig nem jó fénybe tünteti fel.

A rendszer ezen homályos oldalának a közönség és gyógyszerész javára történendő eltüntetésével, azaz azzal, hogy az utóbbi szükségére megkívántató költség minden nyers árra lehető legegyszerűbben osztassék fel, és ez által az egyes szerek megdrágulásának eleje vétessék, egyszerűsödik, hogy a gyógyszerész az olcsó szereknél is jobb nyereséghez juthasson, — legelőbb és legtöbbször ezzel foglalkoztak a mi árszabály készítő embereink. A materialának különféleképp számolt száz-

tóli fokozatai, a beszerzési ár és súlymennyiségek különböző osztályai szerint fordított viszonyban vétettek kedvelt alapjául a sokszerű tervezetnek; ezen kívül elosztási kísérleteket is tettek, többé kevésbé kelendő, belföldi, tengerentúli tartathatóbb vagy könnyebben elromolható szerek s több effélék szerint és ezeket különböző száztólival számolták. Bár oly elemesen és szorgalmasan voltak is ezen tervezetek kigondolva, mind a mellett is semmi gyakorlati hasznót nem hajtottak, mert az elosztás határai vagy a dolog vagy a felfogás szerint különbözők voltak, és a felállított számok a törvényes elfogadásra nem szolgáltak elég szilárd és biztos alapul.

Ujabb időben a körülmények azon meggyőződésre vezettek: hogy a magas száztóli rendszer magában véve, sőt még ezen kívül minden eddig készített tervezetek is többé fen nem tarthatják magukat, mert az ár egyenlőtlenségének el nem kerülése mellett a gyógyszerész állása, kellő potléka nélkül a mindig emelkedő költségeknek nincs biztosítva, s ez által az árszabály céljának egy része nincs betöltve. Azon kérdés, hogy miért csak egyedül a gyógyszerésznek ne lehessen idejét és fáradságát számításba hozni, elvégre in thesi utat tört magának. Minden ilyeszerű tervezetek és óhajások két irányt követnek, és pedig: lehető legtükröztetesebb egyenlősége a gyógyszerek árának, és még megfizetése a gyógyszerész munkálatainak a „pro studio, tempore et labore“ jelszó értelmében.

(Folyt. következik.)

A harcztérről.

Az ép oly váratlanul mint hamar bevégzett hadjárat alatti orvosi működésről német és francia lapokban érdekes, habár eddig nem is tudományos adatokat olvasunk; — az utóbbiakat csak idővel lehet várni, akkor midőn a sebészek a vérengző csaták által bőven szolgáltatott sértések körüli tapasztalataikat rendezhetik s közzé tehetik.

A Med. Wschrift levelezői a magentai és solferinói ütközetek vérengző és elkeseredett jelleméről tanubizonyságot tesznek. Magentánál a rohanó zuávok a sebesültekkel tömött házakat is — mind a mellett, hogy azok fehér lobogók által meg voltak jelölve, megtámadták, s több sebesültet s egy orvost is halálisan megsebesítettek. A sebesült fogoly katonákról nem igen volt gondoskodva s ezek csak egyes elenséges csapatok jó akaratának köszönheték az ételt és italt melylyel az ütközet utáni első napokban életüket fentarták. A csata hevében, az ütközet utáni első órákban, a felbőszített nyers tömegek ily eljárásán senki sem fog csodálkozni, ki a háborút s a felzaklatott emberi szenvedélyt, mely nyugaton és keleten egyformán nyilvánul, közelebbről ismeri; de hogy az orvosok is, mint foglyok elhurczoltattak, hogy a sebesültek és betegekrol még azután sem lőn úgy gondoskodva, a mint azt az emberiség és mind két hadakozó fél fennen hirtelt civilisatiója megkívánná, az oly vétek, melyről az illetőknek ha bebizonyul, a világ előtt számot kell adniok. — A francia főtisztek úgy látszik a fogoly osztrák orvosokat csak szép ígéretekkel tarthatták; az orvosok hol róluk említés történik, tiszta emberi hivatásukhoz méltó, ügyfelies és nemes viseletet tanusítottak.

A solferinói csata után, jun. 24-től julius 1-ig 8000 sebesült hozatott Veronába és vitették azon keresztül. Az orvosok a nehéz munkában testben és lélekben végkép kimerültek. — Hogy a turkosok nem csak poetice hanem valóban is vadmacskák gyanánt rohantak elleneikre, arról az orvosoknak alkalmok voltak meggyőződni azon mart sebek által, melyeket több sebesült karján és nyakán találtak. — Pitha tanár Dr. Löff ezredorvossal Ö. cs. k. Felsőge kísérletében voltak a csatában jelen; az első két óra folytaig működött kötöző helyén. — A tábori orvosok reménylik miként a háború következtében több figyelem fog fordíttatni karukra, több vezér törzsorvos (Generalstabsarzt) kineveztetni, az alorvosok

állása javíttatni s tiszti rangra emeltetni; a tudorok ellenben mindjárt mind ezredorvosok kapitányi ranggal fognának belépni, végre az egész tábori orvosi kar főnöke altábornagyi ranggal birni.

A Gazette medicale levelezője M. Armand hasonlóan heves és öldöklőnek írja le a Mincio melletti csatát, hol mint a Woch. írja 400,000 ember állt egymással szemben azon eltökéllett szándékkal, hogy egymást megöljék, minek könnyítésül még valami 500 ágyut is használtak. — Báró H. Larrey, jelenben a francia tábori orvosi kar főnöke, kinek atyja I. Napoleon alatt szinte e tisztséget viselte, parancsa oda ment, hogy a sebesültek a csatatéren *cito citissime* kötéssenek be s minden halasztható műtét később a kórházakban tétessék. A koponya sebei rendesen vagy halálosak voltak vagy könnyűk; az arcz sebei sokszor borzasztóan ronszolvák s annál iszonyatosabbak, minthogy a sérültek magok jöttek sebei bekötözése végett; a nyak sebei hasonlólag vagy halálosak, vagy jelentéktelenek voltak. A felső végtagok sebei miatt az illetők legtöbb esetben a kórházakba utasíthatattak. A has és mell, rendesen vészhozó sérüléseinél, az áldozatok néha még rövid ideig éltek, de vagy útközben, vagy a kórházakbai jövetelökkor elhaltak; ritkán gyógyultak fel. Az alsó végtagok sebei igen számosak s a törések legtöbb esetben darabosak voltak. A csata alatt a sebészek működése tisztán palástoló volt; a könnyen elérhető idegen testek eltávolítása, a vérzés megszüntetése s a betegek oly kötésseli ellátásában állott, melylyel tovább szállíthatattak. Csonkítást csak akkor tettek rögtön, midőn a tag tökéletesen összeesőzve a testtől csaknem elszakított, s még ekkor sem mindig, hanem inkább csak ott hol veszélyes vérzés volt jelen, mely az üterek szabályos lekötését igénylő. A bódulat (stupor) s általános zibbadás nagyobb fokánál, hol ájulástól félni lehet a műtét alatt, tanácsosnak tartották ugyint a krimi háboruban csak ideiglenes kötést alkalmazni.

Mindkét seregnél az új fegyverekhez használt golyók sokkal ritkábban térnek el utjokból mint a régi gömbölyű golyók, minél fogva több esontúzóadásra lehet számot tartani. Az üres és eldurranó löszerek szaporítása a tüzéség harcát sokkal öldöklőbbé tette.

A magentai csatátér megsemmisítése emlékeztet a francia orvosokat arra, mit ezelőtt az orosz katonaságról szoktak volt mondani, hogy azokat nem csak megölni de feldönteni is kell. A halottak nagy része tudniillik megtartá halva is azon tartást, melyben őket a sors érte. Azok kiket a golyó fejen talált arczra estek tökéletesen megoldott tagokkal. A szíven sebesültek, habár rögtön meg kelle halniok, testöknek mégis némi állást adhattak. Egy ekként ért zuave puskájára esett, azt mintegy szuronynyali támadásra készen tartva, s bátor arcza, egy holt orosz lány fenyegető kifejezésével nézett előre. Egy magyar huszár ki lovastól összerogyott, mindkettő fejen találva, nyergében ülve maradt, támadásra rántott kardját markába szorítva. Ismét egy osztrák katona, ki lassan elvérzett, halál tusájában égfelé könyörgő állást vett, fölfelé fordult arczzal s egymásba kúcsolt kezekkel. Az elhullott osztrák tiszték nagy része érdekes arczzal birt, s megadást és bátorságot látszék kifejezni.

Ilyenek voltak a francia orvosra tett benyomások midőn a csatátér bejárta, kevésé alkalmasak arra, hogy az ambulance-ok még borzasztóbb jelenetei által elfásult kedélyt fölűditsék. Az orvos testi fáradságai nagyok, de sokkal nagyobb még erkölcsi kimerülése, s nagyon tévednek azok, kik szívét keménységről vádolják és stoicismusát részvétlenségnek nézik.

— k —

Az angol k. hajóhad orvosi karának „Magna Chartá”-ja.

Ezen felírás alatt közli a Medical Times a f. év május 13-kán kelt új warrant-ot, mely az angol hajóhad orvosi személyzete rangját, fizetését és állását ugyan azon elv és mód szerint szabályozza, a mint ez a királyi és indiai hadsereg nézve már a múlt évben történt.

Az angol hajóhadnál ugy mint a seregnél 4 orvosszolgálati fokozat van, ugyint: 1) Inspector-general — a hajóhad és kórházak főfelügyelője. 2) Deputy-inspector-general — alfelügyelő. 3) Surgeon — főorvos — ki 20 évi tetteleges szolgálat után Staff-surgeon — törzs orvosnak ezimeztetik; és 4) Assistant-Surgeon — alorvos.

Az Inspector-general napi díja, 20—30 évi orvosi szolgálat után, 2 L. — 2 L. 5 s. *); az alfelügyelő, hasonló szolgálati idő után, hogy ha előbb nem találta nagyobb fizetésbe emeltetni 1 L. 8 s. — 1 L. 14 s.; a törzsorvosé 1 L. 2 s. — 5 s.; a főorvosé 10—15 évi orvosi szolgálat után 15—18 shilling; az alorvosé a szolgálat ideje szerint 10—13 s. E szerint számíttatik a nyugdíj — *half pay* — is, főorvosnál például 11—13 shilling, alorvosnál 6—8 shilling.

Az állást illetőleg az alorvos egy rangban van a hadseregbeni hadnagygyal, kinevezése keltének megfelelően, s 6 évi tetteleges orvosi szolgálat után a hadseregbeni kapitány-nal, rangját hasonlólag e szolgálattétel idejétől számítva. A főorvos őrnagyi; a törzsorvos alezredesi ranggal bir, de mint legifjabbika e fokozatnak. A deputy-inspector-general alezredes, s öt évi ez állásbani szolgálat után ezredes; az inspector general dandárnoki (?) (brigadier-general), s három évi szolgálat után vezérőrnagyi ranggal bir.

Természetes, hogy minden orvos addig mig szolgál, utána áll rangban a hajó vagy bármely más hadimű parancsnokának s ennek alá is van rendelve.

Az orvos rangjához képest osztozik a prédában, kapja szállását, szolgálit, tüzelőszert, takarmányt stb. részesül a sebek és sérüléseknél fogva engedélyezett kármentesítésekben, családjá pedig azon javadalmakban, melyek a combattans tiszték családjainak szoktak megadni. A tisztelgések hasonlóan az orvos rangjához vannak mérve, azokat kivéve melyek az őrseregek, ezredi őrségek, és a hadihajók által szoktak megadni.

A hadsereg és hajóhad szolgálataba csak azon orvos léphet, ki polgári gyakorlatra is fel van már jogosítva; s ezen kívül egy bizottmány előtt a hadi sebészet és egészségtanból próbatétet kell letennie. Az alorvos csak öt évi szolgálat után, melyből kettőt legalább hajón kell töltenie, nevezetik ki főorvosnak, miután ismét egy vizsgát állott ki. A főorvos csak új tíz évi szolgálat után lehet alfelügyelővé, s az alfelügyelő csak 5 honn, vagy 3 honon kívül töltött szolgálati év után, nevezetik ki főfelügyelőnek. Az admiralitásnak azonban hatalmában áll, ha a szükség s a szolgálat java ezt megkíváná, az időszakokat belátása szerint megrövidíteni.

Hogy ezen a királyné és parlament által engedélyezett okmány joggal Magna chartá-nak nevezhető, a felsorolt pontokból világosan kitünik. De annak elnyerése nem is került kevés fáradságba, küzdelembe és időbe. Tenni és tünni — az élet ezen alapelveihez az erélyes angol mesterileg ért. Századunk elején az angol katonai orvosi kar még Smollett gúnytárgya volt. 1805-ben a király egy Order in Council által megparancsolá, hogy a hajóhad orvosai „rangra, fizetésre és elnevezésre” hasonló lábra állitassanak a hadsereg orvosaival. 1805-től 1859-kig az orvosi testületeknek s a sajtónak szakadatlan kelle küzdeni, hogy az admiralitás lordjai a király parancsának engedelmeskedjenek. Harmincz egész évig azt tekintetbe sem vették, s csak 1839—40-ben sikerült a hajóhad orvosai ügyét a parlament elé hozni. A fizetés megjavíttatott s a felügyelői és alfelügyelői hivatalok rendeztetek, de az alorvosok még mindig a cockpit-re maradtak kárhóztatva. Tíz évi új küzdelem után a parlament „elégtelennek nyilvánítá az alorvosok állását az egészségügy kellő kezelésére,” de az admiralitás még is csak 3 évi szolgálat s a főorvosi vizsga letétele után engedé át az alorvosoknak a tiszti kabinet (wardroom), mi a kitünőbb orvosokat e szolgálattól elidegeníté s a tiszték és legénység egészségét veszélyezteté. Öt évvel később a krimi háboru egész meztelenségében tárta fel az angol katonai orvosi szerkezet hiányait, s az admiralitás, hogy alorvosokat

*) 1 L-font = 10 frt. e. p. 1 shilling = 30 kr. ep.

szereshessen, kéntelen volt nekik, épen 50 évvel a királyi parancs kelte után, a tiszti rangot megadni. Az orvosi kar csekély hatalma és befolyásának tulajdonítható a sok kudarc és veszteség, mit az angolok Bulgáriában, Krimben és Scutariában szenvedtek, a hadiparancsnokok nem ügyelvé az orvosok tanácsára a katonák élelmét és ruházatát, a betegek szállítását, a gyógyszerek megszerzését, kórújságok felállítását és a tábor elhelyezését illetőleg. Ennyi baj és szerencsétlenség láttára felriadt a nemzet s a szárazföldi had orvosi ügye mult év okt. havában a legszabadelműbb alapon rendeztetett. A mit a k. hadsereg nyert, azt a hajóhadtól s az indiai seregektől megtagadni nem lehet. Hanem az igazság kiszolgáltatása végett új izgatásra volt szükség. Az indiai warrant megadatott; de az admirális hagyományos visszatartóztató politikájához híven az emlékiratok, a parlament kérdései s a sajtó ostromának ellen állott, megadta a fizetést, de megtagadta a rangot. Az öreg admirálok és hajókapitányok a végsőig ellenszegültek azon iszonyú gondolatnak, hogy a surgeon egy rangban legyen a parancsnokkal s feljebb a hadnagynál, s azon eszme, hogy a törzsorvos hajókapitányi, és a felügyelő admirali ranggal birjon tökéletes örüllé tette a hajóhadí lordokat. Csak Sir John Pakington az admirális első lordjának hajthatatlan akarátának köszönhető, hogy a közönség és sajtó által követelt s a hajóhad javára szolgáló rendszabály elvégre keresztül vitetett és a „Magna Charta“ életbe lépett.

Autokratikus országban ily szükséges és az államra nézve üdvösnek látszó rendszabályt egy toll vonással létesíthetni; de Angolországban hol minden tettleges és történelmi alapon fejlett jog és szokás tiszteletben tartatik, s hol azokat csak akkor szüntetik meg, midőn egészen túlélték magukat, s annyira elavultak, miként az illetőknek magoknak is már inkább terhére vannak mint előnyére, minden újítás csak kimélettel, részletenként, idővel és sok küzdelem után lép életbe, de ha belépett oly gyökeret ver a nép szívében, szokásaiban és meggyőződésében, hogy azt egy tollvonással ismét megsemmisíteni többé nem lehet.

(N.) Miskólcz, jul. 8. 1859. Tegnap kórházunk azon ritka szerencsében részesült, miszerint a cs. k. pest-budai helytartóság alelnöke Cseh Ede úr ő méltósága, az egészségügyi tanácsos Dr. Hollán Adolf úr ő nagysága kíséretében kórházunk fölött szemlét tartani méltóztattak, s annak szerkezete, elrendezése, tisztasága és kezelése iránt megelégedésüket kifejezván, egyszersmind a megyei főorvos Dr. Schnirch úrnak, kinek érdemei ezen úgyszólván semmiből teremtetett kórház felállítására körül rendkívüliek, és a kórház vezér orvosának Dr. Popper urnak, elismerésüket kinyilatkoztatták nem csak, hanem a zsenge intézetnek további hatályos pártfogásukat is megígérni kegyeskedtek.

Mult év sept. óta a miskólczi kórház régi szűk falaiból kibontakozván, jelenleg oly helyiségekkel bir, melyek tágaságra, kényelemre és célirányosságra nézve tökéletesen kielégítők. A két különemű osztály egy tágas négyszögű hársfa sorokkal beültetett udvar által elkülönöztetik, háttérét pedig egy kies gyümölcsöző fákkal telt házi kert képezi, mely a lábadozó betegeknek kellemes nyughelyül szolgál.

A férfi osztályt 7 egymásba nyíló tágas, magas ablakokkal ellátott szoba képezi, hol 45 ágy kényelmesen van elhelyezve; a nők osztálya pedig két tereméből áll, melyek 35 ágygyal vannak ellátva. E nyolczvan ágyon kívül elme-kórosaink számára a régi helyiségekben még 20 ágy van, jelenleg 7 beteggel.

Tekintetbe véve kórházunk ezen szép számú és csinos kórtermeit, s a hozzátartozó főzésre, fürdésre, irodára s halottak kamrára szükségelt helyiségeket, s meggondolván azt miként az intézet nem sokára egy benne lakó másodorvossal is birni fog: méltán kimondhatjuk, hogy a közegészségi ügy a miskólczi kórház megnyitása óta egy figyelemre méltó lépés-

sel haladott előre oly vidéken, hol ezelőtt negyedfél évvel az elszegényedett betegek orvosi ápolása körül képzelhetlenül kevés, úgy szólván semmi (?) sem történt.

Az elszegényedett betegek sorsa, szomoruan emlékeztet ellentétképen egy rettentő eddig szinte valótlannak hitt esetre, mely az elszegényedett orvost illeti. Egy orvosolhatatlanul megvakult ügytárs Dr. R. . . . e hét elején városunkon keresztül utazván, ügyfelei könyörületességére szorult, hogy őt vezető leányával együtt útját egy távol megyében lakó rokonaihoz folytathassa. Ügytársaink nagyobb része, nem különben derék gyógyszerészeink is, Dr. K. felszólítása következtében örömet járultak egy összeg gyűjtéséhez, mely bár csekély, de még is elégséges volt szerencsétlen Collegánk legégetőbb szükségéi fedezésére addig, míg más vidéken jószerű ügyfeleink ismét könyörülendnek sorsán. De mit ér hasonló esetekben ily rögtönzött elégtelen segély, holott az egész orvosi rend tekintélye, becsülete s mi több hazafiúsága megkívánna, hogy egy rendszeresített országos intézet létrejöttéről gondoskodjanak, mely által ily rémítő szerencsétlenség könyörületlen következményei némileg enyhítenének. De ezen tárgy sokkal fontosabb, sem hogy azt csak mellékesen érintsem, talán más alkalommal reá visszatérendek. *)

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki jul. 7—13-ig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt				
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.
		férf.	nők.		férf.	nők.		férf.	nők.		férf.	nők.			
Julius	7-kén.	6	5	11	12	8	20	1	1	2	160	197	4	3	18
"	8-kén.	3	6	9	4	6	10	3	—	3	156	197	4	3	18
"	9-kén.	7	9	16	11	9	20	1	—	1	152	196	4	3	18
"	10-kén.	6	12	18	8	3	11	1	—	1	149	195	4	3	18
"	11-kén.	17	2	19	11	13	24	1	—	1	154	196	3	3	17
"	12-kén.	7	9	16	9	2	11	1	1	2	151	202	3	3	17
"	13-kén.	12	9	21	—	7	7	—	—	—	163	202	4	3	18

A betegforgalom e hét folytán meglehetősen élénk volt, anélkül azonban hogy valamely kór nem járványosan jelentkezne. — A halálozási rovat az egy idő óta szokottnál kedvezőbb arányszámot mutat fel.

Szerkesztői levelezés.

T. cz. P. Gy. urnak: A 27. sz. megküldetik.
— K. T. urnak: Az előfizetési összeget nem kaptuk; mi uton és mikor küldetett az meg?
— K. T. tr. urnak: Az érdekes kórrajzot, valamint a műszavakat megkaptuk; vegye egyelőre köszönetünket; legközelebb bővebben válaszolunk.
— K. A. urnak: A lapot megrendeltük. Őszintén sajnáljuk, hogy tervéről lemondott s el nem jött. A többire nézve minél előbb felelünk.
K o l o z s v á r r ó l előfizetési pénzt kaptunk minden czim nélkül; kérjük azt minél előbb beküldeni.

*) A szükség világos, az óhajítás igaz. Nincs kétségünk, hogy teljesülni fog. Oly nyugdíj intézetet, mely által az orvosok özvegyei és árváiról is kellően gondoskodva legyen, alapítani nehéz, s talán lehetetlen, de fölösleges is, miután a sok életbiztosító társulatnál — s ilyen lesz a magyar is nem sokára — mindenki tetszése szerint s jutányosabban biztosíthatja magát és övét; de segélyző, gyámolító intézetet könnyen alapíthatunk s alapítunk kell. Ismervén az orvos-gyógyászati rend ügytársas érzületét, melyet ujabbán a soroksári tüzvész által károsult sebészek irányában oly fényesen tanúsítottak, nem kételkedünk, miként csak néhány tekintélyes közbizodalmu ügyfél felszólítása szükséges, hogy a jótékony intézet létre jöjjön. Ne sajnálják azok, kiknek erre érkezések és módjuk van, a fáradságot az alapszabályokat kidolgozni, az engedélyt kieszközölni s akkor a két haza egészségügyi személyzetét a részvevésre fölkérni, nem fog az elmaradni. Ezt mi — ha a béke tart — a közel jövőtől várjuk. Sz.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr. vidéken felév 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők. **Hirdetések** közöltetnek soronként 14 új krért.

Megjelenik minden Vasárnap. Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: Kérdések a bujasenyv tana és gyógygyakorlata körül. Dr. Sigmund bécsi egyetemi tanártól. — Méhrák. Magzat-elrothadás. A magzat csontjainak végbélen kiürülése. Dr. Kun Tamás Tisza-Lök városi orvosától. — Gyógyszer-tan közlemények. A bőrökről.

Tárcza: Utí töredékek VII. Muggendorf a Frank-Schweitzban. — Az évszakokkal összekötött némely időközi változások az emberi szervezetben. — Apróbb szemelvények. — Vegyesek. — Szerkesztői levelezés.

KÉRDÉSEK A BUJASENYV TANA ÉS GYÓGYGYAKORLATA KÖRÜL.

Dr. Sigmund bécsi egyet. tanártól.

I.

Azon kérdésekkel, melyeket e cikksorozatban, időszakonként megvitatni s a melyekre megis felelni szándékozunk, a mindennapi tapasztalás és észlelés terén találkozunk s csak is e szempontból, a mindennap előjövő életbeni alkalmazás végett, akarjuk őket taglalni.

1) Van e saját kankó és saját sanker ragály?

Ezen kérdés azóta, hogy a syphilis alakjai szorosabban megfigyeltettek, folytonos vitatkozás tárgya maradt; Hunter és Ricord oltási kísérletei után az oly biztosan megoldottnak látszott, hogy mai nap is sok gyakorló orvos, ki kórodai vezére és tanácsadója nézetét hűen követi, csodálkozni fog mint lehet e kérdést csak föl is tenni; — de nekem a bujasenyv mezején tett önálló buvárlataim kezdete óta szükségesnek látszott, e kérdést újból tanulmányozni, már azért is, hogy a ragály dualismusa iránt időszakonként ismétlődő kételyeknek saját észleletemből merített tényeket ellenvethessek azon biztossággal melyet épen csak saját buvárlat által érhetni el.

a) Kísérleti tények. Én a kankó váladékkal — annak minden szakaiban kezdetétől végéig, s mind két nembeli legkülönbélebb egyénekből — igen számos oltást tettem, és 1848 óta negyvennél több tanfolyamnál (melyek közt 37 nyilvános) az egyes beoltott eseteket bemutattam: de az oltásnak helybelileg soha sem volt eredménye és soha sem támadt betegség az oltás következtében; — az egyének legalább hónapokig, sőt gyakran évekig is maradtak kórodai felügyelem alatt. Miután pedig a bujafekélyből oltás — addig míg az genyt szolgáltat — mindenkor tényleges eredményt ad, bibircsót (Pustel) s később fekélyt: ennél fogva már az oltás hely-

beli első behatásánál a ragályok közt feltűnő különbség mutatkozik. Az oltást akként kezeltem, hogy vagy gerejjel (lancette) vittem át a ragályt úgy mint ezt himlőoltásnál tenni szoktuk, vagy pedig egy csepp langgal (alkohol) nedvezém meg a felbört, azt meggyújtattam s a hám nélküli helyre a ragályos váladékot fölvettem. Az első eljárás biztosabb és könnyebb, az utóbbinak ott van helye hol nagyobb kiterjedésű fekélyalakok támadását akarjuk észlelni. A följebb említett nemleges eredményeket egyaránt észleltem, akár a külbört, akár a takhártyát oltottam volt be. Egyes esetekben képződött ugyan kis bibircsó, de mely hamar (2—4 nap alatt) összetöporodott s leszáradt, mint egyszerű, lapos pörk rövid időre (4—6 nap) levált és semmi állományvesztésre mutató heget hátra nem hagyott, hanem csak sekély irhamélyedést, mely eleinte világosabb színezetet mutatott mint a szomszéd részek s hamar eltűnt. Épen ily eseteket tartottam meg aztán legalább is három hónapig felügyelem alatt, és soha akár helybeli akár általános utóbajt nem tapasztaltam nálok. Ily bibircsók különben egyes embereknél tiszta, semmivel meg nem nedvezett műszerekkel hasonló szúrások után is támadnak, s azon sajátságos sérülékenységek (Vulnerabilität) tulajdoníthatók, melylyel különféle egyének különféle fokban bírnak.

Ha a kankó váladéka tökéletesen ép takhártyára vitetik át s azzal csak néhány percig is közvetlen érintkezésben marad, ismét kankót hoz elő a takhártyán s a vele szövetében hasonló szemköthártyán, a külfüljárásban, a makktýú belfelületén s a makkon, az alfélnyilásánál. Ily átvitelek elég gyakran jönnek elő és a szemköthártyáján a leghevesben fejlődnek ki, midőn más helyeken kevésbé tűnnek szembe, de soká és makacsúl fenállhatnak s fel nem ismertetnek. A sankerev a sértetlen takhártyára és külbörre minden következmény nélkül átvihető, s csak akkor kezdi hatását midőn a hám réteg megsértetett, az az: midőn a ragály azon keresztül az irhába vagy a takhártya alatti kötőszövetbe jutott. A kankó ragály tehát csak sértetlen takhártyán ter-

meszt takárt, holott a sanker ragálya megfordítva csak sértett bőrnél hoz elő bujafekélyt. *)

b) A kórággyi észlelet egészen hasonló eredményeket mutat fel. A kankóragály bármely részével is jőjön érintkezésbe a sértett bőrnek, soha sem idéz elő bujafekélyt, holott a legrövidebb, gyakran alig egy perczig tartó időzése a takárevnek az ép takhártyán elégséges a kankó létesítésére. Oly egyének kik az alig megtörtént ondó kilövelés után, miután tagjok alig egy pár perczig volt a hüvelylyel érintkezésben, azt rögtön megtisztítják, megmossák sőt kiföcskendik, mégis elszerzik a takárt. Hasonlót észlelünk a szem köthártyáján. A ragály ezen takhártyárai behatásának következménye lob, bő genyes elválasztással melynél bibiresők és fekélyek soha sem képződnek, annál kevésbbé pedig valamely másnemű bántalom a test többi szervrendszerében, melyek a kóros részszel közvetlen összeköttetésben állanak.

A legerősebb érveket azon másodlagos bántalmakban vélték lelhetni, melyeket állítólag takár után észleltek. Ily esetek látszólag előjöhetnek:

1) Midőn sanker és takár egy időben vannak jelen, s az első észre nem vétetik s észrevétlenül behéged; az utóbbi tovább tart s kellemetlen, feltűnő tünetenyei által az egész figyelmet magára vonja. (Ilyenek a hugycsőbeli bujafekélyek).

2) Midőn észre nem vett bujafekélyek után takár támad, vagy azokat megelőzi hasonló módon mint az az 1) számnál, s különösen

3) Midőn csak a másodlagos bántalmak szolgáltatnak alkalmat a korábbi, most már biztosan ki nem puhatolható kór kutatására, s a feltűnő konok kifolyás a betegek által leginkább kiemeltetik.

4) Midőn a másodlagos bántalmak mint olyanok átvitetnek, s a jelenlevő vagy jelen volt kankó az eredetileg indító oknak tekintetik.

5) Örökölt bujasenyves bántalmak a 4) sz. alatt említett takárnak tulajdonittatnak, miután a betegek valósággal más biztosb okot fel nem hozhatnak.

6) Gümő és görvély kóralakok (mirigy-, csont- here-, mellékhere- bőr stb. bántalmak) a 4. sz. alatt felhozott körülmények közt bujasenyveseknek tartatnak.

7) A kankó következményei hibásan bujasenyvnek kórismertetnek, leggyakrabban mellékhere és ondózsínórlobok és keményedések, csuzos és köszvényes bántalmak dülmirigy-, hólyag- és vesebajok. Az utóbbiakra nézve a vizelet vegybontása s az idült genyes veselob (pyelitis chronica) tüneteinek megvigyázása által kimutathatni, hogy az átalánosnak hitt baj csak a veseállomány megbetegedése által tételeztetik föl. Ez által egy úttal azon érvek semmisége is kitűnik, melyeknél fogva egy átalános „takári fertőzés” szükségét bebizonyítani vélték.

Kisértlet és kórággyi észlelet ezeknél fogva közösen bizonyítják, hogy sa-

*) Talán fölösleges is megemlíteni, hogy a már kifejtett sanker és takár morphologikus elemei egyenlők.

játságos, sankertől tökéletesen különböző kankó ragályt kell fölvennünk.

MÉHRÁK MAGZAT ELROTHADÁS. A MAGZAT csontjainak végbélen kiürülése.

Dr. Kún Tamás Tisza-Lök város r. orvosától.

1858-ki jun. hó utolsó napjaiban egy beteg nőhöz hivatattam — ki egy a vasúti vonalon működő lakatos mesternek társakozott neje — s néhány nappal ez előtt — részint vasúton — részint gyorskocsin jött férje után Bécsből. — Kikérdezvén a nőt körülményesen; következő körülményi adatok nyomába jöhettem: a 36 éves egyénileg egészséges nőszemély. 15 éves korában már megkapta havi baját, — minden különösebb bántalom nélkül; gyermekeket szült szerencsésen és állítólag minden utóbaj nélkül. — 1857-ki martius hóban elmaradván havi baja, april, majus és juniushoz — szintén nem jelenvén meg — valószínű terhes állapotját gyanítá; mignem ugyancsak juniush hó vége felé nehéz mangorlás által erejét túlfeszítve — méhvérfolyást kapott és ágyba fekvő beteg lőn. — Állítása szerint a vérár néhány napig igen makacs és minden gyógysegéllyel dacoló volt. — A szorgalmas nő, nem várva be teljes fölgyógyulását mihelyest testi ereje engedé föl kelt, beteg ágyából, és folytatá házi dolgait. — Állítása szerint a vérár a következő hónapokban sem szűnt meg nála egészen és nem volt oly hét, hogy legalább egy nap ne szenvedett volna színére s állományára nézve különböző vérárban, mi az év vége felé, december hóban, már kellemetlen szagával is kezdé magát elámulni s elannyira kellemetlen szagúvá lőn naponkint, miszerint már az 1858-ki téli hónapokban csak a leggondosabb és szorgalmasabb tisztogatás és holmi szagos és illatos szereknek magánál hordása tehetett a közlelésben lételt tűrhetővé. — Ily szánandó állapotban jutott Miskólczra a beteg nő 1858-ki jun. hó elsőbb napjaiban.

E hó utoljára felé hivatattván hozzá, már a szobába léptemkor oly kellemetlen bűz ütötte meg orromat, melyből egyelőre is valami szerves anyagnak rothadását kelle gyanítanom.

A kórelőzménnyel megismerkedvén a beteg nőtől, ki följárka szobájában — de minden lépése fájdalmat árult el, — tudakoztam: vajlon a bécsi orvos megvizsgálta-e a méh állapotját? — azt felelte, hogy soha sem egész betegsége alatt. Nekem akaratlanul is azon kárhóztató gondolat villant meg agyamban — hát még Bécsben is találhatni oly orvost — ha bár egyszerű sebész lett légyen is — ki az ily bajt vizsgálat nélkül gyógyítani akarja? — vagy ha épen ön maga nem ért hozzá, a leghanyagabb elmulasztás azon vétségébe esik, hogy értelmes szüléstudort nem hivat, vagy épen oly helyen mint Bécs — hol a tudomány avatottjai minden szakban föltalálhatók, — kórodába nem utasítja az ilyen példány kóresetet?!

A szenvedő nőt küleményére nézve barna sárgás, fakó (erdfahl) színezetű s vérhiányos állapotban találtam. Fájdalmi nemcsak az alhasi tájon, de feljebb is kisebb nagyobb mértékben folytonosan nyugtalaníták; és mint állítá, nem volt oly percze — melyben minden legkisebb fájdalmat nélkülözött volna, s álma is csak úgy következett ha szokott poraiból bevett (ecetsavas szunyal), — étvágya jó volt és saját vallomása szerint nem győzött eleget enni, mikor az alhasi tájékából kiinduló, többnyire szaggató majd villamként a köldök-keresztcsont és zombok felé terjedő fájdalmak nem kínozták.

Megvizsgálván külsőleg a méhtájékat, egész terjedékben fájdalmasnak, — és kellő vigyázattal kissé mélyebb nyomást tévén — a méh netaláni bennénekének valószínű kipuhatolása végett, egyenetlen felületűnek — úgy szólván hoporjasnak (höckerig) lenni találtam.

A belső vizsgálatot más napra halasztván részint a kellő eszközök nálam nem léte miatt, részint, hogy a méhen és végbélen való vizsgálatra az utat egyengessem — de meg különben is szokványos kemény székelésben szenvedvén a beteg nő:

belsőleg himboj olajat rendeltem neki, külsőleg pedig az alsó részek kievődése s a rothadt anyag lehető közömbítése végett fűszeres fűvekből ülőfürdőt és timsós vasas olvadékból befőcskendést javaltam alkalmazni.

Más nap megtevém a kézi vizsgálatot a hüvelyen keresztül: a méh hüvely szilakján (portio vaginalis) különféle dudorokat, érdes pontokat tapintott vizsgáló ujjam. — Beleb hatva a méhszáj felé szinte vékonyabb, vastagabb növedékek, csucsorodások valának tapinthatók, melyekből a vizsgálat alatt is bűdös kiállhatlan szagu barna ev szivárgó ki. Ugyancsak ez alkalommal megtevém a végbélen keresztüli vizsgálatot — a vizsgáló ujj hasonló kemény dudorodásokat fedezett fel. Részt, hogy a beteg nőt az egyszerre huzamos vizsgálat kellemetlenségeitől megmentsem; — részint hogy ily ritka s elhanyagolt kóreset fölötti kórisémemet minél jobban biztosítsam: az eszközzeli vizsgálatot másnapra halasztottam, hogy más orvostársam is jelen lehetvén — a tapasztaltak nyomán biztosabb ítéletet hozhassunk.

Dr. Margonyai Gábor barátom jelenlétében tettem meg a vizsgálatot és úgy találtuk, hogy a méhtükörnek már a nagy szemérem ajakon keresztüli szabályszerű bevezetése alatt is, bűdös barna kiállhatlan szagú ev ömlött ki; — s a mint beleb hatva a tükör előtt gyűrözve engedett a méh hüvelyes része; ezen különböző kievődések és fekélyedések valának láthatók; a méh száj széle köröskörül érdes mint egy kirágott volt és a nyak felé ily kievődött helyek sűrűn mutatkoztak — mint szintén a nyak belsejében is, — honnan folyvást ömlött ki a bűdös barna ev.

A szabályszerű vizsgálat után kórisém akként lőn megállapítva: hogy a beteg nő a méh rákos elfajulásában szenved. — A kórboneztudorok által fölállított rákfajok közül a velőtapló (Marschwamm) és rostos rák az (der fibröse Krebs) mely a méhszövetét megtámadni szokta. Scanzoni szerint a velőtapló leggyakoribb és szerfölötti edénybősége, néha hoporjas, majd czaftos (gelappte) és taplós növedékekkel behálózott felülete által bélyegzi magát és gyors evesedésnek indul. Többnyire először a méhnyaki szilakának benső rétegeit támadja meg és tölesérded helyeivel a méhszáj benseje felé tartó fekélyek képződésére ad alkalmat, melyek czaftos szélűek; érdes hoporjas köles sőt borsó nagyságu szemcsés — majd hosszukás taplós növedékekkel ellátott felületűek — honnan a kiállhatlan szagu barna színű ev szivárog ki és oly tulajdonnal bír, hogy a szomszéd részeket is keresztül rágja. — A rostos rák Scanzoni szerint nem oly edénydús, lassabban indul evesedésnek és csak akkor kezdi pusztítani a szomszéd szerveket — mikor már egyrésze velő taplóvá változott. — E két faj közül, a leirt jelleg szerint, velő taplónak lenni állítam e kóresetet.

A kór előzményekből összeállított adatok nyomán még más kóros állapotot is lehetett itt gondolnom, sőt valószínűleg föltennem. — 1857-dik mart. hóban levén a beteg nőnek utolszor havi baja s april, majus és juniushan kimaradván, három hónapos tehernek is kellett nála lennie, mely a betegnő lelkiismeretes bevallása szerint 1857-diki juniush hó utóljától, — mikor vérár kezdődött nála — darabokban el nem ment tőle. Tanusította ezt mind a hüvelyen, mind a végbélen keresztül történt vizsgálat is. E szerint a magzat elhalását és részenkénti rothadását kelle okszerűen föltennem.

Az egész kóreset bírálatát e leírás után kísérlendem meg, következik itt a kórisme megállapításától vagy is 1858-ki jun. 30-tól ugyancsak ezen év dec. 22-kéig folytonos figyelemmel kísért kóreset lefolyása körül tett tapasztalataimnak előadása:

Gyökeres gyógytervről itt szó sem lehetvén körjeli (sympthomaticus) eljárásom a beteg nő testi és lelki erejének támogatásában és a koronkint mutatózó gyomor és bélbajok elhárításában határozódott. Külsőleg fűszeres ülőfürdőket és rothadás elleni befőcskendezéseket alkalmaztam folyvást vas-timsó és mészhaltvag (hypochloras calcis) olvadékokból. A szoba levegőjének lehető tisztítására, — minthogy a szüntelen szivárgó bűdös ev annyira átható volt, hogy már az udvaron is meg lehetett érezni, — különös figyelem volt fordítva. A

folytonosan kinzó sőt néha emberi erőt majd meghaladó fájdalmak csilapítására eczet savas szunyalt (morphium aceticum) mákonyt, — mindenféle alakban — még pedig a megszokás után — nagyobb adagokban, — kelle rendelnem.

A szegény beteg nő napjai így folytak el fájdalmak és kínos szenvedések közt 1858-iki sept. 15-kéig a mikor a legnehezebb szülés fájdalmait is határozva felülmúló, s az egész hasban fúrva, égetve, szúrva, szaggatva elterjedő fájdalmak közt — melyek leginkább a végbélben és húgy hólyagban külekeztek egész erővel, — bélsár közt 31 darab csont ment el tőle, részint a föl és alkar, részint a lábszár, czomb, oldal-bordák és medence csontjai közül. — Ezt megelőzőleg szinte széketétel alkalmával több ízben ürített ki a beteg nő rothadt húsnemű darabokat — sőt bűnyéből és vastagabb bőrből való czafrangot — melyek mint meg annyi előpostái voltak már a méh és bennéke állománya szétbomlásának. Ezen kiürítmények után nem mulasztottam el a végbélt az átevődés ki puhatólása végett ismét megvizsgálni — de vizsgáló ujjam azon helyet el nem érheté.

E tény valószínűleg állított kórisémemet igazolván a mint egy részről örültem — más részről épen úgy bámultam e csodás kóresetet, melyhez hasonlót soha sem hallottam — s 16 éves gyógyműködésem alatt sok mindent össze olvasván sem Carus, sem Moser, sem legujabban Scanzoni műveiben, csupán Sieboldnál találtam.

Ezen első vihar után a beteg nő s az orvos rég ohajtott nyugalma, — mert hiszen hol csak nézni s érezni kell s lehet az orvosnak, ott neki sincs nyugalma, — két héti csend állott be. — Okt. 1-én ismét új roham állott elő s a maga nemében nagyszerű — de azért az elsőhöz nem is hasonlítható. — Széketétel alkalmával — ismét 25 darab csont ment el a beteg nőtől, melyek közt már hosszú csontok eltört gumói, koponya s más apró idomtalan csontok, — hihetőleg a kéztő és lábtő csontjai közül valók is voltak.

Ily sorvatag állapotjában álmatlanságtól és fájdalmaktól gyötörtetve a vér s ennek éltető ereje naponkint fogyván — a vizvér (hydraemia) jelei kezdének mutatkozni; — szemhéjai — lábai, hasa, kéz fejei pöffedtek.

Okt. vége felé ismét újabb roham állott elő kinzó fájdalmaival, melyek csak a kibontakozó csontok kiürülése után szüntek meg; számszerint 32 darab különféle csont ürült ki ekkor.

A szegény betegnő — minden ily roham után mint szülőnő — ki aggodalmasan nézett a szülés perczei elé — de látva szerelme zálogát — a szülés utáni legkínosabb fájdalmakat is elfeledi; — a gondviselésnek hálákat adott és reménytelve volt még most is megszabadulásán.

November hó közepén volt az utolsó roham — mikor 16 darab különféle csontot ürített ki.

A gondos ápolásnak, választékos étrendnek és erősítő gyógyszereknek tulajdoníthatni; hogy a beteg nő — ki emberi erőt meghaladó szenvedésen és kinokon ment keresztül, oly sokáig maradt életben, hogy a bőr és hasvízkór csekély jeleit mutatva csak december 21-kén mult ki.

Ez igen fontos és igen ritka kóreset tudományunk érdekében akaratom és szándékom szerint bonczolás tárgya lett volna, de az elhalt nő előitéletes férjét reá nem bírhattam, hogy a bonczolást megengedte volna. — Fájdalom, hogy a miénkhez hasonló vidékeken igen sok kóreset marad homályban — melyek a kórboneztan világánál tapasztalati tudományunknak valóságos kincseivé válandottak — bonczolás nélkül pedig a szenvedő emberiség nagy kárára örökre elvesznek.

Bonczolás világot nem derithetvén ezen kóreset ismérére, bírálólag szerintem következő kérdéseket lehetne tenni.

1) Valjon az elhalt nő utolsó terhessége előtt, szenvedett-e a méh kökemében vagy épen rákban? — vagy pedig a kökem elvetelés folyama alatt fejlődött ki nyílt rák? — Hogy kökemben szenvedhetett — erre nézve valószínű adatul szolgálhat azon körülmény, miszerint a beteg nő saját vallomása szerint már több év óta nagy fájdalmakat érzett a havi baj időszakai alatt, mit fiatalabb korában nem tapasztalt.

talt. Ha nyílt rákban szenvedett, — azt az időszakonként mutatkozó evés kifolyás tanusította volna.

Egyébiránt, hogy mind a kökem mind a rák mellett megtörténhetett a fogamzás és terhes állapot lehete jelen; ezt bizonyítja Boer tanár szülészeti értekezéseiben, úgy szintén tanusítja Dr. Sommer és Siebold is érdekes adatokat hoz föl a berlini szülőkórodai életéből. C. Gottl. Stricker de uteri Scirrhus et Carcinomate cum graviditate complicatis Berolini 1820. S. 20. szintén méhkökemes esetet hoz elő — mit a terhesség és bekövetkezett szülés teljesen meggyógyított. — A legjelesebb nőkörgyógyászok véleménye szerint tehát a méhkökeme és rák nem zárja ki a terhességet — csak a petefészkek legyenek egészségesek.

Csekély véleményem szerint, e jelen kóresetnek nyílt rákka fejlődése akként történhetett, hogy a kökemes méh a magzat elvetélést a természet gyógyerejével teljesen be nem végezhetette, mivel a sok vérfolyás által rugékonyságát és zsong erejét elvesztette a méh, következésképpen a magzat részeinek rothadásba kellett általmenniük, mely körülmény a kökemnek nyílt rákka fejlődését sietteté.

Azonban kérdést tehetni még itt:

2) Valjon az elhalt nőnél nem volt-e méhen kívüli terhesség jelen? nem volt-e Fallop csőbeli (graviditas in tuba) petefészkekbeli (grav. in ovario) vagy hasüregbeli terhesség? — Mindezek oly kérdések, melyekkel csak a bonczolat meg nem történhetése fölötti fájdalommat fejezem ki. Mert valamint tudjuk azt, bár melyik legyen is jelen e ritka terhességi eset közül, csak valószínű megismertető jelei sem léteznek az első 3—4 hónapban, épen így meggyőződék t. ügyfeleim, miszerint csak a bonczolati lelet után lehetünk még oly eseteknél is tisztában, hol a terhesség későbbi hónapjaiban minden jel azt látszik tanusítani: hogy méhen kívüli terhesség van jelen.

E sovány kórrajz nem is azért van itt közölve mintha valami nagy szolgálatot vélttem volna ez által tehetni gyógytudományunknak; hanem hogy legalább, mint száraz adat papirosra legyen és t. ügyfeleimben fölébresszem azon eszmét, vajha a gyógytudomány és általa az emberiség érdekében kötelező törvénynek emeltetnék az orvosok által igen fontosoknak tartott kóresetek hűlőlátnak fölbonzoltatása. *)

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

A bürökről. Conium maculatum.

Rövid idő óta tudva van, hogy a bürök szárítás által sajátságos erejéből igen sokat vesz. Azon ismeretes szag melylyel a bürök bír, oda mutat, hogy az azon pillanatban legkönyegre és egy gyantás állományra kezd bomlani. Ezen

*) A tiszt. szerzővel együtt csak sajnálkozásunkat kell kifejeznünk a fölött, hogy a több tekintetben kétes s másként tisztába nem is hozható esetben post mortem vizsgálat nem tétethetett. Nem csak a törvényhozás de az orvosok, lelkészek és tanítók-nak is feladata oly előítéletek eloszlatásán közre működni, melyek nem csak a tudományt fejlődésében megakasztják, hanem ez által mindnyájunk legdrágább kincsét az egészséget is károsítják.

Kétes marad ez esetben, előttünk legalább kik annak csak kórrajzát olvassuk, nem csak a terhesség minősége de még a rák jelenléte is.

Méhenbeli terhességet fölvenni már azért is bajos, mint-hogy nem igen érthető miért nem üritetnek ki ily állapotnál a magzat a rendes uton; annál kevésbé érthető ez, ha rákot teszünk fel a méh hüvelyes részében. A terhesség utolsó 3 hónapjában ugyanis ezen résznek kell kitágulni, mi a szövet káros beszűremkedése következtében nem történhet meg, rákos elfajulásnál rendszeren ez idő táján szokott az elvetelés beköszönten. — Ellenben méhen kívüli terhességnél könnyebben lehetne megfejteni a méh (?) s a bélhuzam átlikasztását a lobos folyamat és fenésedés által s a magzat csontjainak kiürítését a végében. Ily rendellenes terhességre utálnának, még a hasfalakon át érzett egyenetlenségek (a magzat mérő részei) is, külön-

bomlás tökéletesen beáll, ha a bürök a lég, világosság és nedvesség ellen nem óvjuk. Mihelyt a bürök piszkos színt öltött magára, bizton feltehetjük, hogy benne a coniunnek nyoma sincs többé.

Störk vette észre legelőször, hogy az akár száraz, akár friss bürökből, de főzés által készült vonat — extractum — igen csekély hatása, míg a friss növényből sajtolt nedvből alacsony hőfoknál készült vonat a friss növénynek minden sajátságaival bír.

Orfila ezekkel számos kísérleteket tön, s úgy találta, hogy a gond nélkül készített vonatból tetemesebb mennyiséget — néhány nehezéket — ártalom nélkül lehetett bevenni, míg a jól készült vonatból 20—30 szemeknek ártalmas következményei lehetnek.

Geiger szerint a coniun sói ugyanazon változás alá vannak vetve, s innen magyarázható, hogy régiség miatt mért veszíti el sajátságait a bürök, melyben a coniun só állapotban van jelen.

Soubeiran azon nézetben van, hogy a coniun bomlása a bürök száradásával kezdődik s mindig tovább halad, a szerint a mint a növény régibb lesz.

Oesterlen azt tanácsolja, hogy a bürök port orvosi célokra mindaddig nem kell alkalmazni, míg csak a coniun jelenlétéről haméleg által meg nem győződünk, s Braun e val egyetértőleg óhajtja, hogy a bürök készítményei annak magvaiból készíttessenek, mert ezek nem csak tartósabbak és hatályosabbak, de olyanok is maradnak.

1856-dik évi júliusban készített s legnagyobb gonddal tartott bürökpör 1857-dik évi decemberben vizsgálat alá vetetett. Haméleg vizegygyeli kezelésnél jelentékeny mennyiségű legkönyeg kifejlődés észleltetett; minden közzé elegyedett bürök szag nélkül.

1857-dik évi júliusban készített, 1858-dik évi januárban vizsgálatott bürök porból először jelentékeny mennyiségű legkönyeg szag fejlődött ki, mely néhány percz múlva ele nyészvén erős bürökszagnak adott helyet, mely azonban sokkal gyengébb volt, mint a mely az 1858-dik évi júniusban szedett büröknél észleltetett, melynél legkevesb legkönyeg szagot se lehetett érezni.

1856-dik évi júliusban friss növényből leülepedés által készített langos vonat 1858-ban vizsgálatott, s ebből semmi más nem fejlődött ki, mint legkönyeg, minden nyoma nélkül a bürök szagnak. 1858-dik évi frissen friss növényből készített langos vonatból közvetlenül a készítés után erős legkönyeg és bürök szag fejlett ki.

Egy kisajtolás által az alvadékból 1856-ban nyert és 1858. vizsgált vonatnál gyenge legkönyeg szag által kísért erős

nősen ha azok az egyszerű hasfalakon át világosan volnának érezhetők, világosabban mint sem őket a kettőzött méh és hasfalakon keresztül lehet érezni; továbbá az egyenetlen dag határai, alakja és fekvése — ha ez a terhes méh rendes helyzetétől eltér; s végre az üres méh tapintása a végében át, ha kipuhatható lett volna, (méhkutaszsal a méhürét kimérni ez esetben nem lett volna tanácsos, a zsigerek lob és elfajulás általi fölnyédése s szakadékonysága miatt.)

A rák jelenléte az olvasó előtt problematikus marad; 1-ször mivel, hasonlóképpen, autopsia, bonczolat, göröcsői vizsgálat által egyenesen nincs bebizonyítva; 2-ször mivel a tüdővel csak érdes kirágott fekélyedéseket lehet észlelni, melyek lobos evesedés következményei is lehetnek, — és pedig a méh hüvelyes részén, mely ugyan rendszeren a méhrák fészke szokott lenni, de melynek itt az év hosszas és bő elválasztása miatt már rég el kellett volna végre pusztulni; s 3-szor mivel a többi tünetek — fájdalmak, vérzések, bűzös év — a rendellenes terhesség, a magzat elhalása, rothadása s a pusztító lobos folyamatból is volnának megfejthetők. — De mint följebb mondók, a kórisme kétes marad s csak a necropsia alapítható volna meg kellő biztossággal a tényállást. A terhesség csak ugyan rákkal is szövetkezhetett, a bűzös elválasztás folytonos, új, a vértörődés által siettetett rákos lerakódás és elmállás következménye lehetett, sőt az új képlet külleme is oly jellegző, minél fogva a vizsgáló orvosban a baj természetét iránt kétség sem támadhatott. — Ismételve köszönjük tiszt. ügyfelünknek a ritka eset közlését, mely fontosságából és érdekéből az által épen nem veszt, hogy annak minden pontjára nézve, a körülményeknél fogva, tisztába jönni nem lehetett. Sz.

bőrök szagot lehet érezni. Egy másik hasonló módon 1857-ben készített vonat erős legkönege nélküli bőrök szagot tüntetett ki.

1856-dik évi júniusban alvadék nélkül készített, két évvel később vizsgált vonat ugyanazon eredményt adta, melyet az alvadékkal készült.

Ezen kísérletekből az következik, hogy a bőrökpor — föltéve, hogy ha az a legnagyobb gonddal tartatik — csak bizonyos ideig még csak néhány nap előtt teljesen ismeretlen mellékvölgy csendéletébe — úgy ezt csak egy némileg reánk piritó tény nyílt bevallásával tehetjük. Alig látogatánk meg egy csomó kórodát, tébolydát, kórházat s egyéb a kánikulában nem épen csábítólag ható intézetet, — s már is olyszzerű fáradság s bágyadtság ért utól, mely sem azzal nem állott arányban mit eddig képesek valánk felmutatni, de még kevésbé azon még reánk váró tudományos hadjáratnál, mely kitűzött tervünk szerint a Themse vészes partjaira vala szárván. Igaz, hogy közvetlen a rögzös orvosi gyakorlat próbáteljes életének forró melegéből érkezünk, s miután távozó utolsó betegünket az ajtóig kísértük, csak feleszmélésre is alig engedvén magunknak elég időt, léptünk a bécsi közpórház nagy Babelébe, s az ezen évben valódi kotnyeles június forró s fonyasztó nap melegében sokkal inkább pihenésnek mint tapasztalatoknak — bár tagadhatlanul ennek is — érezők szükségét, hevenyében rohanánk a vándor-orvosi tanulmányok nem épen hűsítő folyamába.

„Und als sie kamen in's deutsche Quartier,
Sie liessen die Köpfe hängen.“

S így lön, hogy egészségünk felett aggódó lipcei új barátink, Kupfer kávékertjében teljes tanácsban vitatták meg; valjon néhány napra hol kellene menhelyet keresnünk, mielőtt átlépnők az ominós Rajnát, Rubiconunkat annyiban, mennyiben tul rajta Páris és Londonban pásztori pihenés és szünórakról egyszer s mindenkorra szó sem leend többé. Választhatánk a thüringi fürdőhelyek s rengeteg erdő gyönyörűségei közt, hova jutnunk anhalti vaspályán csak egy szökésbe kerülendett; csak néhány órajárásnival távolabb valának a „Taunus fürdők“ fényes vendégeikkel, ott volt előttünk a Rajna számtalan nyájas halom-csoportozataival és Baden-Baden Roulette élveivel s a Harz regényes színezetével. Ily körülmények közt — egy nagy pályahálózat kellő közepében a bajos választásnál alig küzdhetünk egyéb nehézséggel. Az egyik fürdőhelyet felette unalmasnak, a másikat nagyon is mulatságos és élénknek hittük, itt a magányt, amott az elegans élet zaját únjuk, s az, hogy mindnyájába oly könnyű szerével eljuthatni, bármelyikének is nagy részt csonkítja érdekét. — „De hát ugyan kérem menjenek önök Muggendorfbba“ szól Dr. Schmid — s ime ezen egyszerű szavakkal dönté el sorsunkat. Muggendorfbba a Frank-Schweitzban! — Hihetetlen — de soha egyikéről is eddigelé még csak egy hangot sem hallánk, mi több — kényszerülve vagyunk egész önmegalázással azon

vonat, és hogy ez utóbbi sokkal hatályosabb, a mennyiben a vizes vonat alvadékkal vagy a nélkül 2 éven át hatályos állapotban marad.

Christison ugyan úgy vélekedik, hogy a bomlás azon perczen áll be, melyben a vonat szörp sűrűsége vesz fel. Mi azonban azt hisszük, hogy a bomlás nem áll be, ha a hőfok 50° C. alatt marad.

(Nach Dr. Joh. Müller in Berlin.)

(Bleys Archiv der Pharm. 1859. april. 95. l.)

Káta Gábor.

T A R C Z A.

Uti töredékek.

VII.

Muggendorf, a Frank-Schweitzban júniusban 1858.

Mi tagadás benne! ha őszintén számot kell adnunk arról hogy tisztán tudományos utazás közben mi módon tévedünk minden kórodától s tudományos gyűjteményektől oly távolosságra — egy előttünk még csak néhány nap előtt teljesen ismeretlen mellékvölgy csendéletébe — úgy ezt csak egy némileg reánk piritó tény nyílt bevallásával tehetjük. Alig látogatánk meg egy csomó kórodát, tébolydát, kórházat s egyéb a kánikulában nem épen csábítólag ható intézetet, — s már is olyszzerű fáradság s bágyadtság ért utól, mely sem azzal nem állott arányban mit eddig képesek valánk felmutatni, de még kevésbé azon még reánk váró tudományos hadjáratnál, mely kitűzött tervünk szerint a Themse vészes partjaira vala szárván. Igaz, hogy közvetlen a rögzös orvosi gyakorlat próbáteljes életének forró melegéből érkezünk, s miután távozó utolsó betegünket az ajtóig kísértük, csak feleszmélésre is alig engedvén magunknak elég időt, léptünk a bécsi közpórház nagy Babelébe, s az ezen évben valódi kotnyeles június forró s fonyasztó nap melegében sokkal inkább pihenésnek mint tapasztalatoknak — bár tagadhatlanul ennek is — érezők szükségét, hevenyében rohanánk a vándor-orvosi tanulmányok nem épen hűsítő folyamába.

földirói kérdést tenni — valjon hol a világ végén találhatnók fel ezen édent, melyet a sebészet nevezett docense oly csábítólag tudott leírni. Az, hogy jelenlevő földijeinek nagy része róla alig tudott többet mint mi idegenek, e tanács követésére még inkább buzditó indokul szolgált. A terv legalább felfedezési utazás ingerével bir — s a reánk váró pihenésnek mintegy utazási érdem színét kölcsönzi, — minek egy kirándulás Wiesbadenba mindenképen hiával volna, — s szöke Akademiánk oly erőlyesen sürget, s csúszban szenvedő mellizmunk mindazt, mi henyléshez hasonlít oly érthető biczenetessel helyesli — hogy felcsapunk s feszült kíváncsisággal indulunk el Hof-ra.

A szegény hegyes Voigtlandon keresztül melynek népsége Németország legiparosabbjai közé tartozik, érkezik az ember nevezett nyájas bajor városkába, hol a véle határos magaslatokon egy gyönyörű áldozó nap felséges látványát élvezvén, először lélekzünk szabadon s éreznünk egy évi munkás fáradalmas élet után mily jótékony a nyugalom. Bambergen keresztül, nürnbergi pályára térve — érkeznünk Forchheimba a „Wiesentbach“ torkolatához, melynek csak medrét kell felfelé követnünk, hogy szemlélhessük ama nekünk annyira feldicsért völgy rejtélyes szépségeit. Mert e völgy, melyen a Wiesent számos szeszélyes kanyarulatokban hömpölyg s halad végig, — melynek öle változatosan öblös, helyenként festőileg szoros s darabonként ismét kazán alakú s tágas oldala barlangdús, karimája romokkal feldíszített, s a kies hegyvidék kisebbszerű regényes rögtönzéseivel szerte szét felékesítve, e völgy azon úgy nevezett Frank-Schweitz mely ismét a Frank-Jurához tartozik; ez utóbbi t. i. Regensburg közelében a bajor erdőséges őshagy láncolatával határos, innen azonban majdnem épszőgben vonul el északra a felső Main partjai felé, ekkép zárja magába Frank-Schweitzunkat. Szóval valódi mignon-Schweitz ez, hasonló a kicsinybeni chinai utánzásokhoz, mit a nagyszerű természet valamely szeszélyes percében jó kedvből alkotott; bérce, völgy és erdő oly annyira élvezhetőleg elintézték, hogy az ember felségesen érezi magát, ha már egyszer ott helyt van. De valóban nem mindjárt kezdetben tűnik fel oly bájosnak e tájkép, ha ki, mint mi ez esetben, egy irtalmatlan forró meleg Péter s Pál napja délutánján primitív szerkezetű nyitott targonczában egy buta s lusta tátos kegyelméből Forcheimból csak úgy csigaposta módjára mászva halad fölfelé s több óra telik el egy túlterhelt bérceágyéku helyből mozdulni alig tudó állat kerseres látványával; midőn szemünk hasztalan keresik ama fejedelmi bérceket miket a Schweitz elnevezés ígérne s az utba eső jelentéktelen idomtalan építési helységek bármire emlékeztetnek inkább mint alpesi vidékre, s midőn, — mi minden hiusult természetelvéknél elvégre is a földolog marad — midőn a tikkasztó nap oly otrombán süti le mindent elárasztó sugarait, s az egész tájképet szemfényvesztő világitásu egyformaság széles és lapos tömkelegévé olvasztja egybe. Már kétkedni s bánkódni kezdünk, egyhangulag zugolódánk Schmid Beno ellen, ki úgy rémlik, mintha törbe kerített volna. De még csak kis türelem s minden megváltozik. Az ünnepnap da-

czára is nyílt országuton sikerül más lovat, jobb szekeret keríteni, a nap kezd belefáradni a hosszú napimunkába, a völgy felső öbléből hives szellő lengedez felénk, mind közelebb halljuk a hegyi patak csörgedezését s most már közvetlen a kövecses partszélén ügetünk, elértük Streithberget, melynek fekvése felséges, a völgy egy kanyarulatában, hol az öszszeszorulni készül: Neudeck merész várroma alkonyatpírba fűrésztve pillant le reánk, hűs erdőség előttünk s körülünk, még elhaladunk a malom s rét mellett, hol Luther egykor Nürnbergbe tett útja alkalmával a vidor népnek egy vasárnap alkonyatán szónokolt — s végre kiszállunk egy schweitz-i ház előtt s íme valóságosan czélt értünk, a Frank-Schweitz kellő közepén vagyunk.

A „Frank-Schweitz“-hoz czimzett szállodában töltött egy felséges éjnek csodaszerű térítő hatása van. Vagy tán már a következő reggel vett egy kis pohárnyi kecske tej-savó eredménye vala, miszerint mintegy bűvészetileg átalakultnak találtuk az egész tájat s gyönyörűségnek látók mind azt, mi még az elmúlt napon Schmid Beno ajánlata iránt ama kéte-lyeket gerjesztette. Annyi bizonyos, hogy a savó intézetet (tudni való, hogy ebben telepedénk le) közvetlen környező hegylánczolat már magában oly kies látványnya fejlődött, minőről egyfogatú baktató bevonulásunkkor még csak nem is álmodánk; és hogy kedélyünk a csúzzal ellenkező arányban gyarapodott, — édes magunk egy oly felette kedves átalakulása, mely a Hippokratestól Beneke tanácsosig uralgó nézet szerint a savó tisztító, másító, s tápláló hatásának vala tulajdonítható. Mi csoda, hogy a kedélyes table d' hote után, mely felett nem mint nyugoti Németország begyeskedő fürdő helyein az idegen nyelveknek ama tarka chaosa, de kizárólag a becsületes fürth-nürnbergi széles szólejtés uralgott, végtagjainknak oly ruganyosságával indulánk ki bebarangolni a völgy közelebbi kanyarulatait, milyent lipcei tanácsadóink siralmas képünkől alig néztek volna ki.

Tagadhatatlanul nagyon sajátos egy vidékre akadunk itt. Egy nagy térség közepette, melytől az utazó Forohheim irányában távozik, jelentéktelen dombok közt a kis folyó mentén mindinkább mélyebben érni fel a völgybe s míg a csavarulatok s öblös kivájlások egész tévelyén keresztül az ép oly tekervényes országuton végig halad az ember, most egy emelkedett s uralgó térmagaslaton majd ismét csendteljes bércei utak mélységében találja magát s végtére az örökösen bujdosó folyócska játéka felett egészen elveszti a völgy iránya feletti fogalmát. Ez vala hajdan Nürnbergnek lipcei ország-útja, melyen a középkor levente vitézei bátorságbert vettek a kereskedőktől — mi minden esetre sokkal kényelmetlenebb vala a mai vámegegyetnél. Neudeck vára, melyet gyarapodó testierők elbizakodottságában tetőtől talpig kimotoztunk, — egy valódi büszkén letekintő rom — több századon keresztül ősi vitézek uralkodó nemzedékének székhelye volt. Mostanság Nürnbergnek sokkal biztos s gyorsabb útja van — erre csak a Baireuthba vívó út megy.

Az e tájt leginkább jellemző s uralgó kőfajta a Dolomit, ezen kívül találkozunk még Lias, Oolith s fehér Jura minden alakja. Frank-Schweitz egész kiterjedésében legfölszinesb kőzet a Dolomit, s azt annál hatalmasabbnak s tulnyomóbbnak találjuk, minél távolabb hatolunk nyugotról a völgyek mélyébe.

Streithberg s Muggendorfunk is meglepő mértékben bővelkedik az itt gyakran napvilágra kiható Jura mészkő finomodott alakja példányaiban (míg itt a Dolomit inkább háttérbe szorul). A Neudeck várrommal szemközti völgy oldalon jó nagy darabon látható az, közepén tekintélyes Dolomit sziklák egészen vízirányos rétegeivel. Muggendorftól balra Kupfenburg felé tett sétánkon szerte szét heverő számos szép Ammon szarvakra találtunk, s kedvünk telt véle zsebeinket tele tömni. De a Terebratula (laminosa, pedunculoides és trigonella) Echinus, Korall, Manonfajok, Asteriák s Belemniták több igen szép példányát is felszedtük — úgy, hogy e gyűjtemény terhétől lihegve érkezünk le a hegyről s meg kelle fűrödnünk, hogy porlepte testünket lemoszuk. Mily felséges dolog még is a szabadság, mennyi bajt s viszályt tűrünk ön-

érzetében örömmel. Még néhány nap előtt csak óvást tettünk s hadat izentünk volna Buda-Pesten bár kinek, ki alkalmatlan órában s délutáni nap melegében merészelt volna egy távol utozai beteghez hivni, s itt órákig mászkáltunk, köveket hordoztunk öszve s tettünk oly munkát, mit hon szolgánktól sem mertünk volna várni.

A barlangok, melyeknek száma a Frank-Schweitzban 46-ra megy a muggendorfi vidék Dolomit sziklaiban öblös vájulatok alakjában fészkelnek, s mielőtt a természettudományok commis voyageurjei azokat kizsákmányolák, tele valának állatesontok bámulatos mennyiségével, mit mostanság már bennök az utikönyv útmutatása szerint keresni többnyire hasztalan fáradság. A nevezetes csontok közül, melyeknek eddigelé felfedezett mennyisége körülbelül 1000 darab állat csontvázán képviseli — számszerint megfelel 800 a közönséges barlangi medvének (ursus spelaeus), 70 más két medve fajnak, 25 hyénának (hyaena spelaea), 50 farkasnak (canis spelaeus), 25 egy oroszlány fajnak (felis spelaea) és 30 torkos borznak (gulo spelaeus). A legszebb példányokat az erlangen-i gyűjteményben találhatni, melyek közül nevezetesen egy végtag (cső) csonton kéreg által gyógyult csonttörés lőn híressé.

Ezen felül láttunk igen helyes csepegő kőképződések, melyek azonban magában érthető, hogy a mi aggteleki barlangunk e részbeni bősége s gazdagsága mellett kudarcot vallva háttérbe vonulhatnak. Nevezetes e hegyvidék forrásaiban az ellentét: míg azok t. i. alant a völgyek mélyében bőven fakadoznak elé, — a hegyek fölszine oly vízhiányos, hogy a hegyi lakos igen szorgosan gyűjti az esővizet vízfogókban, melyeket itt „Hüile“-nek neveznek. A forrásoknak itt elég jellemzőleg Tummeler a neve. Ezeken rendkívül esős időjáráskor rögtön a viznek roppant tömege tör és sok pisztrángot vet ki, melyekkel régi idők óta ápolt áhítattal naponta jól tartók magunkat.

Mert ezen rögtönzött gyógykísérletünk ügyében egyedül csak a savóba annál kevesebb akaránk kizárólagos bizalmunkat helyezni, mert bár ezen catexochen anyagátalakulást gyorsító szert egész méltánnyal tisztelők, úgy valánk meggyőződve, miszerint nagyobb figyelmet kell az anyag beszerzésére, mint annak feldolgozása módjára fordítanunk; egy elv melynek becsét a fürdővendégek nagy részének nem lehet eléggé ajánlanunk. Mindennek dacára ily savó intézet, nevezetesen kecske savóval felséges dolog, s ha még tekintetbe vesszük mily könnyűséggel kiállítható az s életbeléptethető — úgy megfoghatlan, hogy mindössze is csak kettő vetelkedik egymással: az egyik Streithbergen a másik Muggendorfon.

A muggendorfi intézet ezeknek újabbaka, Scheidig nürnbergi volt sebész vezénylete alatt áll, kitől oly távol van, miszerint magát orvosilag tulbecsülje, hogy a savóval, mely itt — hirdetmény szerint — „a Pettenkofer féle, elismert legjobb szabály szerint“ készül, kevesebb foglalkozik mint a sörmérés fölötti felügyelettel, melynek — mennyiben egy utas három napos észlelete szerint itélhni képes — az intézet gazdasági nem kevesebb mint gyógyászati ágában is nem esik egészen alárendelt szerep osztályrésztül. Ugy látszik tehát a híres anyagátalakulás gyorsító hatása előli félelmünk nem áll egyedül magánosan. Ser, pisztráng s őz-sült (ha kapható!) s jó izü nevetés, kellemes társaságban — úgy szintén az illatos fenyves erdőlé — meg nem vetendő tényezői lehetnek minden savóintézetnek, mely nagy hír és részvételre talált. Természetesen akad ily helyeken bizonyos száma oly szerencsétleneknek is, kiknek arcukon a kifejlett tudóbántalom minden tüneményének bélyege látható — ők sem evésben sem nevetésben nem vesznek meleg részt és csodálatosan ép ezek azok, kik a savó üdvös hatását nem tapasztalják oly meglepő gyorsan, mint az erős hitű orvosi testünk szervezetében hatalmasan nyilvánult.

Teljes hatás elérése czéljából korán sem elégedtünk be a muggendorfi sebészi savóval; legközelebbi napon vetélytársát Streithberget is meglátogatánk gyalog, hol Dr. Weber ki a barlang-medvének (ursus spelaeus) egy tökéletes nagy csontvázát tartja házában, mint az e vidéken található testi gyara-

podás és növekedés csábító példáját, — ügytársilag s bár el-lenség táborából jövének mégis a legnyájasabban fogadott. Itt a felsorolt izletes gyógytényezőkön kívül még felséges kilátást találtunk Regnitz térségére, s természetesnek láttuk, miszerint a határos Main-térség lakói a forró nyári hónapok alatt örömet menekülnek e híves magányba, hogy Pettenkofer s Beneke kegyelméből üdvözüljenek. Mily szívesen időztünk volna itt még mi is, s mennyire szerettünk volna Pottensteins Gössweinsteint körül ama gyönyörű pontokkal megismerkedni, melyek elbájolják mind azt, ki azokat felkeresi; mily örömet folytattuk volna anyag átalakulásunk felett oly sokat ígérő sikerrel megkezdett tanulmányainkat s gyűjtöttünk volna rá-adásul némi földtani tapasztalatokat, miket itt minden lépten nyomon szerezhettünk! S még e felett a csudák ezen országa oly boldog, hogy minden létszükségletek özvíz előtti áron kap-hatók, mi egész otthoni gazdálkodásunkat balga pazarlásnak tünteti fel. De nemesebb kötelesség int el az élettanilag — vegyészeti tanulmányok ezen olcsó székhelyéből s nem csak kibékülve de tökéletesen kielégítve távoznunk a Wiesent szép völgyéből; gyors savgyógyulásunk felett megilletődve vetünk még egy bucsupillantást a most hajnali nap ragyogó fényében tündöklő romokra, ügyfeleinknek szívből kívánunk számos oly gyógygyerményt s a lipcei bölcs docensnek hálauzenetet küldünk helyes tanácsaért. Nem tartóztat Würzburg, Nürn-berget meg sem nézzük — fáradhatatlanul rohanva sietünk a tyugot nagy fővárosába. X. Y. Z.

Az évszakokkal összekötött némely időköri (cyclisch) változások az emberi szervezetben.

Edward Smith M. D. a Royal med. and. chir. Society-ben négy évi kísérletek nyomán fejtegetvén a 24 órai cyclu-sokban belehelt levegő és kilégzett szén-sav mennyiséget a lé-lekzés és érverés számával — kimutató, hogy a napi időkör nem ugyan az minden időben, hanem, hogy napról napra, hó-napról hónapra változik az évszakok időforgása szerint. Az eddigi kísérleteket hiányosoknak tartja, bár mily becsesek különben, mivel hosszabb időre nem terjeszkedtek. Már Mil-ner is észlelé, hogy a Convict Prison foglyai apriltól octo-berig testileg gyarapodtak, a többi hónapokban fogytak. A kísérletek azt mutatták, hogy a főlebb említett lélekzési tüne-tek tavasszal a legmagasb fokra hágtak, a nyár kezdetével csökkenni kezdtek, legmélyebben a nyár végével állottak, s az ősz beálltával ismét emelkedtek. (Szerző enmagán a leg-nagyobb különbséget — 30 száz. szén-savat — június elejétől september elejéig tapasztalta.) Azoknál, kik a meleget nehe-zen tűrik ezen évszaki változások legnagyobb fokban vannak jelen. A pára mennyiségnek nincs erre befolyása. A légmér-séklet és légnyomás viszonya megfordított, s az első rögtöni fordulatai a változás gyakori okát képezik; de a közép hőmér-séknél is e lélekzési tünetek minden változásai megtörténnek. Barrall kísérletei szerint az évszakoknak befolyása van a bevett és kiürített szén és légeny tartalma anyagokra, s a ki-lehelt szén-sav változásaiból hasonló változásokra lehet követ-keztetni a légeny kiürítésére nézve. Miután Smith saját bőrén júliusban csak 6 szemer szén-sav párologott el, ez elválasztást, mint jelentéktelent, számba nem veszi. A szerző az e tekintet-ben évszaki változások szerint a hónapokat négy szakra osztja melyekből kettő megközelítőleg állandó, és pedig: jan. febr., mart., april és máj. (néha dec.) = maximum idősza-kának; jul., aug. és sept. egy része = minimum; kettő változó, június, s néha majus = csökkenő; oct., nov., dec. s néha sept. = növekedő időszaknak.

Dr. Smith ezen felföldözését a betegségek támadása és lefolyására alkalmazza, állítván, miként az állandó idősza-kokban a veszély mind két irányban tulságból támad s azok-nak tartamával növekszik; ellenben a változás időszakában ered az a szervezet nem eléggé sebes alkalmazékonyságából a változó külbehátányok irányában, különösen a légméréséket és ételt illetőleg, s legnagyobb volna az időszak elején. A kü-

lön évszaki halálozások összehasonlításából azt hozza ki, hogy az emberi szervezet különféle évszakokban állapota szoros viszonyban áll az akkor uralgó környomattal. Így a hasmenés, pestis, cholera, sárgaláz, erőhiányos és bélbajok, a szervezet csökkenő és mély állapotánál az uralgó körök, holott a tüdő bajai és sthenicus betegségek a maximum idő-szakának felelnek meg. Továbbá bizonyítja, hogy a haladó környomat (advancing Type) a haladó évszaknak felel meg, s járványoknál péld. vörhenynél, mely a minimum időszakában jön elő, az első esetek a legerőhiányosb jelleggel bírnak, ho-lott a maximum időszakában vagy utána keletkező kanyarónál (morbilli) az erősen lobos esetek legelőbb jelennek meg. A vör-heny mérsékeltetik a szervezet állapotának emelkedése, a ka-nyaró annak alászállása által. Azért minden beteg-ségnél figyelemmel kell lennünk az évszakra mint mely a szervezet állapotát mutatja ki, s minden járványnál szükséges tekintetbe ven-ni az épen haladásban levő időszak termé-szetét.

Szerző vizsgálatait a különféle évszakban született gyermekek életképességére is kiterjesztette, viszonyítván azt a nemzés és születés idejéhez, melyeknek elseje a szülők az utóbbi a gyermekek szervezeti állapotára mutatna, s azt ta-lálá, miként az életképesség csak az utóbbtól, a születés idő-szakától függ. Az egy éven alól meghalt gyermekek legna-gyobb százaléka a nyári hónapokban született, a szervezet élettevékenysége esökkenő és minimum időszakában. Állatok-nál melyek egyszer egy év alatt nemzenek, a nemzési ösztön a forró évszakban ébred, de a magzat a téli hónapokban szü-letik meg.

Szerző értekezését négy folyamánnyal rekeszti be:

- 1) Az évszaki körök egyenesen a testállapotára viendők vissza, s csak közvetve a meteorologikus viszonyokra.
- 2) Az évszaki kór jellege változik az évszak haladásával.
- 3) A szervezet évszaki változásainak időköri forgása nagyrészt megfejt az évszaki körök elenyészését; mert ezen körök a mint szaporodhatnak és emelkedhetnek a szervezet azon állapota haladásával melyben kezdetüket vették, akként enyhülniök és megszűnniök is kell midőn a szervezet állapota ellenkezővé válik.

- 4) Ezen időköri változások az u. n. természet gyógyere-jének egy részét képezik.

Záradékkul Dr. Smith ezen buvárlatai alapján kiemelé még azon eljárás fonákságát, melynél fogva kórházainkban, közintézetekben és hazánkban az egész éven át ugyanazon állapotot és rendet fenntartani iparkodunk, s állítá miként az ellenkező eljárás megbecsülhetlen értékűnek bizonyult be a tüdővész gyógykezelésénél. (Med. Times.)

—k—

APRÓBB SZEMELVÉNYEK.

Galvanismus tetszhalálnál.

„Meg kell emlitenem, azok kedvéért kik a galvanismust hasznosnak tartják tetszhalálnál, hogy én ahhoz soha sem fo-lyamodom; és pedig azon okból mert tudom, miszerint jobb eszközünk nincs az élet utolsó maradványai elpusztítására haldokló egyéneknek, mint idegeiket és izmaikat a galvanis-mus izgató és kimerítő hatásának alávetni.“ — Brown-Séguard.

A vérhas gyógyyszereléséhez.

Leece belladonna és stramonium tapaszokat ajánl a fan-tájra a hasrágás és székrei erőltetés ellen, melyek naponta megújítandók. Pép boronátások és bódító kenőcsök a has és alféltre hasonló enyhülést hoznak s rövidítik a kór tartamát. A hasmenés ellen legjobb sikerrel használt ő is, mint sok más, pokolkő olvadékkal kis csőréket, s belsőleg labdacso-kat mákony, légsavas ezüst és ratanhia vonatból; a vérzések csilapítására pedig belsőleg és külsőleg (csőrékben) a vas-

halvagot — sesquichloretum ferri; — körül-belül 4 szemert 4—6 obon vízben két óránként egy kanállal. (Med. Times.)

Chloras kali megrögzött csúsz ellen.

Tersánszky kanizsai j. orvos Helminstreit után a legjobb sikerrel rendeli ezen újabb időben száj és torokloboknál s hurutnál is igen hasznosnak tapasztalt szert makacs csúzbántalmak ellen. Rendel pedig 1—1½ nehezéket (drachma) 4 obon lepárolt vízre. Két óránként egy evő kanállal. (NB. A vény írásánál és expedíciójánál vigyáznunk kell, ne hogy chloras kali vagy kali chloricum (KO, Cl O₅) helyett Chloretum kali vagy kalium chloratum-ot (KCl) írjunk vagy adjunk ki. Sz.)

Fucus vesiculosus.

Duchesne-Duprez szerint jó ellenszere a hízás és túlságos test gyarapodásnak, a nélkül, hogy az egészséget megromlássa. (Med. Times.)

V e g y e s e k.

Pest, július 23-kán 1859. Az egészségi állapot egy hét óta kevésbé kedvező. Hasmenések, néha hányással s itt ott cholera nemű tünetekkel is már mult hét folytán észleltetett, de lefolyásuk kedvező volt. Csatlakoztak ezekhez az utolsó időben csorvás lázak és toroklobok. — A bonczani tanszék iránti folyamodások e napokban tárgyalattak a tanári testület által. Hallomás szerint valami 8 competens jelentkezett: Lenhossék és Jendrassik kolozsvári tanárok, Margó pesti és Lambi prágai magántanító stb. Reméljük hogy a pályázók ezen sorozatában lesz, ki egyetemünknek a boncztant a tudomány mai állásához méltóan képviselhesse, s azt tanintézetünk feladata és országunk szükségéhez illően előadhassa. — Az előadások e héten fognak befejeztetni. — A két kóroda tágitatásánál szükséges ágy és másnemű butorok megszerzése engedélyeztetett.

* Linzbauer tanár munkájának: „Statistik des Medicinal Standes, der Kranken- und Humanitäts-Anstalten, der Mineralwässer, stb. von Ungarn” már utolsó iveri küldetnek szét. A tiszt. tudor ezen műve által új bizonyítványát adta lelkiismeretességének s fáradhatlan szorgalmának, de egyszersmind és újlag annak is hogy — bocsánatot kérünk — a munkához csak ugyan jobban ért mint a számoláshoz. — Ő egyszerű orvosi névtárt akar készíteni, a szerint szabja meg a munka árát s hirdeti az előfizetést. A levelezés sűrűn megy, az adatok gyűlnek, az anyag napról napra szaporodik; azt fel nem használni vétek volna; ő neki áll, rendez, kinyomatja s egy maradandó becsü művet — orvosi statistikát — állít ki. Ugyde a mű belértékével növekedett az ívszám, a nyomdai és mindennemű más költség; s a kiállítás e méregdrága időben még egyszer annyiba került, mint mennyire egyelőre ki volt számítva. De mi azt hisszük, hogy az előfizető urak, magok is szakemberek és műértők lévén, s összehasonlítván azt mit kapnak, azzal mire előfizettek, örömet megadják azon egy forintot o. é., melylyel a könyv mostani tartalmával többbe kerül s melylyel az előfizetési öszveget szaporítani fölkéretnek.

Azon észszerű intézkedés következtében melynél fogva a sebesült harcosok gyógyítás és üdülés végett az egész birodalom területére elosztattak, a pesti katonai kórházakban is több száz beteg polgári orvosok által kezeltetik. Ohajtandó, hogy fiatalabb orvosaink, különösen azok, kik a sebészet és műtészettel foglalkoznak, ez alkalmat, ha lehet, felhasználják a tudomány gyarapítására és gyakorlati ügyességök tökéletesítésére.

— Ő os. k. Felsége a magentai és turbigoi csaták alkal-

mával tanusított bátor és jeles szolgálataért Derblich Farkas ezredorvost Ferencz József rend lovagkeresztjével; Dr. Prosek P. és Kropsch E. ezredorvosokat koronás aranyéremkeresztrel; Marczel J. főorvost pedig valamint Wostroy A., Weiss B., Fischer E., Planer A., Trombert, Stadler, Förster J., Socher J. és Dietz K. alorvosokat arany érdemkeresztrel földiszíteni méltóztatott.

— Dr. Forst ezredorvos, ki a magentai csata kötöző helyén a rohanó zuávok által megsebesítettett, sebeiben meghalt és június hó 23-kán Milanóban eltemettetett.

— Utólagosan is meg kell említenünk a csehországi önkényesek felállítás körül működő bizottmány azon jeles s az orvosi segélyt kellően méltányló határozatát, melynél fogva a seregeinél szolgáló orvosok jutalmazása végett tőkét alapított, s abból a háboru végével főorvosoknak (tudoroknak) 4000, alorvosoknak pedig 3000 frtot u. p. kiadatni rendelt.

Báró Larry H. a francia olasz hadsereg vezér orvosa Boudeau községnek ajándékozta azon házat melyben atyja született 500 franknyi jövedelemmel egy gyermekiskola alapítására. A solferinói csata alkalmával a lovát lötték el alóla.

— M. Champouillon a francia-olaszországi hadsereg első osztályának főorvosa, ki a marignani csatánál a becsület legio lovagkeresztjét nyerte el, a solferinói magaslaton golyó által alszáran megsebesült.

— Della Suda gyógyszerész Konstantinápolyban, kinek szép készítményei a párisi iparkiallitásnál feltűntek, a török birodalmi hadseregek gyógytári igazgatójának neveztetett ki, Faik pasa név alatt, Liva pasa az az tábornoki ranggal.

— Henry George Roberts angol k. kórházi főfelügyelő és Dr. J. Macandrew a királyné által a Bath rend katonai osztályának lovagjaivá neveztetett ki.

— A physiologia tanszékét a párisi orvosi karnál Longet, a gyógyszerészetét Regnault nyerte el.

Heti kimutatás a pestvárosi köz-kórházban 1859-iki jul. 14—20-ig ápolott betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt				
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.
		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők			
Julius	14-kén.	8	6	14	2	7	9	3	1	4	165	201	4	4	17 391
"	15-kén.	11	10	21	6	7	13	1	1	2	169	201	5	5	17 397
"	16-kén.	4	6	10	5	2	7	1	—	1	167	205	5	5	17 399
"	17-kén.	10	7	17	5	3	8	1	2	3	171	207	5	5	17 405
"	18-kén.	10	12	22	14	12	26	3	—	3	164	207	5	5	17 398
"	19-kén.	8	19	27	4	11	15	1	1	2	166	209	8	8	17 408
"	20-kén.	9	15	24	6	5	11	3	—	3	168	216	9	8	17 418

A betegforgalom e hét folytán igen élénk volt. A tetemes felvétel jóval túlsúlyozta a gyógyultak és megholtak számát. — A csorvás bántalmak gyakoribbak voltak. Feltűnően számosak voltak a szerenestlenségi esetek, a többnyire súlyos testi sértések számosabb nagyobbsebbi sebészi műtételek kivételét tették szükségessé.

Szerkesztői levelezés.

N. E. tanár urnak: Az előfizetési öszveghez semmi név vagy cím nem lévén mellékelve — a mint ezt már a mult számban megírtuk — a mulasztásnak oka nem a kiadó. Az eddigi számok elküldettek.

K. J. urnak Sellyén: Előfizetése csak a hó 21-én adatott át; — a lap azonnal utnak indított.

G. J. urnak M. Szigeten: A hiányzó mult évi számokat elküldtük.

Dr. Körösi S. urnak: Peldánya mely eddig tévedésből Bécsbe címezettett, csak ma került vissza a postáról. Intézkedtem s reményelem eddig kezénél van.

H. L. urnak Kolozsvárt: Kívánságát a mult évi számokra nézve szívesen teljesítjük; de a mostani félévi folyamán nem rendelkezhetünk, miután az előfizetési öszveg eddigelé be nem érkezett.

H. A. urnak Jász-Ápátiban. A 27. és 28. sz. pótolttatik.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr. vidéken felév 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Hirdetések közöltetnek soronként 14 új krét.

Megjelenik minden Vasárnap.
Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: Kérdések a bujasenyv tana és gyógygyakorlata körül. Dr. Sigmund bécsi egyetemi tanártól. — Simpson edinburghi tanár a fájdalmas hószámról. — Apróbb szemelvények.

Tárca: A gyógyszerek-árszabása körül. (Vége.) Müller Bernát gyógyszerészről. — Eau phénoménale — hajfestőszer vizsgálata. — Vegyesek. — Szerkesztői levelezés.

KÉRDÉSEK A BUJASENYV TANA ÉS GYÓGYGYAKORLATA KÖRÜL.

Dr. Sigmund bécsi egyet. tanártól.

II.

2) Van e sajátságos és csupán egy sanker ragály?

Az első cikkben kísérleti tények és kórágyi észlelet alapján egy sajátságos kankó-ragály lételet mutattuk ki; — azon kérdésbe: vajon a kankó nem csupán valami hurutos bántalom következménye e, mely a szenvedő részek sajátságos alkata által föltételeztetnék, nem is ereszkedtünk, miután e véltét épen ama tények által tökéletesen megegyeztetik; — jelenben a második sok tekintetben érdekes kérdés megvitatására megyünk át.

Hogy a takár váladékának beoltása által soha sem idézhetni elő bujafekélyt, annál kevésbbé pedig annak utóbajait, arról mindennap meggyőződhetünk. Legföljebb és pedig igen ritka esetekben látunk támadni korlátolt és sebesen elsatnyuló genyedekeket (Eiterpustelchen), de soha sem beszűrődött alapu valószínű genyetszőket (Pusteln), soha fekélyt, és sohasem annak következményeit. Ellenben genyennel fedett sanker illő beoltása által mindenkor előhozhatni bujafekélyt. Gerejjeli (Lancette) oltás után ugyanis már az első 24 órában egy jég szem nagyságu, mérsékelten domborult, s a beszűrés helyét egyenletesen körül fogó tüssző — pustula — képződik, mely már is genyett tartalmaz; a legközelebbi 24 órában — tehát 48 óra alatt — e genyetsző már tökéletesben kifejlül, s 4—6 napig minden irányban, szélesség és magasságban gyarapodván, midőn nagyobb lence nagyságnyra növekedett — de gyakran előbb is — felfakad, és körded, az irhába bemélyedt, fekélyes az az: genyes izzadmány nyál fedett és a sejtszövetbe mintegy betömült (verfilzt) alapot mutat. Semmi másnemű állati anyag beoltása által nem lehet hasonló genyetszők és fekélyek keletkezését előidézni. A bujafekély magára ha-

gyatva a hatodik nap után teriméjében, mélység és szélességre nézve, mérsékelten növekszik, körded alakját megtartja; végre — rendszeren a 11—13 nap körül — az izzadmány képzése csökken, a genygyéribben választatik el, miért is sebesebben fedő pörkökké összeszárad, s többé kevésbbé élénk szemcsésedések (Granulationen) mutatkoznak, a fekély alapja emelkedik, mi alatt az előbb élesen elmetesztet szélek lelapulnak, a hám a bőrszélétől a gömbölyű fekély felület felé húzódik s a körület felől a közép-pont felé bebörödzés az az hegedés áll lassanként be. Ez egész folyamat 3—4 hét alatt fut le, ha azt, úgy a mint ezt némely kísérletioltásoknál s a syphilisatio-nál tenni szoktuk, menetében semmikép nem zavarjuk. Ha ellenben étető vagy izgató szerek alkalmaztattak, a lefolyás is természetesen ehhez képest megváltozik. Miután a nagy számmal tett oltások következményei mindenkor egyenlők, s más bármi név alatt előforduló anyaggal tett oltásoknál soha hasonló eredményt nem tapasztalunk: ez által ténylegesen be van bizonyítva egy sajátságos önálló sanker-ragály, melynek összetételét, igaz eddig senki sem ismeri, miután azt elszigetelve senki elő nem állíthatá s nem észlelé. De hogy a ragály igen állandó (stetig), onnan tűnik ki, hogy az tak, nyál, vér, himlőnyirk, közönséges geny, víz, olaj, mézga fehérsége, vérsavó, agyállomány, gyomornedv és epé-vel vegyítés által, hogy ha csak tulságosan nem ritkittatik, erejében nem szenved. Azonban, ha minden eddigi kísérleteim nem esálnak, a ragályzás csak addig sikerül, míg genytestecsek (Eiterkörperchen) vannak jelen a sanker váladékában; mihelyt ezek — a haladó szemcsésedés és hegedés folytán — hiányzanak, az oltás sem sikerül, vagy legalább nehezen, s ép azért oly ritkán a megkeményedett sankerből is, mely rendszeren sokkal kevesebb geny választ el mint a puha bujafekély, s többnyire előbb be is heged.

A sanker-ragály sajátossága felől ezeknél fogva kétség nem lehet; de sokan, midőn ezt megengedék, azt hitték, hogy többféle ragálynak is kell létezni, s e véleményre alapíták a ragályos és fertőző bujafek-

kély elméletét: a ragályos — contagiös — sanker puha, s következményei helybeli bemocskolás s legfőljebb az általa néha föltételezett mirigy lob; általános baj soha sem követi; — a fertőző — infectiö — sanker kemény s vérsenyvet és általános utókört idéz elő. Ezen némelyek által, mint feljebb említők, élesen felállított dogmák mellett, azoknak többféle módosításai és válfajai foglalnak helyet, de melyek elvégre is mind többféle ragály mellett harcolnak. Az oltás eredményei ezen dogmákkal határozottan ellenkeznek; kemény sankerből puhát, és puhából keményt olthatni; sőt ha ugyanazon egy egyénre kemény sankerből az első időszakban (az első 3—4 hétben az oltó forrás támadása után) oltunk, kemény bujafekély támad, s ugyanazon egyénre, ugyan azon forrásból ismét puha sankert oltunk, mihelyt a másodlagos bántalom tünetei felmerültek. Ez utóbbi észleletet oly gyakran tettem, hogy az ellenkező tapasztalatokat szabatoság hiányával kell vádolnom; egyes nem sikerült vagy más eredményt mutató kísérletek további észlelést és szorgosabb vizsgálatot kívánnak; a természet menetében tisztán egy törvényt követ.

Hogy ugyanazon oltási forrásból különféle sankerek támadnak, az nem csak kísérlet által bizonyult tény, hanem esetleges ragályozásnál is kimutatható, a mint ezt évi jelentéseimben (1853. Zeits. der k. k. Aerzte 1854. évi folyam maj., jun.; — W. Med. Wochs. 1859. 2. 3. sz.) körülményesben előadtam. Azon esetek, hol egy és ugyanazon egyén két tökéletesen egészséges személynek különféle fekélyt, az egyiknek kemény és a másiknak puha sankert okozott, egyáltalán nem ritkák. Épen azt kell kifürkésznünk tüzetesen, hogy miért van ez így; s épen az a felötlő, hogy ez egészséges egyéneknél is történik, kik minden másodlagos bántalomtól menttek. Ha épen a görvélykórosok nem szereznék el oly gyakran a konok kemény sankereket, úgy bizonyára a puha fekélyek előjövetele náluk azon tévtan új bizonyítékának tekintetnék, hogy a görvélykór egy neme a másodlagos bujasenyvnek. Mellékesen legyen megemlítve, hogy ugyanezt a roncsoló bőrfarkasnál (lupus exulcerans) is nem ritkán tapasztaltam.

Carmichael s vele több más syphilidolog több mint két féle ragályt akartak felállítani. Igaz, hogy a fekély fejlődése — a szövetek gyorsabb vagy lassabb elhalása, fene, hártás (croupös) izzadmány s nagyobb tüszők (Follikel) megragadása által — lát-szólagos alak változatokat hoz elő; hanem a rohamos gyógykezelés nélküli nyugodt észlelet csak hamar vissza vezet az eredeti sanker jellegére s kimutatja e melléktünetek okait. Leginkább szembe tűnik ez midőn bibireső — papula — képződik a fekélyből, ennek hegedési időszakában. Skót orvosok ennek alapján sajátságos bibiresős vagy fűgölyös (papulöse oder condylomatöse S.) bujasenyv alakot vettek fel, melynek sajátos ragályból sőt genyztüszőkép-ződés — pustel — nélkül kellene fejlődnie. De ez utóbbi épen csak elkerülte figyelmöket s ők csak következményeit észlelték. Ilyennek találtam én leg-

alább a bibiresők fejlődését Edinburghban, a shetlandi szigeteken és Írlandban; így ismét a Chersonesusban s a dunai tartományokban; így végtére Olasz- és Franciaországban s minálunk.

Nincs alapos okunk többféle sanker-ragály föl-vételére; de arra igen is elegendő okunk van miszerint azon mozzanatokat fölkeressük, melyek az egyszerű ragály különemű behatását különféle szervezetre, vagy ugyanazon egy szervezeten különféle időben föltételezik. Ha egészen nem csalatkozom úgy ezek azok, melyeket a syphilis gyógyíthatása és visszaesései okairól irt fejtegetésemben (l. Med. Wochens. 1857.) körülményesben taglalgtam.

Miért fejlődik sanker után egy esetben másodlagos baj, s egy másik színleg hasonló vagy egyenlő esetről nem, — ezt ezentul tüzetesen kell fűrkésznünk mint eddig. Pusztá állitmányok ezen kérdés megoldására épen nem elegendők, és további szorgos és hosszas észleleteket kell gyűjteni, mi előtt ily nagy horderejű tárgy fölött végítéletünket kimondhatnók. Minden évi jelentéseinkben előfordulnak esetek, hol minden kétségen felüli másodlagos bántalom alakok a puha sankert követték. Hogy a bujakór isméje és jóslata sőt gyógybánása is sokkal egyszerűbben és kényelmesben kezelhetnék, ha a puha és kemény sankert a mai francia és belga (Thiry) iskola értelmében elválasztanók, az igen természetes; de a tapasztalat ez állitmányokat kellően nem bizonyítja, s elő-jönnek mindenféle „kivételek,” „föltétes eltérések” és „egyéni szövemények,” melyeket ezen iskolák vezérei sem tagadhatnak el. *) Ilyetén saját tapasztalatok s az ellenfél ily engedményeivel szemben, sokkal tanácsosabb és lelkiismeretesb egyelőre kategorikus itéletet nem hozni, az az egyik párthoz sem szegődni. Ez eljárásnál betegeinket gyakran tovább és szorgosabban kellend észlelnünk, de a tudományhoz méltóbb s a humanitásra nézve háládatosb eredményeket is fogunk elérhetni.

Ha olyan orvosok, kik alig kezdtek a beteg észlelés elemeivel megbarátkozni, már is föltétlenül és fenn hangon a ragály kérdés felül nyilatkoznak, az épen csak azt bizonyítja, hogy még nagyon keveset észleltek — vagy mások után pusztán vakbuzgóságból beszélnek. De a vakbuzgóság s minden egyezkedés a vakbuzgókkal férge a tudománynak s százszoros sőt ezerszeres chamaeleoni mérge korunknak.

A FÁJDALMAS HÓSZÁMRÓL (Dysmenorrhoea).

Dr. Simpson edinburghi egyet. tanár előadása után.

A fájdalmas hószám tárgyilagoss, természettudományi s különösen bonczatani szempontból tekintve ugyan nem önálló kór, hanem egyedül tüneténye- és pedig nagy részt csak is alanyi tüneténye — más különféle kóroknak, melyek hol az

*) A mit a ragály különféle (bel) erejéről hirdettek, az tökéletesen alaptalan. A syphilis ezt határozottan bizonyítja, s minden állitmányok az oltó anyag fokozata, gyengesége, vagy ereje felől csak önkényesek, a mint ezt a próbáltások régen és ismételve kimutatták.

ivarrendszer egyik vagy másik zsigerében, hol a test egyéb részeiben fészkelnek, hol pedig általános kórok által is föltételeztetnek. Azonban a gyakorló orvosra nézve mindig tanulságos és kényelmes s az orvosi tudomány céljának is megfelelő, ha hasonló tünetekkel nyilvánuló s e miatt a közéletben egy névvel is jelölt betegségek kórodai előadásoknál ezen gyűjtő elnevezés alatt is tárgyaltnak. Csak gyalárdok és doctrinair-ek követelhetnék szigorúan az ellenkezőt, a rendszer feszes megtartását. Az élő szóval előadás az épen előttünk levő eset eleven felfogásából induljon ki, s a tünetnyek szabad és kényszer nélküli szemlélése és fejtegetése által emelkedjék az általános nézetekhez, a kórok lényege és okai méltánylatához. Ily szabad előadásokban igaz, hol egyik, hol másik oldala a tárgynak bővebben lesz részletezve, egyes pontok egészen el is mellőzve, de az önálló gondolat és buvárlat-szellem, mely azokat átlengi, hasonló lelki tevékenységet fog ébreszteni a hallgatóban, s csak az képes tudományt teremteni, nem pedig, bármilyen jeles ismeretek és fontos tételek könyv és élet nélküli elmondása, melyek tisztán az emlékező tehetséghez szólnak, s annak csöndes tükrébe elmerítve lelkünket a legkisebb rezgésre és saját tevékenységre nem indítják.

Ilyetén elevenségök és eredetiségök által érdekes és termékenyítő előadásokat lapunk olvasóival eddig is közöltünk; ilyeneknek találjuk S i m p s o n tanár előadásait is a női bajokról, minél fogva azoknak némelyeit a Medical Timesből irodalmunkba kivonatilag áttűtetni jónak tartánk. Simpson nemcsak hazájának első rangú szülész és nőgyógyásza, de buvárlatai és jeles művei által az egyetemes orvos tudományi világ egyik kitűnő tagja is, minél fogva nézetei, gondolatainak menete s különösen gyógygyakorlása a legnagyobb figyelemre érdemesek.

A dysmenorrhoea — fájdalmas hőség — egyike azon kóroknak melyek kórházi kezelés tárgyát ritkán képezik, de magán gyakorlatban annál sűrűbben előfordulnak, s melynek fölismerése és gyógyítása által az orvos sok esetben hatáskörét megalapíthatja, de ép oly gyakran kudarcot is vallhat, ha kellően eligazodni nem tud. A baj gyakori és a fájdalom hol a hőség beköszöntése előtt állanak be, hol pedig annak lefolyása alatt, s hol hosszabb hol rövidebb ideig tartanak. — A tartam rendszeren nem terjed hosszú időre s ha a fájdalom nem nagyok, a nők nem is panaszkodnak. De vannak esetek hol a kín és fájdalom, az ájulások és görcsök oly fokot érnek, hogy a betegeknek az élet terhőkre esik; vannak esetek, hol a beteg nők óról óra borzalommal néznek a havi tisztulás elé, s hol a fájdalom oly hosszasan tartanak, miszerint alig nyolcz nap telik el az egyik roham vége s a másiknak kezdete között. A kór ritkán ejti veszélybe az életet, de feldúlja egészségét, testi és lelki erejét s házi boldogságát a szenvedő nőnek. Férjezett nők, kik a hőség ilyeszerű rendellenességeiben szenvednek ritkán vagy sohasem képesek terherbe esni addig, míg a dysmenorrhoea meg nem gyógyíttatott.

Mily körülmények közt válik a hőség fájdalmasá? A kiürült folyadék mennyiségének erre semmi befolyása nincs; előjöhet az csekély vagy épen semmi vérvesztésnél, s elmaradhat annak tetemes elválasztásánál. Némely nőknél az első hőséggel jelenik meg, s tart mindaddig míg nem gyógyszerreltetik. Másoknál a hőség alatt szenvedett hűlés következtében veszi eredetét, vagy más az ivarszervek idült lobját föltételező okoknál fogva. Találkozunk olyanokkal, kik férjhez menetelők után ilyképen megbetegedtek, ámbár a baj gyakoribb hajadonoknál. Szövetkezik az magtalansággal, s mindenesetre ritka azoknál kik gyermeket viseltek.

A fájdalom székhelye.

A fájdalom székhelye meghatározása körül nem fogok soká időzni, miután erre nézve kevés biztos adataink vannak. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy az vagy a petefészekből vagy a méhből indul ki, miért is a dysmenorrhoeának két nemét lehet felállítani.

I. Peténybeli fájdalmas hőség.

A petények — ovaria — mint tudva van, minden havi tisztulásnál a változások egész sorozatán mennek keresztül, melyek azoknak physiologikus működéséhez szükségesek, de őket egy úttal oly állapotba is helyezik, melyet szinte kórosnak lehet mondani. Miután ez időszakban a pete nagyobbodik, a petény felülete felé tolul s ott tüsszéből kiesik; miután ilyenkor a vértörődés oly nagy foka kívántatik meg, mely képes legyen a tüsszöbe kiömlött vér által a pete kiküszöböltetését elősegíteni s a hátra maradt ürt kitölteni: nincs mit csodálkoznunk, hogy az ideges izgékonyosság fájdalommal, a vértörődés valószínű lobbá emelkedhetik. Ezenkívül kórodai tapasztalatunk is bizonyítja, hogy a petény az érzékenység bizonyos fokával bír s fájdalomnak helye lehet, mert vannak nők tökéletesen kifejlett petefészkekkel és a kifejlésben hátra maradt (rudimentär) méhvel, kiknél a hőség másodlagos tünetnyei mint derék és lágyék fájás s a többi sajátságos érzületek a rendes időszakokban mind jelen vannak, az egy vérválástást a tökéletlen vagy elsatnyult méhből kivéve. Nem régen két ily nőt volt alkalmam látni, kik hónapok óta fájdalommal s a dysmenorrhoea többi kellemetlenségeiben szenvedtek, s kiknél ez másutt nem találhatott helyet mint a petényben, miután a méh mind kettőnél tökéletesen hiányzott. De a fájdalom ilyen koreképződésnél el is maradhat. Ily esetet Dr. Mitchell-el volt alkalmam észlelni; a méh egészen hiányzott s a hüvely vakon végződött. Erről könnyű volt meggyőződnünk, mert miután egy kutaszt a hügyhólyagba bevittünk s egyik ujjunkat a végbél mélyébe, tisztán vehettük ki a kutaszt hegyét a hüvely vak tömlője felett minden más test vagy szövet közvetítése nélkül. A petények jelen látszottak lenni, mert a nemi ösztön s mind azon nőt jellegző sajátságok meg voltak, melyekről azt hisszük, hogy a petények egészséges voltától függnek, de derékfájás vagy más dysmenorrhoeikus tünetny nem mutatkozott. Vannak azután oly sajátságos koreképződések is, hol a petefészek egy sérvtömlőbe alászáll, s a hőség ideje körül dagadt és érzékenynek tapasztaltathatik, s ilyenkor derékfájással és más rokon-szervi bántalommal szövetkezik (Oldham). Találtnak végre esetek, hol a petény a hashártya hüvely és végbélközti tömlőjében helyeztetik, s ilyenkor is időszakonként dagadt érzékeny és világosan gyuladtnak tapintható.

II. Méhbeli fájdalmas hőség.

A petény érzékenységéből azt lehetne következtetni, hogy ez a fájdalmas hőség egyedüli székhelye. A dolog azonban koránt sincs úgy. A fájdalom nem egyedüli tünetny a dysmenorrhoeának, hanem rendszeren bágyadsággal, általános megzavart közérzettel, émelygés és hányással van párosulva, oly tünetnyek, melyeknek a teresség kezdetén szoktak jelentkezni, s melyeket csak a méhre vihetünk vissza. Eből, véleményem szerint, azt kell következtetni, hogy ámbár vannak esetek, hol a baj a petényekben fészkel, legnagyobb számában mégis a méhből indul az ki.

A dysmenorrhoea a méh különféle bántalmaiból támadhat, ezeket részletesb figyelemre kell méltatnunk.

1) Zsábás hőség — dysm. neuralgia. E nemet valamennyi kórtudor megengedi, az az mindnyájan megengedi, hogy fájdalmas hőség zsábában szenvedő egyéneknek előjöhet, kiknél a zsába fájdalom a test többi részein a havi tisztulás alkalmával enyhülnek vagy eltűnnek, hogy mintegy összpontosulva a méhben kitörjenek. Ily egyének szokványosan arcz, fő, mell, bordaközi stb. fájdalmakban szenvednek, melyek egy két nappal a tisztulás előtt súlyosbulnak; aztán a méhben megjelennek s a mint a hőség megered a test egyéb részén csaknem egészen engednek. Ily esetekben a méhszába az egész tisztulás alatt tart, időszakonként néha kissé enged, de soha egészen félben nem hagy.

2) Törődésos hőség-baj — dysm. congestiva. Hasonlóképen oly osztály, melyet a legtöbb nőgyógyász elfogad, s könnyen el is képzelhető miként ha a méh és pe-

ténybeni physiologikus folyamat bármi kül befolyás által egyszerűen fokoztatik, az által a fájdalmas hőség minden kellemtelen tünetényei előállhatnak.

3) Lobos hőség-baj — dysm. inflammatoria. — Ezen baj alakjai leggyakrabban a méhnyak (cervix uteri) gyulladásos állapotjának következményei. Fekélyek lehetnek jelen a méhszáj körül, melyek a váladék által izgattnak; vagy hegek, melyek a méhszájat összehúzzák; a zsiger idült lob következtében meg lehet vastagodva és keményedve a csatornája megszűkülve; vagy éppen ez időszakban heveny lob által megtámadva.

4) Köszvényes vagy csúzos hőség-baj — dysm. arthritica vel rheumatica. E 4-dik osztály fölvetelére a gyakorló orvosokat két ok indítja: a) minthogy sok esetben ily nemű betegek a hőség előtt vagy alatt csúzos és köszvényes bajokban szenvednek, melyek nagyobb mennyiségű húgysav kiürítésével járnak; és pedig az első fájdalmak és dagadtokban a nagyobb izületekben, vagy valamely szívzörejben; az utóbbiak kisebb izületi bántalmakban és emésztési zavarokban, melyekkel a köszvény járni szokott. Ilyenkor Rigby szerint a méh szélkórossá is válhatik. b) mivel ezen hősámi nehézségek Dewes, Gooch, Hamilton s többek szerint a colchicum, guaiacum, hamiblag s eféle a fennevezett kórok ellen jó sikerrel használni szokott szereknek engednek.

5) A fájdalmas hőség gyakori szöveménye és kísérlője a méh szerves bántalmainak, — pöfeteg, rostulék, ráknak — s a méhállása és helyzetése eltéréseinek — az előre és hátra hajlásnak stb.

6) Hártyás hősámbaj — dysm. membranacea. — Ezen zavarnál vagy minden tisztulás alkalmával, vagy csak minden 2. 3. 4 hóban sajátságos hártya küszöböltetik ki a méhből. A fájdalom itt elejétől van jelen, és két-három napig — a hártya kiürüléseig tart. E hártyát már Morgagni ismerte. Előbb lobos, a légutakbani croupus hártyákhoz hasonló természetű tartatott. Rigby és Dewes köszvényes és csúzos természetűnek hitték. Simpson alapos nézete és Goodsir göröcsői vizsgálata szerint az nem egyéb mint a méhür lefoszlott takhártyája, minthogy szövete, alkrészeire és küllemére nézve egészen hasonló a hullékony hártyához (decidua), kivált a terhesség első hónapjaiban. Alakja szinte három szögű, zárt tömlőt képez, külső felülete érdes és rendetlen, a belső sima és szita kinézésű; szöveteiben takmirigyek, magsejtek és edények láthatók. Néha csak a hámrétegből áll, de többnyire vastagabb és dagadt; hol egészben, hol darabonként ürül ki. Dr. Ashwell ellenvetése, hogy a takhártyát hullán, késsel leválasztani nem lehet, mit sem bizonyít. Miért és mint válik le a hártya, valamely hájas elfajulás következtében e a mélyebb rétegekben, vagy más oknál fogva, azt csak további kutatások deríthetik föl, valamint a méhfal többi változásait is a hőség alatt, annak nagyobbodását és izom rostjai kifejlődését. E nézetet Handfield, Lebert, Raciborszki s legújabbán Virchow is bizonyítja, ki egy lépéssel tovább ment, fájdalmas hőség közben meghalt egyének hulláin a részletesen levált méh takhártyáját mutatván ki, s ez által boncztanilag is bebizonyítván a nézet igazságát.

7) Bedugulási hőség-baj — dysm. obstructiva. — Ez volna a fájdalmas hőség utolsó neme, mely a méhnyak szora (strictura) vagy összehúzódása által tételiztetik föl. A szor helye lehet a külső méhszáj, a csatorna egész hosszában s a belső méhszáj, de rendszeren a külső szá az. A fájdalmas hőség ezen neme az edinburghi iskolának egy nagy hírlő tanára Dr. Macintosh által már régen van kimutatva, s az ellene sikerrel alkalmazandó gyógyeljárás is kijelölve — erről legközelebbi alkalommal.

Azon kérdés volna itt még megfejtendő, hogy a dysmenorrhoea alatt miként támad a fájdalom. A szülési fájdalmak, a mint ezt szülési előadásaimban fejtegetém, csak onnan magyarázhatók meg, hogy a méh igen erős tényleges összehúzódási állapotba jut. A szülés időszakában a méh nagy fokban kifejtett izomszerv, s a magzat kihajtásánál oly erővel húzódik össze, milyenre az izmok csak göröcsös összehúzódásnál képesek. E tulságos összehúzódásnak megfelel a fájdalom

foka is. Hasonló, bár kisebb foku s ugyanazon tünetényekkel összekötött tevékenységet találunk mind azon esetekben, hol bárminemű bedugulás következtében a méhben meggyült folyadékok kiürülése gátoltatik. Ily esetekben a méhben ugyan az történik mi a húgyhólyagban, ha a húgy tulságos mennyiségben meggyült, s a bélhúzámban is különféle körülményeknél fogva előjöhet (tenesmus uterinus). Az első helyen említett egyszerű hőség-bajnál, a fájdalom csak onnan látszik eredni, hogy ideges egyéneknek a méh ilyenkor izgattnak; a csúzos és köszvényes alaknál a kór ok, mely a test többi részeiben a sajátos tünetényeket előidézi, a tisztulás alatt valószínűen a méh felé irányul, ép úgy mint ezt más szerveknél is tapasztaljuk melyek esetleg erősebb tevékenységben vannak. De mind a mellett ismételve meg kell említenem, hogy szabatos és tiszta fogalmunk még nincs azon fájdalmak okáról és forrásáról, melyekről a hősámi nehézségekben szenvedő egyének oly keservesen panaszkodnak.

A kórismére nézve kevés van mondani valóm. Az ágyék és méhtájoni, havi időszakokban ismétlődő fájdalom, mely vérkiválasztással a méhből párosul s enged midőn ez megszűnt, rendszeren elégséges a kórisme megalapítására. Egy tévedésbe azonban könnyen lehetne esni, s erre figyelmeztetnem is kell önöket; ez a hősámbaj föleserélése az elvetéléssel és megfordítva. A fájdalmak s egyéb tünetények hasonlóak mindkét esetben s csak a kórelőzmény és a méh vizsgálata biztosíthatnak a kudareztől. Edinburghban tudtommal két ízben küldettek be szolgárlónők magán orvosok által kórházba állítólag szülfájdalmakkal s mindkét ízben kártérítési per indítottak a felek által ellenők, miután a betegek csak rendkívül nagy foku tisztulási fájdalomban szenvedtek.

A jóslat hol tisztán hősámi bajjal van dolgunk, kedvező, egyébként egészen megfelel a lényeges baj természetének.

(Folyt. köv.)

APRÓBB SZEMELVÉNYEK.

Vashalvag — Ferrum sesquichloratum — benőtt körömnél.

Dr. Alcantara ezen erősen összehúzó, a vér megalvását elősegítő szert a köröm benövésénél az őt környező lágyrészekbe s ezeknek a folytonos izgatás következtében előálló bujálkodásánál, jó sikerrel alkalmazza. A szer kenőcs alakban használtatik, kis ruhaszeletre fölkenve, mely a felhám leválasztása után a köröm és azt fedő részek közé tétetik. A kötetést kétszer napjában ismétli; négy nap alatt a kinövés elszárad s könnyen eltávolíttatik; a seb rendes alakot ölt s egy hét alatt begyógyul. (Union médicale.)

Kénsavas horgéleg — sulphas zinci — mint étető szer.

Simpson tanár a porrá tört és jól megszárlított kénsavas horganyt több esetben jó eredménnyel használta felületes bőrráknál s másnemű tisztátlan fekélyeknél. Ez egyszerű por ismételt behintésére a pusztító rákos fekélyek szépen behegedtek. — Hasonló jó sikerrel alkalmazta azt Armstrong, angol törzsorvos a bujafekélyek gyógyítására. (Med. Times.)

Hasmánti fekvés szülészeti hallgatodzásnál.

Byford amerikai tanár szerint a magzat szívverését néhány héttel előbb lehet hallani, ha a nőt arcára akként fektetjük, hogy feje lejjebb legyen helyeztetve mint lábai s a has a gerincoszloptól szabadon aláfelé lógjon. A méh súlyánál fogva a hasfal közelébe jut, s a hallás alkalmazásával a magzat szívverését sokkal jobban fogjuk kivethetni, mint bár mely más helyzetetésnél. (Amer. Rev.)

T Á R C Z A.

A gyógyszeres árszabása körül.

Müller Bernát gyógyszerésztől Pesten.

(Vége.)

VIII.

Hogy valjon a kereskedelmi összeköttetéseknek oly sok ingadozás alá vetett magas száztóli adalék tovább is találjon-e alkalmazást, vagy pedig irányadó alapul felvéteessék-e, hogy a jobb díjazás és a munkálatok biztosítsák a gyógyszerész törvényes nyereségét; — az, a mint imént láttuk, a dolgok jelenlegi állásánál többé egyáltalában nem jöhet kérdésbe.

Minden eddig kifejtett indokok, nem különben a napi tapasztalás helyes felfogásának s az uralkodó viszonyok teljes méltatásának tekintetbe vételével a gyógyszer-árszabály mai céljának megfelelő elv következő:

1-ször A nyers árú magas száztóli rovásának körülbelől egy harmadrésznnyire le-szállítása, és

2-ször ugyanazon arányban felemelt fizetése a munkálatoknak; melyeknek ismét

a) minden gyógyszerési munkálatokra és

b) a gyógyszerári asztalon végzett munkálatokra (Receptur Arbeiten) akként kell osztatniok, hogy ez által olcsóbb anyagú vények drágábbak, és minden drágábbak olcsóbbakká váljanak.

Ezen most általánosan tárgyalt alapon szigorú következetességgel kivitt árszabály a mostani rendszer minden előnyeit, megtartaná s ezenkívül, ha nem szabaditná is azt meg minden nyomától hátrányainak, mi olyan tárgynál melyre sok oldalu befolyások vannak hatással teljesen nem is érhető el, mind a mellett a legkisebb töredékekre vezetné azt vissza.

A közönség biztosítása ugyanaz maradna mint előbb; vagy még inkább, a beteg éppen úgy mint az orvos azon örömdetes körülmény által lennének megnyugtatta, hogy az előbbinek nem lenne oka a vények tuldrágulása ellen panaszkodni, az utóbbinak pedig az egész gyógyszerkincs, akadálytalanul rendelkezésére állana. Nehány tulságos magas bevásárlási áru nyers anyag, mint például a hódony — castoreum — melynek latja 40 frt, nem használtathatik kifogásul, a mennyiben azok magas pénzértékekkel a rendszer határain kívül esnek, és megítélésére vagy akadályozására semmi támpontot nem szolgáltathatnak.

A gyógyszerész ki az árszabálylyal mint existenciájának törvényes kezessége által védetik, s kinek javára történik ezen nagy eszme-változás, belátja hogy ez által az őt égető életkérdés üdvös megoldás elé vezetetik; minthogy költségeinek leg súlyosabb, legmagasabb és folytonos kiadása ennek következtében a legnagyobb s minden foglalkozását mindig átható tényező által, t. i. ideje és fáradsága által fizettetik; úgy nyer először az állam által engedett biztosítása állásának elég erős szilárd alapot, s nem kellend neki többé önámítással drága rendeletek után törekednie; minden rendelvénny meg-hozza a gyógyszerésznek a megfelelő és lehető legegyszerűbb nyereséget, miáltal rá nézve csak azoknak száma lesz fontos és határozó.

Ily árszabály az érdekeltek minden hátránya nélkül érvényes lehet a legnagyobb államban is; mivel az egyedüli különbség az ország minden kereskedő piacain szükséges bevételi ár felett, t. i. a szállítás és pakolás még távolabbi vidékekre is, kis súlymennyiségekre számítva csaknem általában kimondhatatlan kis töredékekre vonható le. Végre még sokoldalubb ezen rendszernek

áldáshozó mellékhatása, mert az által lehet megtalálni a rég keresett kulcsot, mely a gyógyszer-tárak állítására és számuk meghatározására tartozik vezetni, mivel, ha most a nyereség a gyógyszerésznek munkájára esik, akkor a költségvetés meg-lehető pontossággal és a valóság minél nagyobb megközelítésével határozatathatik meg, hogy mennyi rendelvénnyek kell éven át a gyógyszer-tárba befolyjni, hogy annak existenciája a törvény, a közönség és saját biztonsága követelése szerint szilárd lábon álljon; és ebből következik először azon további kérdés, hogy valjon a tervezetben álló népesség éppen oly biztonsággal behozza vagy behozhatja-e a rendelvénnyek ezen követelt számát?

Midőn mi az eddig mondottakban úgy az árszabály általános követeléseit, mint szinte a most divatozó árszabály-nak hatását ismerni tanultuk; nehogy hosszadalmasak legyenek vagy a már ismertek ismétlésének bűnébe essünk, csak röviden érinthetünk a fentebb említett, mai nap leginkább kedvelt árszabály-rendszer előnyeit. Mind a mellett nem mehetünk addig odább, míg annak árnyoldaláról is nem szólnunk, mely megnyugtatónkra nem különös, de általános, s mely különböző alakban minden ilyes tervezetnél előjön. Értjük: A nyers anyagok ára által föltételezett, időszakonkénti változtatását az árszabály-nak. A magas száztólinak egy harmadára ajánlott leszállításából könnyen következtethetünk, hogy a kereskedési ár ingadozásai által okozott százaléki veszteségnek is sokkal csekélyebbnek, többnyire alig kifejezhetőnek kell lenni; midőn tehát most az árszabály-vizsgálás azért válik szükségessé, mivel kis drágulása is a materialának magas száztólinál mindig tetemes számokat hoz létre, aztán attól fog föltételeztetni, mivel kevés száztóli rovásnál kevesebb áru ugyan és csak magasabbra emelkedett ár mellett fog drágulást szenvedni, de mely azután természetesen sokkal érezhetőbb leend s az árszabály aszerinti megváltoztatását annál inkább fogja megkívánni. Mind két esetben tehát az említett árszabály átvizsgálásának célja és oka ugyanaz marad, csak az eredmény és annak következményei különbözők.

Bezárólag két alap föltételt nem hallgathatunk el, melyek mellett e gyakran említett árszabály-rendszer-nél egyedül lehet eredményre számítani, melyre ez alapul és épül, melyekből a legszebb várakozásokra számíthatni, melyek nélkül azonban nem fizetné ki magát.

Először is mindenek előtt: az egyszer fölvetett rendszer minden részeiben és egész terjedelmében minden változtatás nélkül leg szigorubb következetességgel viendő keresztül. Az illető árszabályt készítő férfiaknak fontos feladatuk fölül magukkal tisztában s egyetértésben kell lenniök, törekvéseiket, minden mellékes összeköttetések nélkül helyesen kell felfogniök, az ügy igazságától és jogától kell áthatva lenniök, s a régi szabályokkal együtt egy úttal minden ingatagságot, minden elfogultságot s minden kétséget a két ut között a multba utasítaniök; ellenben nyugodt, határozott, a méltányosság által vezetett léptekkel a szép cél felé törekedniök. Minden határozatlanság és szükeblü ingatagság által egy oldalról a magas száztóli csökkentése és más oldalról a munkálatok megrovása között, minden félénk alkudozások, minden választandó közép út a régi és új közt — a gyógyszerészt bizonyosan tönkre tenné.

Másodszor: az egyszer életbeléptetett műnek megtartása, az árú árának igen rövid időközben folytonosan előveendő átvizsgálásától függ, mivel, ha a száztóli rovás kicsiny, úgy az az árú emelkedő áráról igen könnyen elnyeletné és a gyógyszerész nem csak viszonyos rövidséget, hanem valóban bizonyos vesz-

teséget szenvedne. Mihelyt valamely árúnak az ára annyira emelkedik, hogy a felvett rovás egy nyolczad krajczárra, mely $\frac{1}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ krajczárra emeltetik, rug, fel kell emeltetniök az árszabály tételeinek is, és a gyógyszerészek közt azonnal ki kell hirdettetniök. Ez nem oly nehéz mint első pillanatra látszik és annál könnyebben életbe léptethető, miután talán minden hónapban, azonban a kis száztólinal csak igen kevés cikk szenvedne ilyen változást és ez aztán az állandó orvosi személyzet által havi jelentések alakjában minden fáradság és költség nélkül leggyorsabban tudtul adathatnék. A gyógyszerárak megbukása vagy virágzása ettől függ.

IX.

Az árszabály-ügynek ezen értekezésünk folytán minden oldalát ismerni tanultuk, és a kezdeményezésül kijelölt pontoknak mindegyikén átmentünk, a szép ágat levélről levélre egyenként szellőztettük, egyenként megvizsgáltuk és úgy vetjük a mint az épen van, egyiknek bujálkodó zöldsegeért a másinak foltjait semmikép nem hanyagoltuk el, még pedig ezt magát nem is jegyeztük meg a nélkül, hogy az első ne érintenők.

Az újabb idő árszabálya eszméi talán nem találnak minden kartársamnál egyenlő elfogadtatásra; az azonban bizonyos, hogy azok a kiknél a dolog tetszést aratott ép úgy mint azok, kiknél az semmi megnyugvást sem okozott, most kérdezni fogják:

Miért van az, hogy azon rendszer, melynek oly sok előnye van, mely sajátlag minden ez időbeni követeléseket kielégíteni képes, oly sok évi magasztalások mellett mind ez ideig még sehol sem nyert alkalmazást?

Magától érthető, hogy mi az egész continens határozó organumainak felfogásáról és indokairól nem kezeskedhetünk, és ez okból semmi biztossággal nem felelhetünk; azonban oly egyenes uton mint a minön tiszta fénynél tekintve az ügy áll, következőkkel a valósághoz elég közel állhatnánk:

A tárgy kezdetben igen megnyugtató lépést tett, eléggé életre valónak találtatott, és jó elővéleménnyel találkozott; megemésztésig és átszajátításig azonban nem sikerült elhatolnia, a punctum saliens vala a rendszer szigorú kivitelének életföltétele; egy lassankénti leszállás a mostani száztól magasáról és fokozatos emelése a munkának bizonyosan akadály nélkül fogadtatott volna el, rögtöni ugrás azonban mindenkit visszatartott. Az árszabályt készítő bizottmányok, kik a gyógyszerészet legbelsőbb üzleti szerkezetével nem ismerősök, dicséretes óvatosságból a lehető eredmények tekintetéből nem mertek ily látszólagos merényletet oly sok száz család veszélyeztetésével életbe léptetni, más oldalról a gyógyszerészek sem jöttek egy lépéssel is közelebb; nagyobb száma ezeknek távolabb áll a dologtól, és az ősi magas száztólival annyira elfogulva, hogy a kijavított munka rovást elég kecsesgetőnek találta, azonban ugyanakkor a százalék elesésétől eliszonyodott. Egy pontot tudtak mind két részről, hogy t. i. közép utat nem választhatnak; mind ezen tervezetek jótékonyasága szétomlott alapos meggyőződés nyilvánosság hiányában.

Tekintsünk az ügy alapjába mélyebben! hasonlítsuk össze az árszabály készítő bizottmányok feladatát és a gyógyszerészek állását minden erre vonatkozó tervezetek terjedelmével, az előterjesztések módjával, a módszerrel és beosztással; akkor tagadhatlanul el fogjuk ismerni a törekvést és az életető szellemet mely ezen munkálatokat átlengi, tisztelni fogjuk a szakférfiak éles ítéletét és szorgalmát és fáradságos feláldozását, — azonban egyebek közt azt is kénytelenek vagyunk megvallani, hogy ezen határok és ezen előállításon belől a meggyőződésnek azon fokát nem ébreszthetni, melyet egy pénzügyi életkérdésnek törvényes fölvétele és kivitele szükségességeként föltételez.

Hosszadalmas hányás vetések ép oly kevésé mint a föltételek rövid kimutatása, mesterséges táblázatok és elméleti számítások ép oly kevésé mint előitéletek oly dolgok felől, melyek így vagy úgy állhatnak elő, számíthatnak itt hatásra és eredményre. Itt fekszik annak is az oka hogy a lehető leg-

egyformább gyógyszerár keresztül vitelének módja miért nem állapítottatott még meg. A recepturái munkáknak kellene a kulcsot szolgáltatniok, melyek által a kiegyenlítés végre hajthatnák, ezek azonban csak nehézségeket foglalnak magukban, mert először függnek az orvos rendeletétől és azután árúknak is meg kell felelniök. — Ha tehát 1-ször a mint kívánatos, a materialnak általában egyenlő százaléki rovása egyszerűen fogadtatik el, — úgy a mai árviszony marad meg, csak $\frac{2}{3}$ -dal száll lejjebb; a recepturái munka csak esetlegesen okozhat egyenlőséget. — 2-szor Ha az árúknak fokozatos, különböző, ez által megnehezített és bonyolított procentuatiója foglal helyet, akkor ezeknek ára már magában véve és könnyen ki van egyenlítve; azonban ép oly bizonyos, hogy az egyenetlen recepturái munkák által ismét háborítottik. 3-szor Ha a materialeuak ezen kiegyenlítése száztól osztályok által ellenkező úton az által segítettnek ki, hogy például a főzetre, labdacokra, vagy egyszerűen elegyített folyadékokra minden tekintet nélkül lehető legegyszerűbb számokat adnának a recepturái munkák, akkor ez csak minden munkálat értelme elhanyagolásával történék. 4) Ha végül egy névtelen árszabály tétel állíttatnék fel, mind két tényező t. i. az anyag és a recepturái munkálatok kiegyenlítésére; ez ismét csak egyoldalulag az olesó gyógyszerár felemelésére használtathatnék, mert a drága materialának magas munkárrali esetleges összejövedele változatlanul maradna.

Ez által semmikép se azt akarjuk itt mondani, hogy ezen ellenmondások között egy használható utat találni a lehetőség határain kívül esnék. Azonban valóban feltűnőnek kell találnunk, hogy már eddig régen többszörösen meg nem kísérelteték.

Nem volt nehéz azon nagyon valószínű okokra ráigazodni, melyek az új árszabály-rendszernek eddigi valóságos behozatalának útját állották, de annál kimagyarázhatatlanabb azon körülmény, hogy nyilvánosság tarthatlansága mellett a mostani és teljes czélszerűsége mellett a tervezett rendszernek, még eddig egyetlen illetékes oldalról sem eszközöltetett az új rendszer és az előtűnk levő tervezetek alapján egy magány gyakorlati kísérlet összehasonlítás és okadatolás kedvéért egy tökéletes gyógyszerárszabály kidolgozására. Csak akkor válnék világos képpé a gyenge vázolat, hatalmas testté a szép eszmék, a határozat csaknem megalapítottá, a meggyőződés visszaverhetlenné, a fentebbi egyetlen nehézség megoldása könnyűvé, a behozatal biztossá, az eredmény végre áldást-hozóvá.

Értekezésünk végére jutottunk! Azon tér melyet e tisztelt lap hasábjai a gyógyszerészi ügyeknek engednek betelt! Megvallom! némely pontban a könnyebb megérthetés és főleg a nem ferde felfogás és az abból vonandó ítélet kedvéért örömet terjeszkedtem volna még egy kissé; azonban a „Medium tenere beati“ elvet, itt is jó lesz követni. — Az igen t. szerkesztőségtől kikérem utólagosan azon tért melyet az én utolsó közlésem óta kartársaim a lap hasábjain nem vettek igénybe és azonnal mihelyt időm engedi ezen értekezést egy függelékben folytathatni kérem.*) Ez által egy úttal első próbáját adjuk a fent fejtegetett tartozási kiegyenlítésnek, a mennyiben egyik rész adja a tért, a másik egy kis tintát és papírt ad, a harmadik a nyomást veszi át; így lesz mind a három fél egyenlően megnyugtattva — talán néhány olvasó is.

Pest jul. 15-kén 1859.

Eau phénoménale — hajfestőszer vizsgálata.

Dr. Pappenheim L. után.

A hajfestő-szerek használata Francia- és Angolországból hozzánk is kezd terjedni, s e szerek ugyanazon ámitó el-

*) A tér mindenkor rendelkezésére áll a tiszt. író szakavatott értekezéseinek; azt hisszük kartársainak sem lesz ellene kifogásuk. Szerk.

nevezés alatt árultatnak nálunk, mely ottan divatos. — Az egészségügyi rendőrség tárgyaivá még nem váltak sem nálunk, sem Németországban. Kérdésbe pedig alig is jöhet, hogy a hajfestőszerek közül azok, melyek ha a gyomorba jutnak ártani képesek, ilyen figyelmet igényelnek. Hogy vannak e ilyenek, arról csak rendőrségi vegybontások felelhetnek. Ilyen vegybontások újabb időben nem tétettek, vagy legalább köz tudomásra nem jöttek. Ezen tény indította Dr. Pappenheimot arra, hogy a nevezett szereket megvizsgálja s vizsgálásának eredményét folyóiratában közzé tegye. Egyetlen hajfestőszere sem akadtam, így szól a szerző, mely mérges állományúnak mondatott volna; egyesek hirdetéseinél oly melléknevek használtattak, melyek a közönséget a szer természete felől még kiválóbban megnyugtassák: a szert „növényből álló hajfestőszernek” nevezik, s ez által annak forgalomba hozatalánál a közönség minden óvatosságát előre egyenesen kizárják. Mások hirdetéseihez valamely ismeretes orvos neve csatoltatik, aki azt megvizsgálta és ajánlotta, mi által a közönség alaposabban megnyugtattatik s az üveg a szobában gond nélkül tartatik, hol ahhoz a gyermekek is könnyen hozzá férközhetnek.

Hogy ha a hajfestő szerek nagyobb mérvben használtatnának, mint használtatnak, akkor ezen szerek által a gyermekek közt történendő mérgezések nagyon hamar tudtul adnák a rendőrségnek, hogy ezen szakban nem helyesen felel meg kötelességének. Mindenki átláthatja, hogy ha a kérdéses szerek veszedelmesek, kissé terjedt használatnál is elég közel áll az ártalom, hogy némi azokrai figyelem kiterjesztésére buzditson.

Nyomozzuk csak előre az elvkérdéseket! Föltéve, hogy forgalomban hajfestő szerek gyanánt veszélyes szerek találtnak, eltilthatjuk-e mi azokat? Ezt kétségen kívül nem tehetjük, és pedig azért, mert abban, hogy valaki saját haját festi senkit nem akadályozhatunk és mivel e célra eddig egyetlen ismeretes ártalmatlan szer sem kielégítő. Ez okból ártalmas szerek alkalmazását itt kénytelenek vagyunk eltiltni. Továbbá azon kérdés merül fel, hogy vajon ezek használatát szabadna-e a fodrász kezeibe korlátoznunk, hogy csak ez álljon a szerrel egyenes összeköttetésben és ez által a szer minden esetlegességektől elvonassék. Nyilván ezt se szabad tennünk: meg kell engednünk, hogy mindenki haját fodrász nélkül is festhesse. Ezután csak egy mód marad hátra az ártalomtól megóvásra: ártalmasoknak jelölni azokat, melyek csakugyan azok. Elég világos, hogy azon hajfestő szert senki meg nem venné melyet halálfejjel és mérreg szóval jelölnénk; hogy az illető ipart illetően jobban meg ne zavarjuk az ártalmas szereknek szokásos megjelölését a kérdéses tárgyakra nézve nem követelhetjük. De miután mi azokat a közönség irányában csakugyan helyesen akarjuk jellemezni, azt ezáltal óvatosságra inteni s a figyelmeztetés által a felelősséget reá ruházni: azon kérdés áll elő, mikép kell hát a mérges hajfestő szereket olyanokul bélyegezni. — Mindenek előtt önként érthetőleg azon szemtelen hazugságnak kell elmaradni, mely a mérges ásvány tartalmu szert „ártalmatlannak” és növény tartalmunak” hirdeti. Már ezen tévedésre vezető epithetonok kiirtása által vigyázóbbá tétetik a közönség. Legközelebb pedig a ráragasztott függvény által világosan ki kell jelölni, hogy a szer olyan, mely ha szája, gyomorba, orrba vagy a szemekbe vitetik ártalmasan hathat, ezért azt óvatosan kell kezelni, tartani. Ezen csekélységet úgy hiszem, hogy a gyermekek megóvása, a balvélemények kikerülése tekintetéből megtehetjük, meg kell tennünk.

A mint ezen cikk kezdetén megjegyeztem eddig semmi hajfestő szeren se találtam ilyen jellemzést és intést, vagy csak magát ez utóbbit is. Lássuk, hogy vajon ezen állományok oly egészen jelentéktelenek-e. Az Eau phénoménale melyet itt Berlinben vettem, melyhez használati utasítást kaptam kettős viz — ha szabad e kitételrel élnem, — két külön üvegben levő folyadékból áll, mely 1-ső és 2-dik számmal van jegyezve. A folyadék a használati utasítás szerint mint „composée par Alfred Montpelas, Rue Saint-Martin Nro 15 à

Paris” s azt mondja: „... elle est composée de fortes matières végétales.” ... La véritable eau phénoménale est approuvée par les plus grands médecins et chimistes de l'Europe et recommandée par tous comme étant le remède le plus efficace et le plus innocent pour teindre les cheveux.” Ugyanazon kereskedésben új árjegyzéken az „Eau phénoménale”-on kívül „Eau Berger” név alatt még egy másik „növényből álló hajfestő szer” is találtatik, melyen az áll: „A francia gyógytani akadémia, úgy szinte Dr. Natorp egészségügyi titkos tanácsos által megvizsgáltatott és ez által ajánltatott mint egyedüli ártalmatlan növénytartalmu szer, tetszés szerint a haját élethosszant szőkére barnára vagy feketére festeni.”

Az árjegyzékben alább az Eau phénoménale „unser vegetabilisches Eau phénoménale”-nak jegyeztetik.

Ha mi most az ipari hirdetéseknek mindig sok kicsapongást engedünk is meg, ez a mindjárt következő vegybontás eredménye szerint még is nagy és rendőrség ellenes.

1-ső szám. Az Eau phénoménale szintelen, derült, erős legköneges (ammoniakalisch) szagu, lúgos rámutatásu folyadék. Vízfürdőben szárazig gőzölve 10 CC. 0,636 grammot nyomó szürke színű szivárvány színt játszó állományt hagyott hátra. Ezen állomány nem olvad fel tökéletesen vízben, hanem fekete részecskéket hagy hátra, legköne (Ammoniak) adalék elősegíti az oldást. Ha a száraz maradvány éreny (Platin) csészében vagy lemezen hevítették, akkor az olvadás közben felfúvódik, hamar tüzet fog, egy pillanatig valódi lánggal és s további hevítés után szép fehér, fémfényű, szín ezüstöt jelentő részecskékből összetett maradványt hagy hátra, mely vízben nem, légsavban (Salpetersäure) könnyen olvad, és sósavval a halvezüst (Chlorsilber) túros bolyhait adja. Színtésénél szenvedett az érenyessége. Az eredeti folyadék egy részlete, eczetsav hozzáadásával fénylő fehér, sósavval fehér túros csapadékot adott; ha az eredeti lúgos folyadékhoz savas festsavas haméleg (doppelt chromsaures Kali) adatott és ez aztán eczetsavval közönyösítették, akkor festsavas ezüst képződék nagy mennyiségű sötét-vörös csapadék alakjában, melyből néhány csepp sósav hozzáadásával azonnal fehér túros tömegekben rakodott le a halvezüst. Felesleges — halványtól (Chlor) nem egészen mentt — légsav által az eredeti oldat opálosodva zavarodott; a légsav által megsavasított folyadékot a konyhasó azonnal erősen és fehér színnel csapta le. Fölös legköne (Ammoniak) oldta a csapadékot, melyhez ha egész közönyösítésig adatott légsav, újra visszaállott az. Könkénssav (Schwefelwasserstoff) az eredeti oldatot feketén csapta le. Néhány CC. az eredeti folyadékból szénsavas haméleg és ezúkor által főzetett, a kémüvegse falaira szép ezüst tükör csapadék le. Itt tehát az ezüst jelenlétét és pedig épen csak az ezüst jelenlétét ép úgy az eredeti folyadékból mint a száraz maradvány lángjából minden kétségen kívül lehetett következtetni, mint légsavas só volt jelen legköneges oldatban. A legköne jelenléte az eredeti folyadékban szaga által már kétségen kívüli. Ugyanezekkel még következő tapasztalatok tétettek:

Az ezüst a közönyösítés után hozzáadott fölös konyhasó oldattal kicsapaték, a folyadék melegítés és erős rázás által derültté tétetett, a tiszta szüredék most könkénssavval aztán szalamia sóval, legköneggel és könkénssavas legköneggel (Schwefelammon) kezeltetve semmi csapadékot nem adott. Tehát más fém nem volt jelen, ép oly kevésé timföld (Thonerde.) Ezután sósavas legköneggel (oxalsäures Ammon) mézsre és vilsavas szikéleggel magnesiára kémeltetett, egyiket se tartalmazott. Többi aljak keresésére nem volt ok.

A savakat illetőleg kénssav, vilsav, kékeny (Cyan) növényssavak hasztalanul kerestettek. Az eredeti oldat, néhány csepp tiszta tömény kénssavval elegyítették, hol is zavarodás, nem pedig erős csapadék állott be, s midőn kihülés után vasgálicz jegecz vettették az elegybe, azonnal erős barna színezet állott be körülte.

Az 1-ső számú Eau phénoménale tehát légsavas ezüstéleg oldata volt legköneges (am-

moniakalisch) folyadékban és a mint az elgőzölésnél maradt szilárd maradványból kitűnik, meglehetősen tömör.

A 2-dik számú viz sárga színű, lúgos rámutatásu, gyenge könkénsav szagú. ha léggel jó érintkezésbe az üveg falaira finom fehér csapadékot rak le, sósav hozzáadása által erős fehér csapadékot, és az ólom papírt barnító gázt ad, vas-halvag (Eisenchlorid) feketén, ónhalvac (Zinnchlorür) vörös barnán csapja le. Elgőzölésnél a folyadék egy maradványt hagy hátra, mely kéneccsav (schweflige S.) szag mellett kék lánggal ég el, azonban fehér éghetlen tömeget hagy még is hátra, mely vízben olvad, és sósavval megsavasítva érenyhalvaggal azonnal sárga csapadékot ad, mely gőrcső alatt nagy számú érenyhamhalvaggal (Kaliumplatinchlorid) álló octaeder jegeczeket mutat. Étető szikéleggel (Aetznatron) főzve az eredeti folyadékot, semmi legkőneget nem észlelünk. Ezen oldat tehát magas hamkéneg vegy, valószínűleg ötös hamkéneg (Kalium quinquessulphuret) tartalmu. Mindkét folyadék kétségtelenül megérdemli a „mérgező“ nevezet. (Monatschrift auf dem Gebiete der Sanitäts-Polizei. v. Dr. Pappenheim. — Berlin 1859. Erstes Heft 40 l.)

Káta Gábor.

V e g y e s e k.

Pest, július 29-kén 1859. A buda-pesti orvosi személyzet — orvosok, sebészek és gyógyszerészek — szép bizonyítványt adtak ügytársias részvételnek, midőn a soroksári tűzvész által károsult sebészek fölségelésére Tormay városi főorvosunk által felszólítatva 307 o. é. frtot adakoztak. — Biharmegyei ügyfeleink hasonló buzgósággal járultak a jótékony célhoz s Ertsey m. főorvosuk által Glatter pest-pilis m. főorvos felszólítása következtében 84 frtot 5 kr. o. é. küldtek be az elégettek számára. Mint értesültünk hazánk más vidékei sem maradtak el, de biztos adatok hiányában ezeket itt meg nem említhetjük.

Batizfalvi tudor, sebészi és orthopaediai magán-gyógyintézetében május hó 15-től, midőn az intézet megnyitott, június végéig 20 beteg vétetett föl az intézetbe, sokan járólagon gyógyszereltettek, s több kisebb nagyobb műtét is vétetett. Az érdekes eseteket annak idején közölni fogjuk.

† Hankovszky Mihály szigorlatokra készülő orvos-tanuló f. hó 19-kén a közpórházban elhunyt.

— A budai helytartósági kerület gyógyszerészeinek engedélyezett 20 % áremelés a pénzviszonyok megváltozása következtében június hóval megszűnt (Zeitschr. für Nat ur und Heilkunde után).

— A veronai polg. kórház fősebesze Dr. Gelmi F. a vas koronarend 3-dik osztályával, s az ottani irgalmas szerzet perjele Alfieri J. Ferencz-József rend lovag kereszttel diszítették föl, mind ketten a sebesült tisztek és kat onák körül tett szolgálataikért.

— A francia élettudor Brown-Séguard előbb Londonban most Dublinban tart physiologikus előadásokat, melyek az egyetemi tanárok, orvosok és tanulók által igen szép számmal látogattnak. Mialatt a régi világrend oszlopai összeomlanak, a tudomány mindinkább összefűzi a népek érdekeit.

— Az angol lapok sokat foglalkoznak bizonyos Miss Backwell Amerikában graduált orvos tudor(né)val, ki Londonban előadásokat tart a nők jogairól, a helyett hogy hazájában a betegek és nyomorultak ápolásával foglalkoznék. Azok szerint miket olvastunk, John Bull nem találja oly érdekesnek és vonzóknak ez új és ritka tüneményt mint Jonathan öcsese.

— A lapunkban is említett Tambaya városában, Mexikóban meggyilkolt orvosok, állítólag „csak bitorolták az or-

vos nevet, csaltak és sok ember lett áldozatukká.“ (Journ. de con. med.)

— A Themse folyó ez évi forró nyár folytán még sokkal erősb búzt fejleszt, mint a múlt nyár elején. Az akkor fogantatba vett szabályozása a csatornáknak néhány év előtt csak nagyjában sem készülhet el. A mész, melylyel a tisztatlanság rothadását megakarák akadályozni, elégtelennek tapasztaltatott; a Med. Times által javasolt felfogása a sárnak s annak fedett hajókban kivitele a városból akadályokra talál, s amint az angol lap mondja, csak akkor fog elfogadtatni, ha a parlament vagy a Board of works néhány előkelő tagja a folyó kipárolgásának áldozatul esik.

— A washingtoni observatorium nedves, posványos helyen áll; a folyó szomszédságában a mocsárok egy folytonos láncolatot képeznek, melyeken az ily földminőségnek megfelelő növények is tenyésznek s augusztus hóban rothadásba menvén át, váltólázakat okoznak. E baj megelőzése végett Maury oly növények ültetését ajánlá, melyek ugyanazon időszakban virágoznak, s különösen a napraforgót — helianthus annuus — mely a víznek roppant mennyiségét felszívni képes. A csillagásza 45 lábnyi széles napra forgó övvel, valami 600 lábnyira a folyótól körül kerítették, s a lázjárvány csakugyan elmaradt. (Canstatts Jahreshb. 1857.)

— Dr. Jennernek a védhimlő fölfedezőjének Párisban szobor emeltetett.

— A francia tudományos akademiánál M. Christophe M. Dumas által egy timanyból — alumínium — készült pistolyt mutatott be, s az akademiát kérte miszerint számára a hadügyministernél engedélyt eszközöljön ki saját költségén timanyból ágyút önteni, mely anyagot ő célszerűbbnek tart a bronzénál.

Heti kimutatás a pestvárosi közpórházban 1859-iki jul. 21—27-ig ápolott betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meglalt			Visszamaradt				
		Beteg			Beteg			Beteg			Beteg				
		férf.	nők.	Összeg.	férf.	nők.	Összeg.	férf.	nők.	Összeg.	férf.	nők.	szülők.	gyermek.	elmekör.
Julius	21-kén.	19	13	32	3	6	19	—	2	2	183	212	8	8	18
"	22-kén.	7	9	16	5	5	10	1	1	2	184	213	8	8	20
"	23-kén.	8	8	16	9	11	20	1	2	3	181	208	9	8	20
"	24-kén.	15	10	25	7	3	10	1	2	3	186	208	13	12	19
"	25-kén.	13	10	23	12	12	24	2	—	2	184	203	14	14	20
"	26-kén.	15	12	27	9	7	16	3	1	4	186	210	13	13	20
"	27-kén.	10	13	23	5	7	12	1	—	1	190	219	12	11	20

A betegforgalom élénksége mellett a napi létszám nőttön nőtt. — A csorvás bántalmak túlnagyszámú kiterjedést látszanak nyerni, — azonban a hagymáz esetei sem ritkák, különben kedvező lefolyással. — Bujakóros betegek száma szintén gyarapodik. Az elmekórosoknál az örvongási rohamok gyakoriabbak voltak.

Szerkesztői levelezés.

Dr. L. B. urnak Kis-Zomboron: A 28. sz. elküldetett.
T. Zs. urnak Déesen: Ön példánya is megtette a bécsi utat, s csak most került vissza nyugotról; már el is indított keletnek.
Dr. K. A. urnak: Az eddigi számok megérkeztek?
Dr. N. E. urnak: Kívánsága szerint fogunk eljárni. Az ígért könyvismertetésre számot tartunk.

Igazítások: Lapunk 30. számában az első cikkben több helyütt, nevezetesen a 477. l. 2. s. alulról; a 478. l. 12 és 21. s. 479. l. 16. sorjában felülől bibi- és helyett olvasd geny- és t- sz-
— p u s t u l a.